

JOLANTA CHOMKO

**NAZWY OSÓB
W ROSYJSKIM MŁODZIEŻOWYM
ARGOT
KOŃCA XX WIEKU**

BIAŁYSTOK 2012

Recenzenci:

prof. dr hab. Leonarda Dacewicz
dr hab. Janina Bartoszevska, prof. UG

Opracowanie graficzne:

Jan Korotkiewicz

Redakcja:

Halina Ławnicka

Korekta:

Zespół

Redakcja techniczna i skład:

Katarzyna Sakowska

© Copyright by Uniwersytet w Białymstoku
Białystok 2012

Wydanie publikacji sfinansowano ze środków
Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku

ISBN 978-83-7431-359-9

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku
15-097 Białystok, ul. M. Skłodowskiej-Curie 14; tel. (085) 745 7120
<http://wydawnictwo.uwb.edu.pl>; e-mail: ac-dw@uwb.edu.pl

Druk i oprawa: „QUICK-DRUK” s.c., Łódź

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. Socjolektalne odmiany języka	11
Rozdział 2. Rosyjskie młodzieżowe argot a kultura	28
Rozdział 3. O nominacji językowej w ujęciu onomazjologicznym	39
Rozdział 4. Argotyzmy utworzone przy pomocy derywacji semantycznej ...	51
4.1. Przeniesienie nazw: metafora i metonimia	51
4.2. Przesunięcie sensu (przeniesienie znaczenia): paronomia i elipsa	67
Rozdział 5. Argotyzmy utworzone przy pomocy derywacji słowotwórczej ..	69
5.1. Nazwy osób utworzone przy pomocy sufiksacji	72
5.2. Nazwy osób utworzone przy pomocy alternacji tematowych	110
5.3. Nazwy osób utworzone przy pomocy mutylacji	113
5.4. Nazwy osób utworzone przy pomocy złożenia	115
5.5. Nazwy osób utworzone przy pomocy kontaminacji	119
5.6. Nazwy osób utworzone przy pomocy abrewiacji	121
5.7. Nazwy osób utworzone przy pomocy konwersji	123
5.8. Nazwy osób w postaci rzeczowników <i>pluralia tantum</i>	126
Rozdział 6. Zapożyczone nazwy osób w rosyjskim młodzieżowym argot	129
Zakończenie	137
Wykaz skrótów	139
Bibliografia	141
Summary	149
Резюме	151

WSTĘP

Niniejsza praca stanowi próbę kompleksowej analizy nazw osób w rosyjskim młodzieżowym argot, ze szczególnym uwzględnieniem sposobów nominacji. Materiał badawczy został zaczerpnięty z *Wielkiego słownika żargonu rosyjskiego*¹ (argotyzmy zarejestrowane w słowniku z kwalifikatorem *Мол. (молодёжное* – z żargonu młodzieżowego) i *Шк. (школьное* – z języka uczniów), ze słownika *Slang młodzieżowy*² oraz ze słowników internetowych³. Ze względu na ogromny zasób argotyzmów, którymi posługuje się młodzież, materiał został ograniczony tylko do grupy nazw osób. Analiza zgromadzonych jednostek leksykalnych została przeprowadzona w ujęciu synchronicznym. W opisie leksemów korzystano z metodologii wypracowanej przez polskich i rosyjskich językoznawców.

Wzrost zainteresowania badaczy rosyjskim młodzieżowym argot wyraźnie zaznaczył się pod koniec ubiegłego wieku, o czym świadczy znaczna liczba opracowań poświęconych temu problemowi. Należy wymienić tu m.in. prace E. Łukaszaniec⁴, która charakteryzuje zapożyczenia angielskie w języku młodzieży.

Olga Miralajewa⁵ przedstawia opis lingwistyczny argotyzmów należących do kilku grup semantycznych, takich jak napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe, pieniądze, narkotyki, muzyka, nazwy osób różnych narodowości, zwraca też uwagę na sposoby tworzenia wykorzystywane- go przez młodzież słownictwa.

¹ В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина, *Большой словарь жаргона*, Санкт-Петербург 2000.

² Т. Г. Никитина, *Молодежный сленг. Толковый словарь*, Москва 2003.

³ <http://slanger.ru>; <http://teenslang.su>; <http://www.liveinternet.ru>; <http://slovar.tolk.narod.ru>; <http://www.onlinedics.ru>; <http://www.onlineslovari.ru>.

⁴ Е. Г. Борисовна, *О некоторых особенностях современного жаргона молодёжи*, „Русский язык в школе”, 1987, № 3; Е. Г. Лукашанец, *Лексические заимствования и их нормативная оценка (на материале молодёжного жаргона 60-70-х гг.)*, Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук, Москва 1982.

⁵ О. Д. Миралаева, *Современный русский молодёжный жаргон (социолингвистическое исследование)*, Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук, Москва 1994.

Z kolei E. Łapowa⁶ dokonuje podziału argotyzmów na dwie grupy, z których pierwszą stanowią nazwy związane z życiem szkoły, a w drugiej znalazły się nazwy przedmiotów codziennego użytku, nazwy wzajemnych relacji, zależności rodzinnych itp.

Semantycznej specyfice współczesnego rosyjskiego młodzieżowego argot jest poświęcona praca E. Uzdinskiej⁷.

Eda Bieriegowska⁸ zajmuje się zagadnieniami związanymi z kształtowaniem się i funkcjonowaniem rosyjskiego slangu młodzieżowego. W jednej ze swoich prac omawia sposoby tworzenia wyrazów w slangu w oparciu o materiał słownikowy, wyekscerpowany z prasy, oraz materiał zebrany na podstawie ankiet przeprowadzonych wśród młodzieży.

Nieco inny charakter ma praca Ł. Skworcowa⁹, która przedstawia zależności między językiem młodzieży a innymi odmianami języka rosyjskiego, a także próbuje odpowiedzieć na pytanie, czy z argotyzmami należy „walczyć”, dając tym samym ocenę młodzieżowego argot.

Niniejsza monografia składa się z ośmiu części, a mianowicie: wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia.

W rozdziale I zostało przedstawione pojęcie socjolektu, a w szczególności młodzieżowego argot, przyczyny i proces kształtowania się tej socjolektalnej odmiany języka. Przedstawiona i wyjaśniona została tu również używana przez polskich i rosyjskich językoznawców terminologia, dotycząca socjolektalnych odmian języka.

Rozdział II pracy jest poświęcony aspektowi kulturowemu, ponieważ argot, tak jak i każda inna odmiana języka narodowego, z jednej strony stanowi część składową kultury, z drugiej zaś, ma wpływ na tworzenie kultury.

Teoria nominacji językowej oraz ogólne rozważania na temat sposobów nominacji w rosyjskim młodzieżowym argot są przedmiotem uwagi rozdziału III.

⁶ E. Б. Лапова, *О молодёжном жаргоне*, „Русский язык” 1990, вып. 10, Минск, s. 36-43.

⁷ Е. В. Уздинская, *Семантическое своеобразие современного молодёжного жаргона*, (w:) *Активные процессы в языке и речи*, Саратов 1991, s. 24-28.

⁸ Э. М. Береговская, *Молодёжный сленг: Формирование и функционирование*, „Вопросы языкознания” 1996, № 3, s. 32-41.

⁹ Л. И. Скворцов, *Об оценках языка молодёжи (жаргон и языковая политика)*, „Вопросы культуры речи” 1964, вып. 5, s. 45-70.

Poszczególne sposoby nominacji zostały przedstawione w oddzielnych rozdziałach.

Rozdział IV zawiera opis derywacji semantycznej oraz analizę określeń osób, które powstały poprzez przesunięcie nazwy i przesunięcie sensu.

Analiza formacji słowotwórczych znajduje się w rozdziale V. Uwzględnione w badaniu leksemy zostały podzielone na grupy w zależności od części mowy, od której zostały utworzone. Wśród formacji odrzeczownikowych wyróżniono derywaty tautologiczne, modyfikacyjne i mutacyjne, a także argotyzmy, które powstały w wyniku alternacji tematowych, mutylacji, złożenia, kontaminacji, konwersji, a także rzeczowniki *pluralia tantum*.

W rozdziale VI omówiono zapożyczenia z podziałem na języki, z których zostały one przejęte.

Zakończenie stanowi próbę syntezy wcześniejszych dociekań.

ROZDZIAŁ 1

SOCJOLEKTALNE ODMIANY JĘZYKA

Język jest wytworem społeczeństwa i jego rozwój stoi w ścisłym związku z rozwojem społeczeństwa, dlatego też grupy społeczne powinny znaleźć w nim jakieś odbicie. Różnice w języku są minimalne wtedy, gdy zróżnicowanie społeczeństwa jest niewielkie. Jeśli natomiast społeczeństwo jest liczne i rozwarstwione, w języku pojawia się wiele cech odrębnych. Taka sytuacja może doprowadzić do powstania odmian języka różniących się między sobą w bardzo poważnym stopniu. Jest wiele rodzajów więzi w społeczeństwie, które mogą doprowadzić do wytworzenia się odrębności językowych, jednak najważniejszymi z nich są: więź rodowa, zróżnicowanie terytorialne i rozwarstwienie socjalne społeczeństwa.

Najstarsza i najbardziej oczywista jest więź rodowa. Pod tym pojęciem kryją się zarówno dawne powiązania rodowe, jak i współczesna rodzina, która jest najmniejszą komórką społeczną. Wspólne zamieszkiwanie, zajęcia domowe i spędzanie wolnego czasu sprawiają, że w tej małej grupie społecznej (najczęściej są to rodzice i dzieci) tworzą się pewne nawyki językowe, które nie są rozumiane przez osoby nienależące do tej czy innej rodziny. Oczywiście w tak małym zespole nie mogą powstawać nowe konstrukcje składniowe czy fleksyjne, ale pewne wyrazy mogą nabierać nowego znaczenia. Są to np. nazwy przedmiotów znajdujących się w domu, ubrań, potraw, a także różne zwroty i powiedzonka. Najczęściej te rodzinne „neologizmy” są związane z rozwojem dzieci, które własnymi terminami nazywają to, co je otacza. Słowa te są przejmowane przez starsze rodzeństwo lub rodziców i zdarza się, że zachowują się w tej maleńkiej społeczności na stałe. Nie mają one najczęściej szans wyjścia poza rodzinę, ponieważ są nieprzydatne dla szerszej społeczności. Stanowią jednak świadectwo związków języka z grupą społeczną.

Zróżnicowanie terytorialne ma dla społeczeństwa nieporównywalnie większe znaczenie. O powstaniu dialektów terytorialnych, a nieraz i języków, decyduje bardzo wiele czynników. Język mieszkańców wsi

różni się od języka mieszkańców miast, prawie każdy kraj ma swój odrębny język narodowy. W związku z tym język, którym posługują się poszczególne jednostki zależy od tego, gdzie dana jednostka mieszka. Kontakty między sąsiadami są łatwe i częste, natomiast między ludźmi oddalonymi od siebie utrudnione i rzadkie lub wręcz niemożliwe. Pewną naturalną granicę między grupami ludzi stanowi też ukształtowanie powierzchni (morza, góry, lasy odcinające w naturalny sposób grupy ludzkie od siebie). Zróżnicowanie terytorialne jest więc jednym z najważniejszych czynników rozstrzygających o układzie społeczeństwa, o powstawaniu i układzie grup społecznych, a więc i o różnicowaniu się języka.

Kolejnym czynnikiem kształtującym język jest rozwarstwienie społeczne. W każdym kraju istnieją grupy ludzi, którym ze względu na wykonywaną pracę, zajęcia pozazawodowe, upodobania i udział w życiu kulturalnym łatwiej kontaktować się ze sobą niż z innymi. Związki te są bardzo zróżnicowane i przejawiają się w różnym stopniu. Mają one jednak znaczący wpływ na kształtowanie się i rozwój języka¹.

Dominujący wpływ czynników społecznych zauważany jest w tzw. socjolektach – odmianach języka, które powstały we wspólnotach ludzkich wyznaczonych pewnym rodzajem więzi społecznej.

Termin *socjolekt* można rozpatrywać w dwóch aspektach – szerokim i wąskim. W polskiej socjolingwistyce przyjęte jest traktować ten termin w wąskim sensie: *socjolekt* – ekspresywne lub/i zawodowe odmianki społeczne, czyli tzw. *gwary środowiskowe i zawodowe*, takie jak np. gwara złodziejska, gwara uczniowska czy gwara żołnierska. Należałoby jednak wziąć pod uwagę szerszy zakres tego terminu: *socjolekty* – odmiany językowe związane z takimi grupami społecznymi, jak klasa i warstwa, środowisko i grupy zawodowe².

Korzystając z klasyfikacji socjolektów A. Wilkonია można wyróżnić:

1. Socjolekty dużych i znaczących grup społecznych, tworzących duże skupiska na określonym terytorium, np. socjolekt środowisk górniczych, język włókniarzy łódzkich.

¹ A. Furdal, *Językoznawstwo otwarte*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1990, s. 184.

² A. Wilkoń, *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 2000, s. 92.

2. Socjolekty grup zinstytucjonalizowanych i zorganizowanych. Do tych grup można zaliczyć wojsko, organizacje paramilitarne, marynarzy i harcerzy.

Najbardziej charakterystyczną i znaczącą grupę stanowią żołnierze. W obrębie tej dość zróżnicowanej zbiorowości kształtują się różne wewnętrzne odmiany: zawodowe, związane z charakterem czynności, służbowym lub pozasłużbowym typem relacji. Można wyodrębnić dwa zasadnicze rodzaje języka wojskowego:

- a) język „regulaminowy”,
- b) gwarę żołnierską, która występuje we względnie swobodnych kontaktach i stanowi w pewnym zakresie negację języka obowiązującego.

W grupie socjolektów funkcjonujących w obrębie instytucji (a zarazem środowisk) można umiejscowić także niektóre charakterystyczne odmiany cywilne, jak język pracowników aparatu partyjnego.

Socjolektalny charakter ma także język kościelny. Pomijając oczywiste składniki religijne, można wskazać wiele cech wewnętrznych języka osób duchownych, np. pewna archaiczność słownictwa, unikanie elementów potoczno-ekspresywnych dotyczących pewnych sfer życia świeckiego, liczne eufemizmy, elementy tabu, specyficzne formy zachowań językowych związane z hierarchizacją kościoła.

3. Socjolekty środowisk powstałych na zasadzie dobrowolnych zrzeszeń, towarzystw, klubów. Można w tej grupie wymienić m.in. język grup sportowych, język wędkarzy, taterników, a także język łowiecki.
4. Socjolekty środowisk przestępczych i bliżej nieokreślonych środowisk lumpenproletariackich, kryminogennych, tworzących tzw. margines społeczny. Charakterystyczną postacią języka przestępców jest grypsera, odmiana tajna używana nie tylko w więzieniach, ale i na wolności przez grupę przestępców doświadczonych, tzw. git-ludzi. Chociaż system fonetyczny i gramatyczny grypsery, oprócz wyjątków, jest wspólny z ogólnym językiem potocznym, to tworzy się w wyraźnej opozycji do języka ogólnego.
5. Socjolekty środowisk młodzieżowych. Należą do nich gwary uczniowskie, studenckie, młodzieżowej grupy punków itp. Odmiany te kształtują się na zasadzie opozycji wobec szkolnego

i oficjalnego języka, a także wobec języka ludzi dorosłych, co wiąże się z negacją wzorców kulturowych, obyczajowych, moralnych, obowiązujących w świecie ludzi dorosłych. Odmiany młodzieżowe są stosunkowo płynne i zróżnicowane (m.in. także terytorialnie)³.

W socjologii języka termin *socjolekt* funkcjonuje zupełnie inaczej. Nazywa się nim tę część kompetencji komunikacyjnej, a więc pewien rodzaj umysłowych właściwości człowieka, która pozwala wyróżniać poszczególne odmiany w obrębie „repertuarów językowych” danej społeczności (na zasadzie: to pochodzi z języka uczniowskiego, to ze złodziejskiego itd.) i używać środków tych odmian w procesie komunikacji⁴.

Między ujęciami lingwistycznymi problemu a ujęciami socjologicznymi występują więc różnice. Refleksja socjologiczna unika szczegółowego oglądu zjawisk językowych, co z racji specyfiki badawczej jest zupełnie zrozumiałe. Wychodzi od charakterystyki grup społecznych, uwzględnia rodzaje kontaktów łączących te grupy i próbuje na tle tych faktów ustalić obraz odmian języka, zwracając przy tym uwagę bardziej na ich miejsce w procesie społecznej komunikacji niż na miejsce w obrębie języków narodowych.

Dla socjologii języka podstawową jednostką opisu są wspólnoty komunikatywne (nazywane też społecznościami językowymi). Wspólnotę komunikatywną tworzą grupy społeczne, których członkowie „odczuwają potrzebę wymiany informacji i potrzebę tę realizują”⁵.

Socjolekty w literaturze językoznawczej były nazywane najrozmaiciej, często wymiennie: *językami* lub *gwarami zawodowymi*, *środowiskowymi*, *grupowymi*, *slangiem*, *żargonem* i *argot*.

Jak zauważył S. Grabias⁶, różnice zachodzące między socjolektami a językiem etnicznym dotyczą w zasadzie tylko różnic leksykalnych. W związku z tym stosowane najczęściej terminy *język* i *gwara* na ozna-

³ Ibidem, s. 96.

⁴ A. Piotrowski, M. Ziółkowski, *Zróżnicowanie językowe a struktura społeczna*, Warszawa 1976, s. 232.

⁵ L. Zabrocki, *Z teorii lingwistyki*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1972, z. XXX, s. 17-25.

⁶ S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1997, s. 138.

czenie socjolektów należy rozumieć osobliwie, wbrew zwyczajowo ustalonemu zakresowi. Używając terminu *język* eksponuje się również cechę komunikatywności. Socjolekty – to pewien sposób porozumiewania się, który powstał w określonej grupie, a nie system znaków i reguł ich użycia. Stanisław Urbańczyk twierdzi, iż „podtrzymywanie terminu *język* w tym wypadku nie jest słuszne, wszak w istocie rzeczy chodzi tylko o terminologię specjalną”⁷. Termin ten jest niestosowny również dlatego, że sugeruje całość środków używanych przez daną grupę, a w zasadzie chodzi tylko o te środki, które w grupie powstały. Termin *gwara* oprócz znaczenia terminu *język* posiada informację, że jest to jakaś mniejsza jednostka, wchodząca w skład większej (tj. w skład języka)⁸.

Termin *gwara* upowszechnił się jednak zarówno w literaturze polskiej, jak i rosyjskiej, gdzie badania nad socjolektami zaliczano najpierw do dialektologii społecznej.

Należy zauważyć, że w pracach językoznawczych terminy *język* i *gwara* wraz z gatunkującymi określnikami: zawodowy(-a), środowiskowy(-a), tajny(-a) stosowane są wymiennie na określenie tych samych socjolektów⁹. Najczęściej jednak bywają one używane do określenia słownictwa zawodowego (*gwara zawodowa*, *język profesjonalny*).

Terminy *żargon* i *argot* pochodzą z języka francuskiego. W lingwistyce francuskiej spotyka się diametralnie przeciwstawne ich wyjaśnienia. W małym słowniku *Dictionnaire alphabetique et analogique de la langue française* ogólne znaczenie terminu *argot* to „język kryminału”, lingwistyczne natomiast – „nietechniczna leksyka wykorzystywana przez jakąś grupę socjalną”. Etymologicznie *argot* to „corporation des gueux” – społeczność przestępców. Termin *żargon* w tymże słowniku wyjaśnia się jako sztucznie utworzony język, zrozumiały tylko dla członków konkretnej grupy. Jednak autorzy słownika *Dictionnaire du Français Contemporain: Manuel et Travaux Pratiques pour L'Enseignement de la Langue Française* uważają, że to właśnie termin *argot*, a nie *żargon* oznacza zbiór wyrazów i wyrażeń używanych przez ludzi należących do

⁷ S. Urbańczyk, *Rozwój języka narodowego. Pojęcia i terminologia*, (w:) *Z dziejów powstania języków narodowych i literackich*, red. Z. Stieber, Warszawa 1956, s. 24.

⁸ S. Grabias, op. cit., s. 139.

⁹ K. Dejna, *W sprawie terminów: język, dialekt, gwara, żargon*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 1955, t. III, s. 151-156.

jednej socjalnej bądź zawodowej grupy, które powstały w celu odróżnienia się od innych grup socjalnych.

Współczesny francuski językoznawca L. J. Calvet nadaje terminowi *argot* szersze znaczenie. Jego zdaniem *argot* – to obrazowy język ustny, który charakteryzuje się autorskimi neologizmami, „żyjącymi” krótko, bowiem część z nich stale przechodzi do języka potocznego. Zdaniem Calveta, istnieje 20 podstawowych pól semantycznych, w których stale według znanego schematu tworzą się nowe argotyzmy. Człowiek, który opanował bazową metaforę dla każdego pola, jest w stanie zrozumieć dowolny nieznany i utworzyć nowy argotyzm, który zrozumieją wszyscy z danej grupy. Tym samym w koncepcji Calveta *argot* stanowi pewien schemat słowotwórstwa.

W rosyjskim językoznawstwie problemami omawianej tu terminologii zajmowano się już na początku XX wieku. Dmitrij Lichaczow¹⁰ uważa, iż *argot* nie jest żadnym językiem specjalnym, wyróżnia on natomiast elementy argotyczne jako specjalną płaszczyznę. Z kolei B. Łarin¹¹ w swoich rozważaniach używa terminów *argot* i *żargon* jako synonimicznych. Wiktor Żirmunskij twierdzi natomiast, iż „по сравнению с жаргонами «честных» профессий, *арго* свободно от узкой профессиональной специализации: сама «профессиональная деятельность» деклассированных имеет более широкий и неопределённый характер и обнимает самые различные стороны быта и общественной жизни, притом – под своеобразным углом зрения людей, стоящих вне гражданского общества и закона и ведущих анархическую партизанскую войну против существующего общественного строя. Благодаря тому словарь арга гораздо обширнее, чем словари других жаргонов: он обнимает все те разнообразные стороны жизни, с которыми входит в соприкосновение деклассированный”¹². Wydzielenie *argot* jako „zawodowego żargonu zdeklasowanych grup społecznych” można uważać dzisiaj za bezcelowe, ponieważ funkcję określenia żargonowej zawodowej leksyki i frazeologii pełni termin *żargon*.

¹⁰ Д. С. Лихачёв, *Черты первобытного примитивизма воровской речи*, „Язык и мышление” 1935, № 3-4, s. 47-100.

¹¹ Б. А. Ларин, *Западно-европейские элементы русского воровского арга*, „Язык и литература” 1931, т. VII, s. 113-130.

¹² В. М. Жирмунский, *Национальный язык и социальные диалекты*, Москва – Ленинград 1936, s. 119-120.

Definicja terminu *argot* w *Лингвистическом энциклопедическом словаре*¹³, która brzmi: „Арго – особый язык некоторой ограниченной социальной группы”, nie podkreśla, iż jest to język umowny, którego cechą charakterystyczną są procesy słowotwórcze i semantyczne, rozciągające się na część zasobu leksykalnego. W zakresie fonetyki, morfologii i składni elementy argotyczne występują bardzo rzadko. Argotyczna płaszczyzna leksyki jest wykorzystywana przez uczestników procesu komunikacji, kiedy wynika potrzeba ukrycia przedmiotu ich komunikacji i wyróżnienia swojej wąskiej grupy komunikacyjnej. Pod pojęciem *argot* kryje się więc płaszczyzna leksykalno-frazeologiczna o historycznym znaczeniu.

*Slangi*¹⁴ (termin pochodzący z języka angielskiego oznaczający pierwotnie „język ulicy”) to mniej poprawne warianty języka, charakteryzujące się dużą ilością wyrazów modnych i żartobliwych, często komicznych neologizmów. Są one wynikiem spontanicznej twórczości językowej o charakterze ekspresywnym. Według *Encyclopedia of Language and Linguistics* *slang* to, po pierwsze, specjalny język podgrup lub subkultur społeczeństwa, i po drugie – leksyka szerokiego użycia przy nieformalnych kontaktach. Zdaniem autorów *Encyclopedia Britannica and Merriam Webster's Collegiate Dictionary (Tenth Edition on CD-ROM)* *slang* zajmuje miejsce pośrednie między wszystkimi znanymi wyrazami i wyrażeniami wykorzystywanymi przy nieformalnych kontaktach a leksyką wąskich grup społecznych.

Stanisław Grabias zauważa, iż „należy żałować, że w literaturze polskiej zabrakło miejsca dla angielskiego terminu *slang*, używanego na oznaczenie tych odmian języka, które powstają w środowiskach młodzieżowych i są wynikiem spontanicznej twórczości językowej o charakterze ekspresywnym”¹⁵.

Zgodnie z definicją podaną w *Encyklopedii języka polskiego* terminu *slang* można używać wymiennie z terminem *argot*¹⁶.

Jedną z socjolektalnych odmian języka stanowi młodzieżowe argot. Problemu młodzieży i młodzieżowego argot nie można rozpatrywać

¹³ Лингвистический энциклопедический словарь, Москва 1990, s. 43.

¹⁴ B. Sigurd, *Struktura języka*, Warszawa 1975, s. 134.

¹⁵ S. Grabias, op. cit., s. 141.

¹⁶ *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław – Warszawa – Kraków 1992, s. 311.

jako oddzielnego zjawiska, istniejącego poza kręgiem problemów językowych i socjalnych, które ogarnęły rosyjskie społeczeństwo pod koniec ubiegłego wieku. Sytuacja tego społeczeństwa w obecnym czasie nie jest zwykła, a biorąc pod uwagę jej napięty charakter, można powiedzieć, że unikatowa. Niezwykłość zawiera się w tym, iż „okres nastolatków” przeżywa nie tylko młodzież, ale i całe społeczeństwo. Następuje ogólna zmiana paradygmatów świadomości społecznej i ideologii. Dlatego też społeczeństwo rosyjskie nie posiada w swojej kulturze określonego sztywnego wzorca, do którego ma dążyć młodsze pokolenie. Albowiem maksymalna wiedza, którą odkrywają dorośli, to wiedza dotycząca tego, w jakim stopniu ich świadomość jest nasycona mitami i ideologicznymi mirażami, w jakim stopniu jest nieadekwatna do obiektywnej sytuacji, która zaistniała w świecie i Rosji w końcu XX wieku.

W związku z powyższym ulegają zmianie praktyczne zadania i kryteria efektywności nauczania i wychowania. W przeszłości sukcesy bądź niepowodzenia w pracy wychowawczej można było stwierdzić na podstawie tego, w jakim stopniu starszym udało się przekazać młodzieży zgromadzoną wiedzę, zdolności, nawyki i wartości. Młodzież była przygotowywana do życia w społeczeństwie, które będzie podobne do tego, w którym żyli rodzice. Sytuacja jednak uległa zmianie. Zmiany socjalne są na tyle dynamiczne i znaczące, że nikt nie ma wątpliwości, iż dzieci będą żyły w świecie znacząco różniącym się od świata rodziców. Dlatego też wychowania nie należy oceniać według tego, jak dużo wiedzy i przekonań udało się przekazać, a według tego, czy udało się przygotować młodzież do samodzielnego działania i podejmowania decyzji w warunkach, których nie było w czasach pokolenia rodziców.

Problemem nie są treści i metody kształcenia, tylko międzypokoleniowa transmisja kultury jako całości. Żeby żyć i odnosić sukcesy w dynamicznym społeczeństwie niedalekiej przyszłości, indywidualium powinno posiadać dwie skrajnie różne grupy cech. Z jednej strony trzeba być osobowością, mieć sformułowany światopogląd, socjalne i moralne przekonania, w przeciwnym razie na każdym „ostrym wirażu” historii, w każdej fałszywej sytuacji życiowej człowiek będzie „rozpadać się na części składowe” lub reagować nerwicami. Z drugiej strony niezbędna jest wysoka psychologiczna labilność, „giętkość”, zdolność przyswajania i przetwarzania nowej informacji i tworzenia „nowego” nie tylko w młodości, ale i wieku starszym, kiedy wszyscy przyzwyczaili się korzystać

z posiadanych zasobów. Bez tych cech indywiduum nie nadąży za biegiem historii.

Problematyka współczesnej młodzieży wychodzi poza granice specyfiki wiekowej. Inaczej mówiąc, podstawowymi problemami społeczeństwa stają się główne problemy całego społeczeństwa i, jak to zwykle bywa, nowe pokolenie ostrzej je odbiera i swobodniej wyraża. Chodzi tu o psychologię wieku młodzieńczego, o fenomen uświadomienia sobie przez młodzież, iż stanowi ona szczególną grupę przeciwstawiającą własne zainteresowania światowi dorosłych. To pojęcie zawiera nie tylko świadomość przynależności do grupy, ale przede wszystkim określa ważność miejsca, jakie zajmuje przynależność do grupy w systemie wartości indywiduum. Najważniejsza w strukturze świadomości młodzieżowej szczególna wartość jej przynależności do młodych ludzi i udział w „konflikcie pokoleń” stają się podstawowymi kryteriami oceny swego miejsca w społeczeństwie. I jeśli tworzenie kultury przez młode pokolenie jest uniwersalno-historycznym wyrażeniem przełomu w wartościach i strukturach światopoglądu całego społeczeństwa, to grupowa młodzieżowa samoświadomość jest zjawiskiem nie tylko określonego czasu, tj. drugiej połowy XX wieku, ale także i miejsca – krajów rozwiniętych przemysłowo.

Współczesny młody człowiek różni się od swego rówieśnika nie tylko sprzed 50 lat, ale też tego sprzed 15 lat. W świadomości współczesnej młodzieży pojawia się ogólna tendencja: zaczęła się erozja tych standardów i wzorców świadomości społecznej, które przez długi okres wydawały się jedynymi możliwymi do przyjęcia. Z każdym pokoleniem ta erozja pogłębiała się i w końcu teraz wychodzi na powierzchnię u dzisiejszych nastolatków. Z tym procesem związany jest moralny relatywizm, deideologizacja i „drapieżne” tendencje w ekonomice, a także przeistoczenie się chęci wzbogacenia się i walki o komfort w najwyższą (jedyną) wartość.

Młodzież i młodość postrzegane są w literaturze w dwojaki sposób. Pierwszy z nich można nazwać naturalistyczno-ontologicznym, a drugi to socjalny konstruktywizm¹⁷.

¹⁷ *Молодёжь в современном мире: Проблемы и суждения*, „Вопросы философии” 1990, № 5, s. 12-54.

Podejście naturalistyczno-ontologiczne zakłada, iż u podstaw właściwości młodości leżą zasady określonej fazy ontogenezy, bardziej lub mniej uniwersalny zestaw procesów związanych z dojrzewaniem płciowym, socjalnym określeniem się itd. Tutaj młodzież jako grupa i młodość jako stadium drogi życiowej posiadają określoną ontologiczną rzeczywistość, a zadaniem nauki jest opis tej rzeczywistości, jej subordynacja. Model ten można nazwać naturalistycznym, ponieważ w centrum uwagi znajdują się pewne uniwersalia ontogenetyczne, a wszystko pozostałe to tylko specyficzna forma ich przejawiania.

Z punktu widzenia socjalnego konstrukttywizmu, przeciwnie – młodzież to kategoria socjokulturowa. Terminy, którymi nauka i opinia publiczna opisuje zachowania i motywy zachowań młodzieży czy ludzi starszych zależą od tego, jak społeczeństwo określa jej socjalno-wiekowe granice, jaki system symboli wiekowych istnieje w danym społeczeństwie i jak jest on związany z osobliwościami struktury socjalnej. Kategorie wiekowe to normatywne określenia kultury, które narzucają ludziom określony model zachowania.

Młodzieżowe argot jest środkiem porozumiewania się dość dużej liczby osób, należących do pewnej grupy wiekowej. Granica wiekowa jest oczywiście umowna. Przy stosunkowo małym zróżnicowaniu wiekowym użytkowników tej odmiany języka, argot jest cechą charakterystyczną języka pokolenia. Istnieją jednak pewne grupy osób dorosłych, które świadomie posługują się młodzieżowym argot. W większości przypadków świadczy to o chęci zachowania młodości ducha, młodzieńczo aroganckiego odrzucenia tradycji. Przykładem osób dorosłych wykorzystujących język młodzieży jest grupa francuskich matematyków, o której wspomina Ł. P. Skworcow: „Такова характеристика современной группы Бурбаки (корпорации французских математиков, возникшей некогда из сообщества студентов.: «Когда собираются вместе Вейль, Дьёдоне, Шевалье и Кортан, чтобы понять их, мало в совершенстве владеть французским языком, надо знать ещё и последний парижский студенческий жаргон. Юношеская жизнь Бурбаки вызывает раздражение недоброжелателей» (Р. Котков, *Десятиглавый математик*, „Неделя” 1962, Номер 28)”¹⁸.

¹⁸ Л. П. Скворцов, *Об оценках языка молодёжи (жаргон и языковая политика)*, „Вопросы культуры речи” 1964, вып. 5, s. 48.

Niezależnie od takiego „wykorzystania” języka młodzieży przez różne grupy mówiących, jego „rozpływanie się” w zwyczajach językowych młodego pokolenia, tak czy inaczej wpływa na język nosicieli w przyszłości. Nie należy zapominać także o nieuniknionym wpływie młodzieżowego argot na język innych osób z otoczenia, w mniejszym stopniu na język dorosłych, w większym – na dzieci i подростков.

Nosiciele młodzieżowego argot to osoby w wieku 12–30 lat. Chociaż wcześniej socjologowie określali mianem młodzieży osoby należące do przedziału wiekowego 13/14 – 18 lat, to obecnie ze względu na wydłużenie okresu nauki i pewne czynniki socjalne granice zostały przesunięte. Grupa młodzieży nie jest jednorodna: należą do niej zarówno uczniowie i studenci, jak i młodzi pracownicy i urzędnicy. Wyraźnych różnic między „językami” różnych grup nie ma i dominują w nich elementy wspólne, dlatego też można mówić o jednym młodzieżowym argot. Młodzieżowe argot to nie tylko „порождение определённого возрастного комплекса эмоций, но и хранилище, «склад» жаргонизмов, оставаемый для последующих поколений в качестве возрастного наследства”¹⁹.

Zdaniem A. Markowskiego, w języku młodzieży zaszły swoiste przeobrażenia. „Wydaje się, że w języku tej grupy, pomimo jej znacznej liczebności i rozproszenia terytorialnego, zachodzą raczej procesy integracyjne niż dezintegracyjne. Dawne gwary, studencka i uczniowska, powoli zanikają (pozostają w nich tylko elementy leksykalne o charakterze profesjonalizmów, np. nazwy przedmiotów nauczania, jak studenckie *help* ‘historia literatury polskiej’, *hydra* ‘hydrologia’, uczniowskie: *polak* ‘język polski’, *matma* ‘matematyka’), a środowiska, które ich używały, posługują się słownictwem i frazeologią taką samą jak młodzież pracująca. Można więc mówić o istnieniu jednej (choć zróżnicowanej terytorialnie) gwary młodzieżowej”²⁰.

Z kolei O. Jermakowa²¹ wyróżnia cztery podstawowe poziomy (etapy) substandardowych przejawów językowych (przede wszystkim leksykalnych) młodych ludzi w zależności od ich wieku. Pierwszy poziom (etap) to leksykalne substandardy tzw. języka dziecięcego, czyli

¹⁹ Ibidem, s. 49.

²⁰ A. Markowski, *Polszczyzna końca XX wieku*, Warszawa 1992, s. 101.

²¹ О. Ермакова, *Современный молодёжный жаргон и его место среди других некодифицированных систем русского языка*, (w:) *Sprachlicher Standard und Substandard in Südosteuropa und Osteuropa*, Wiesbaden 1994, s. 49-64.

specyficzne nominacje języka dzieci, anomalne z punktu widzenia uformowanej standardowej leksyki dorosłych. Najmłodsze dzieci (w wieku 2–3 lat) dążą do opanowania systemu języka dorosłych. Proces ten następuje poprzez imitację i analogię. W tym wieku dzieci krytycznie przyjmują metafory i idiomy, które wzbudzają zdziwienie i protest²². Proces ten kończy się, gdy dziecko osiąga wiek 6–7 lat i podporządkowuje się autorytetowi normy językowej, przyswaja myślenie obrazowe i wypowiedzi metaforyczne, czyli, mówiąc inaczej, zaczyna się socjologizacja nominacji, a tym samym socjologizacja myślenia.

Kolejny poziom (etap) substandardowych przejawów językowych – żargony подро́стков – dotyczy dzieci zwykle powyżej 10. roku życia, u których dośrodkowa świadomość przeradza się w bardziej złożone połączenie dośrodkowych i odśrodkowych tendencji. Na tle rosnącego negatywizmu, dążenia do uwolnienia się od dziecięcej zależności, rozwija się i umacnia odśrodkowa tendencja do oddalania się od społeczeństwa dorosłych i jego norm, w tym również i językowych. W młodych ludziach zaczyna się formować uspołeczniona świadomość antagonistyczna – „być innym niż wszyscy”, co na początku jest tożsame z „być innym niż dorośli”. Przeciwna tendencja, dośrodkowa, oznacza dążenie do zbiorowości: „być podobnym do swoich” pod względem wyglądu, zachowania, jak i języka. Ma to potwierdzenie w psychologii socjalnej: „психология общения в подростковом и юношеском возрасте строится на основе противоречивого переплетения двух потребностей: обособления (приватизации) и аффилиации, т.е. потребности в принадлежности, включенности в какую-то группу или общность, которая превращается у многих ребят в непобедимое стадное чувство”²³. Przejawami tego poziomu (etapu) są socjalno-grupowe leksykalno-frazeologiczne podsystemy istniejące w chwili obecnej, jak i zanikające subżargony nieformalnych grup młodzieżowych, np. „панков, люберов, металлистов, брейкеров, мажоров”, i w szczególności rosyjskich hippisów z ich osobliwym zasobem leksykalnym, będącym przedziwną mieszanką anglicyzmów i argot złodziei²⁴.

²² Н. Д. Арутюнова, *Язык и мир человека*, Москва 1998, s. 346.

²³ И. С. Кон, *Психология ранней юности*, Москва 1989, s. 129.

²⁴ В. В. Химик, *Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен*, Санкт-Петербург 2000, s. 33–65.

W poszukiwaniu nowych nazw, ekspresywnych, zadziwiających słów i wyrażeń, młodzież w tym okresie sięga do najbardziej wyrazistych i jaskrawych zjawisk języka. Wśród nich najbardziej przyciągająca okazała się leksyka świata przestępczego, z którą młodzi nosiciele języka rosyjskiego spotykają się w życiu codziennym, na ulicy. Poprzez język подростков wiele leksemów ze świata przestępczego dostaje się do języka młodzieżowego, a później otrzymuje szansę przedostania się do języka potocznego. Związek języka kryminału i żargonów wyrostków jest w pewnym sensie ambiwalentny. Z jednej strony, wiekowa psychologia tej grupy młodzieży zakłada „wyróżniające zachowanie” i dążenie do zbiorowości, co ma odbicie w zachowaniu językowym. Analogiczne mechanizmy funkcjonują w środowisku kryminalnym, gdzie język służy do identyfikacji „swoich” i oderwania się od „obcych”. Z drugiej zaś strony, język kryminalistów w wielu swoich nominacjach i wyrażeniach ekspresywnych wyraża nierozwiniętą, naiwną świadomość, typ myślenia skłaniający się do pierwotnych realiów – kastowości, obrzędów poświęcenia, tabu, tatuażu. Tak więc w ogólnym zarysie dla świadomości młodych ludzi jest charakterystyczna kastowa hierarchia grup подростков, skłonności do obrzędowości, tajemniczości itd. Do wszystkich tych analogii można dodać również agresywność, która jest charakterystyczna dla obu grup²⁵.

W większości przypadków przyciągająca dla подростка okazuje się sama forma leksemu należącego do podjęzyka kryminalnego, jej wyrazistość, emocjonalność i niezwykłość. Mogą świadczyć o tym wypowiedzi samych uczniów: „На вопрос, заданный учащимся, почему они употребляют в речи арготические слова, нами полученные следующие ответы: «они интереснее других слов», «они смешнее, чем обыкновенные слова», «в них есть что-то дёзское, удалое, лихое». На вопрос, знают ли они, что используют в своей речи лексику деклассированных элементов, 36% ответили утвердительно, а 64% посчитали арготизмы вполне нормальными словами”²⁶.

²⁵ Л. Левин-Брюль, *Сверхъестественное в первобытном мышлении*, Москва 1999, s. 105-107.

²⁶ М. А. Грачев, *Языковая политика в области арготизмов*, „Язык и культура” 1996, № 1, s. 25.

Wyraźnie więc zarysowują się różnice między językiem подростков a substandardami języka dzieci. Substandardy drugiego progu wiekowego nie zachwycają już dorosłych i niewątpliwie są przyjmowane przez nich jako „kaleczenie” języka. Jednak celem tworzenia tego poziomu (etapu) jest aktywne odrzucenie norm, poszukiwanie wtórnej nominacji, w której wyrażone jest nie poznanie obiektu, a poznanie stosunku do obiektu, a tym samym i samego siebie jako członka grupy. Poszukiwanie niezwykłego, a co za tym idzie – i efektywnego, obrazowego, ekspresywnego, epatującego nazewnictwa staje się ważnym zadaniem uzusu językowego w tym wieku.

Trzeci poziom (etap) to młodzieżowe argot ukierunkowane zawodowo. Należą do niego: żargon studencki, żołnierski, język muzyków, programistów, handlowców, przedstawicieli niektórych zawodów artystycznych, dziennikarzy itd.

Substandardy na tym poziomie młodzieżowego argot tworzą się w nowych dla formującej się świadomości młodego człowieka warunkach pod wpływem dwóch głównych bodźców powstawania nienormalnych jednostek: semantyczno-nominatywnego i pragmatycznego. Pierwszy bodziec wyraża dążenie młodych, poznających jakiś rodzaj zawodowej bądź innej działalności, żeby zapełnić „pustkę” – nadać nazwę temu, co, z punktu widzenia mówiącego, nie ma nazwy: wybrane i przedstawione w nowy sposób elementy otaczającego świata otrzymują nazwy odpowiadające socjalnemu grupowemu odbiorowi i gustowi. Wiekową psychologiczną osobliwością tworzenia tego typu nazw jest towarzyszenie im ekspresji odróżniającej je od „języka oficjalnego”. Nowe nazwy argotyczne wyrażają emocjonalny stosunek osób mówiących: pozytywny, negatywny, żartobliwy czy ironiczny, ale w każdym przypadku różniący się od standardów²⁷.

Drugim bodźcem do powstawania socjalno-zawodowych młodzieżowych leksemów jest transformacja pragmatyczna: neutralne, powszechnie używane nazwy znanych pojęć przekształcają się w ekspresywne, otrzymują charakterystyczne dla mentalności młodzieży semantyczne komponenty podwyższonej „temperatury” emocjonalnej, a także są odnoszone do niskiego stylu, komiczności, ironii. Ekspresywne renominacje charakteryzują się podkreśloną antropocentrycznością. W centrum

²⁷ В. В. Химик, *op. cit.*, s. 33-65.

uwagi mówiącego znajduje się nie to, co się określa, lecz jak się nazywa: w jakim celu i jakie uczucia mówiącego wyraża.

Na ostatni poziom (etap) kształtowania substandardów języka młodzieży składają się jednostki leksykalno-semantyczne i frazeologiczne, które są uniwersalne i występują w najróżniejszych młodzieżowych odmianach języka. Stanowią one tzw. interżargon młodzieżowy – zbiór nie-normatywnych jednostek wychodzących swoim zasięgiem poza określoną grupę, który charakteryzuje się stosunkową stałością i ma tendencję do rozszerzenia sfery używania i przejścia do języka potocznego²⁸.

Podstawę młodzieżowego argot stanowi „język” studentów, który „góruje” nad innymi i wchłania „młodsze” argot (np. szkolny). Ulubione wyrazy i sposoby tworzenia nowych wyrazów w „języku” młodzieży szkolnej, które wykorzystują studenci, są przyjmowane jako elementy języka młodszego pokolenia lub własnego języka w przeszłości. Dominującą rolę „języka” studentów nad innymi elementami młodzieżowego argot można objaśnić również wielostronnością i obszernością zasobu leksykalnego, masowością i różnicowaniem potencjalnych nosicieli.

Argot umożliwia młodzieży wyrażenie emocjonalnego stosunku do różnorodnych zjawisk rzeczywistości. Jak zauważył E. D. Poliwanow, argotyzmy charakteryzuje „более богатое смысловое содержание, чем у обыкновенных их эквивалентов из нормального языка”²⁹. Oprócz tego argot służy podtrzymywaniu więzi emocjonalnej między członkami grupy. Wspólne słownictwo, często niezrozumiałe dla innych, jest ważnym elementem integrującym grupę od wewnątrz i wyróżniającym ją spośród reszty społeczeństwa. Pozwala ono na przekazywanie wspólnych wartości wyznawanych przez członków tej grupy, a przez to na kultywowanie charakterystycznego dla nich stylu bycia. Nie można tu zgodzić się z opinią E. B. Łapowej³⁰, że argot, tak jak języki profesjonalne, jest używane tylko w niektórych sytuacjach życiowych. Ogarnia ono swoim zasięgiem praktycznie wszystkie dziedziny życia, opisuje praktycznie wszystkie sytuacje za wyjątkiem nudnych, ponieważ argotyzmy rodzą się w rezultacie emocjonalnego stosunku mówiącego do przedmiotu rozmowy. W centrum uwagi znajdują się nazwy dotyczące człowieka i jego

²⁸ B. A. Хомяков, *Введение в изучение сленга – основного компонента английского просторечия*, Вологда 1971, s. 184.

²⁹ E. Д. Поливанов, *За марксистское языкознание*, Москва 1931, s. 163.

³⁰ Zob. E. B. Лапова, *О молодёжном жаргоне*, „Русский язык” 1990, вып. 10, s. 36-43.

oceny. Wiele jest środków charakteryzujących człowieka pod względem fizycznym i umysłowym, nazywających jego postępowanie i zachowanie. Sporo określeń mają poszczególne części ciała ludzkiego i czynności fizjologiczne. Czasowniki odnoszą się do stosunków międzyludzkich i zachowania człowieka w świecie. Słownictwo młodzieżowe jest pod tym względem podobne do leksyki potocznej. Młodzieżowe argot to ciągle tworzenie, w którym ważną rolę odgrywa „gra językowa”. Dla młodych ludzi ważniejsze od tego „co powiedzieć” jest „jak powiedzieć”, żeby być ciekawym dla odbiorcy.

Młodzieżowe argot to „żywy organizm”, który znajduje się w procesie ciągłych zmian i odnawiania. Bezustannie zapożycza ono jednostki z języka literackiego, żargonów, innych podsystemów języka, a także języków obcych, a jednocześnie samo staje się źródłem wyrazów dla języka potocznego (popularne argotyzmy, które poprzez wielokrotne użycie tracą swoje zabarwienie emocjonalne i trafiają do języka potocznego). Ciągłe zmiany zachodzące w tej odmianie języka uniemożliwiają sporządzenie pełnego spisu argotyzmów, jak również określenie ich liczby. Można natomiast prześledzić mechanizmy tworzenia argot, jego funkcjonowanie i rozwój z uwzględnieniem cech szczególnych, charakterystycznych tylko dla tej odmiany języka.

Zdaniem W. S. Jelistratowa³¹ argot w ciągu swego istnienia przechodzi trzy etapy: argot jako system zamknięty (герметический комплекс), argot jako system częściowo otwarty (кинический комплекс) i argot jako system otwarty (раблезианский комплекс). W pierwszym okresie argot jest „odosobnione, ezoteryczne”, odrzuca wszelkie możliwości „wpływania” bądź „wypływania” z niego jednostek językowych. Jednak, „любое герметическое языковое образование рано или поздно заболевает клаустрофобией (...) вследствие чего происходит раскрытие системы, «плебеизация» герметических арго. Арго как бы лопается, разбрызгивая бывшие арготизмы (герметизмы) в окружающем пространстве языка”³². W ten sposób „rodzi się” „киническое арго”, które z każdą sekundą staje się coraz bardziej otwarte i które zbudowane jest na bazie „тончайших нюансов языка,

³¹ Zob. В. С. Елистратов, *Арго и культура*, (w:) *Словарь русского арга*, Москва 2000, s. 672.

³² Ibidem, s. 603.

окказионализмов и аномалий”³³. „Киническое арго”, w odróżnieniu od „герметического”, stanowi system częściowo otwarty, który dużo zapożycza i dużo oddaje, jednak nie „rozpływa się” w języku całkowicie. Absolutnie otwarte argot to kolejny etap w jego ewolucji (раблезианский комплекс). Argotyzm na tym etapie rozwoju to „не просто слово с его точным значением. (...) Арготизм есть значение, как бы единица мироощущения арготирующего, пробующая себя в слове. И совершенно закономерно, что в системе арго значительно меньше значений и значительно больше слов. Понятийный аппарат раблезианского арго представляет собой весьма ограниченное число смеховых архетипов, но количество реализации этих архетипов в языке не поддается никакому исчислению”³⁴.

Argotyzmy używane przez młodzież, wychodząc z wąskiej sfery życia, stanowią ekspresyjną bazę języka potocznego, co powoduje utratę „sztucznego”, „tajnego” i „umownego” charakteru argot. Dzięki strukturalno-funkcjonalnym osobliwościom niektóre elementy są łatwo przyswajane przez język potoczny, inne natomiast są wykorzystywane tylko w argot.

³³ Ibidem, s. 614.

³⁴ В. С. Елистратов, *op. cit.*, s. 627.

ROZDZIAŁ 2

ROSYJSKIE MŁODZIEŻOWE ARGOT A KULTURA

Młodzieżowego argot, tak jak i innych argot, nie można rozpatrywać w oderwaniu od kultury, bowiem język stanowi jeden ze składników kultury.

Pojęcie *kultura* było przedmiotem rozważań filozofów, etnologów, etnografów, historyków i socjologów. Począwszy od czasów starożytnych do dziś sformułowano wiele definicji kultury, które ukazują ewolucję tego pojęcia w kierunku obejmowania coraz większej liczby dziedzin dotyczących człowieka. Jedną z najtrwalej akceptowanych definicji *kultury* sformułował E. Tylor. Jego zdaniem „kultura lub cywilizacja to złożona całość obejmująca wiedzę, wierzenia, sztukę, prawo, moralność, obyczaje oraz wszelkie inne zdolności i nawyki nabyte przez człowieka jako członka społeczeństwa”¹. Późniejsi badacze uznają także za kulturowe takie zjawiska, jak praca i gospodarowanie, organizacja życia zbiorowego, zasady pokrewieństwa, sposoby współdziałania, a nawet walki. We wszystkich tych dziedzinach realizują się bowiem zdolności i społeczne nawyki człowieka.

Można więc powiedzieć, że kultura polega na swoistym porządku ludzkiego życia, na jego sposobie określonym bezpośrednio nie na drodze genetycznej, ale ukształtowanym w drodze historycznych doświadczeń ludzkich grup. Jest to więc ład ludzkich działań zbiorowych, różnych jednak w różnych społecznościach o odmiennym historycznym doświadczeniu.

Współczesny filozof i socjolog F. Znaniecki określił kulturę jako ład stosunków pomiędzy wszystkimi rodzajami czynności ludzkich, który obejmuje religię, język, literaturę, sztukę, obyczaje, zwyczaje, prawo, organizację społeczną, produkcję techniczną, wymianę ekonomiczną, a także filozofię i naukę².

¹ Cyt. za: A. Kłosowska, *Kultura*, (w:) *Encyklopedia Kultury Polskiej XX wieku*, Wrocław 1991, s. 19.

² F. Znaniecki, *Nauki o kulturze. Narodziny i rozwój*, Warszawa 1971, s. 22.

Ład każdej kultury, pozwalający mówić o jej strukturze, wynika z podporządkowania określonym wzorom i normom postaw kierujących działaniami. Dlatego też istnieją różnice w kulturowym ładzie różnych społeczności, które spowodowane są uznawaniem odmiennych wartości. Prowadzą one do zróżnicowania wzorów i norm oraz rodzajów obejmowanych przez kulturę dziedzin.

Za ważną kategorię kultury uważa się społeczeństwo. Stanowi ono bowiem sieć wzajemnych oddziaływań ludzi, jest wytworem ludzkiego współdziałania. Społeczeństwo tworzy kulturę przetwarzając wzory zachowań i działań we wspólne wartości. To ono ustanawia ład społeczny kształtowany na podstawie tradycji i zwyczajów przez wieki i przekazywany z pokolenia na pokolenie. Kultura ma więc charakter społeczny, jest wynikiem współżycia i współdziałania ludzi, rozwija się i wzbogaca w historycznym rozwoju, a człowiek jest zarazem jej twórcą, jak i uczestnikiem. Ład społeczny jest natomiast jedną z kategorii kultury.

„Cały świat kultury tworzony jest przez człowieka na zasadzie współzależności postaw i wartości. Wartości są tu bardzo szeroko rozumiane – tak choćby, jak ujmuje je np. F. Znaniecki, a więc jako wszelkie przedmioty ludzkich zainteresowań i interesów. Przedmioty te podzielić można na trzy zasadnicze kategorie. Są to, po pierwsze, konkretne przedmioty pozaludzkiego świata stworzone przez ludzi, ale także zjawiska naturalne stanowiące obiekt ludzkich działań. Po drugie, są to inni ludzie, partnerzy wzajemnych oddziaływań. Po trzecie wreszcie, są to wartości symboliczne powstające w świadomości ludzi, ale mające zewnętrzny wyraz w postaci zjawisk i przedmiotów stanowiących ich zobiektywizowaną postać, będących nośnikami symbolicznych znaczeń”³.

Ta trzecia kategoria wartości bywa najczęściej rozumiana po prostu jako kultura. Jest ona odpowiednikiem sfery zjawisk określanych nazwą „kultura duchowa”. Kultura duchowa odgrywa w życiu każdej społeczności rolę podstawową. Zawiera się w niej i wyraża całe niepowtarzalne historyczne doświadczenie każdej społeczności, jej przeżycia, tradycje, obyczaje, zwyczaje i wzory moralne, które mogą też częściowo pokrywać się z wzorami kultur innych społeczności.

Najważniejszym spośród systemów znaków, jakie tworzą kulturę, jest język. Pełni on wiele funkcji i służy także realizacji wielu innych

³ A. Kłoskowska, op. cit., s. 24.

dziedzin i systemów kultury, bez niego kultura nie mogłaby osiągnąć trwałości oraz charakterystycznej złożoności. „W niektórych istotnych i cieszących się znacznym autorytetem pracach mówi się nie tylko o odbiciu w języku rysów kultury danego społeczeństwa, ale i o narzuceniu przez język pewnej wizji świata, czasem – zawartej w niej skali wartości”⁴.

Mówiąc o języku jako elemencie tworzącym kulturę, nie można pominąć argot. Jego status w kulturze nie był dotąd określony. Argot, z reguły, a priori oceniane jest jako zjawisko znajdujące się poza przedziałami oficjalnej kultury. Te sfery, z którymi jest związane, oceniane są jako fakultatywne, zakulisowe. I jeśli niektóre z argot są odbierane pozytywnie, to inne – wyłącznie w świetle zła i antykultury (np. argot więzienny, czy argot złodziei). Inaczej mówiąc, stawia się znak równości między nosicielami argot i samym argot. Argot w tym przypadku jest oceniane tak samo jak jego nosiciele. W konkretnych sytuacjach zdarza się jednak tak, iż wszystko ulega przemieszaniu: np. klasycy literatury światowej (Byron, Cervantes) wykorzystują w swoich tekstach mnóstwo argotyzmów. Z drugiej strony, przynależność do klas niższych („dna”) nie czyni z człowieka nosiciela argot, np. u M. Gorkiego „na dnie” znajdują się i chuligani, i proletariusze, i była arystokracja, i była inteligencja, a lingwistyczny portret „dna” przedstawia się przede wszystkim poprzez język potoczny, często grubiański, należący do niskiego stylu, a nie poprzez argotyzmy.

W systemie języka argot również znajduje się w pewnym „zawieszeniu”, ponieważ najczęściej jest spychane przez językoznawców „do dołu”, od języka literackiego do mowy potocznej, a nawet „niżej”, w sferę milczenia.

Tak więc, zgodnie z twierdzeniem W. S. Jelistratowa, „арго, слов-но душа незахороненного покойника, не находит себе места ни в социологической, ни в языковедческой, ни в культурологической могилах. Впрочем, может, и к лучшему. Однако на почве научной недоуверенности возникают околонаучные мифы об арго как «Фениксе, возрождающемся из пепла», «летучем Голландце» и т.п.”⁵.

Bez względu na stopień zbadania i stosunek naukowców do argot, niewątpliwie ulega ono ewolucji i proces ten jest ściśle związany z ewo-

⁴ M. R. Mayenowa, *Язык*, (w:) *Энциклопедия Культуры Польской...*, s. 104.

⁵ В. С. Елистратов, *op. cit.*, s. 579.

lucją języka w ogóle. Zgodnie z twierdzeniem W. von Humboldta, „Język nie jest jakąś rzeczą znajdującą się przed nami, rzeczą, którą można by ująć w jej całokształcie albo też stopniowo pokazywać po kawałku; trzeba go raczej rozumieć jako twórcę odwiecznie wytwarzającego siebie samego, jako sferę, gdzie prawa twórczości są określone, podczas gdy zasięg wytwórczości, a w pewnej mierze sam jej modus, pozostają całkowicie nieokreślone”⁶.

Ewolucję argot, tak jak i języków literackich, należy rozpatrywać w kontekście rozwoju kultury. Kultura narodowa nie jest czymś monolitycznym, składa się natomiast z „systemu systemów”, z których każdy rozwija się ze swoją prędkością i w swoim kierunku. Ogólny rozwój kultury, mówiąc umownie, składa się z wektorów rozwoju podsystemów kultury, jej „kwantów”.

Jak twierdzi W. S. Jelistratow, „мы можем делить систему культуры на достаточно самостоятельные «кванты». Подобное «квантование» культуры отражается в языке через его арготическое «квантование». Аргот и арготизмы мы будем рассматривать как коллективную языковую интерпретацию «кванта» культуры. (Мы говорим о «кванте», «квантовании», конечно, метафорически: перенесение физических законов на культуры было бы неверным)”⁷.

Argot zatem odzwierciedla nie „zastygłą” kulturę, a kulturę rozwijającą się dynamicznie. Argot to język ludzi, którzy uczestniczą w procesie tworzenia kultury. Ludzie ci przystosowują się, próbują. Można więc powiedzieć, że argot to „brudnopis” przyszłej kultury, bez którego zrozumienie kultury byłoby niemożliwe. Władimir Jelistratow twierdzi, iż „без аргологического взгляда на цивилизацию изнутри вся её интерпретация рискует стать догматичной”⁸.

Badacze kultury młodzieżowej coraz częściej zauważają, że młodzież i jej „język” są znaczącymi czynnikami procesu tworzenia kultury. Igor Kon, na przykład, pisze, iż „молодёжь не объект воспитания, а субъект социального действия”⁹. Natomiast M. Nowinska mówi o tym, że „создаются предпосылки для превращения молодёжной

⁶ Cyt. za: E. Gilson, *Lingwistyka i filozofia*, Warszawa 1975, s. 95.

⁷ В. С. Елистратов, *op. cit.*, s. 582.

⁸ Ibidem.

⁹ *Молодёжь в современном мире: Проблемы и суждения*, „Вопросы философии” 1990, № 5, s. 14.

субкультуры в альтернативную культуру, которая с течением времени, иногда достаточно продолжительно, в большей или меньшей степени усваивается культурой общества в целом, способствуя её изменению”¹⁰. Dlatego też bardzo często młodzieżowe argot jest utożsamiane z argot miejskim. Związane jest to z dużym wkładem młodzieży (najbardziej eksperymentującej części miasta) w tworzenie języka miasta.

Młodzieżowa kultura i młodzieżowe argot nie są czymś zakończonym i monolitycznym. I jedno, i drugie ma charakter eklektyczny.

Najbardziej zauważalny jest wkład młodzieży w tworzenie kultury w okresie zmian społecznych. Wtedy występuje ona już nie w roli pewnej grupy wiekowej, a jest nowym pokoleniem. W takich sytuacjach normy i wartości poprzednich pokoleń pozostają w sprzeczności ze zmianami realiów społecznych, nie kontynuują swojej nadrzędności. Wtedy pojęcie kultury młodzieżowej jest odpowiednikiem dążeń nowego pokolenia, dążeń wyrażających potrzeby nowej epoki.

W ten sposób tworzą się podstawy do przemianowania subkultury młodzieżowej w kulturę alternatywną, która z upływem czasu (czasami proces ten trwa dość długo), w większym bądź mniejszym stopniu, jest przyswajana przez kulturę społeczeństwa jako całości. Rola młodego pokolenia w tworzeniu kultury to pojęcie uniwersalno-historyczne. Młodzież jest instrumentem rozwoju kultury we wszystkich społecznościach.

Jak zauważa W. F. Lichaczowa, „Наше общество сейчас несёт колоссальные гуманитарные потери, связанные с утратой философских оснований наук, обращённых к обществу и человеку. Характерная примета этого – засилье в текущей литературе фантастических методологических схем, в которых термином «неформалы» обозначаются любые новые явления в молодёжной среде, так, что рядоположенными оказываются, скажем, хиппи, панки, «любери», рокеры и экологи, участники политических клубов, активисты предвыборных компаний и др.”¹¹.

Podlegając rytuałom życia nieformalnej grupy, normom zachowania i stosunków, młody człowiek jest w stanie wyróżnić siebie z czasowego

¹⁰ Ibidem, s. 17.

¹¹ Ibidem, s. 25.

i przestrzennego kontinuum. W istocie każdy z uczestników takiej grupy nie jest oddzielnym indywiduum, a tylko „maską” społeczności.

Powszechnie znanym zjawiskiem są nieformalne grupy młodzieżowe, które istniały zawsze. Przedstawiciele tych grup określali swoje terytorium, „wojowali” ze sobą, nienawidzili się nawzajem. Jednak specyfika obecnej sytuacji wielu miast rosyjskich polega na tym, iż działają tam niespontaniczne, żywiołowo powstające grupy, natomiast coraz częściej są to grupy agresywne, wręcz przestępcze. Powstawanie takich grup świadczy o jawnie niepomysłnym, wręcz kryzysowym stanie moralności młodzieży. Ta jej „bolesna” działalność nie może doprowadzić tego kryzysu do najwyższego stopnia – do rozmiarów klęski narodowej, tragedii kraju, którego wcieleniem przyszłości jest właśnie młodzież. Przecież grupy подростков, które wchodzi na drogę krwawych walk między sobą, stają się automatycznie grupami kryminalnymi, wchodzącymi w konflikt tak z prawem, jak i ogólnoludzką moralnością. W „szkole”, którą przechodzą członkowie takich grup młodzieżowych, młodzi ludzie uczą się zacierania różnic między niezwykłymi czynami a przestępstwem, sprawiedliwością a bezprawiem, moralnością a amoralnością, dobrem a złem.

Sytuacja ta ma odbicie w młodzieżowym argot. Wśród nazw osób znalazło się wiele określeń członków agresywnych grup młodzieżowych, chuliganów, które dotyczą zarówno dziewcząt, jak i chłopców, np.: *лампасник* (por. ros. *лампас*), *тысарь* (por. ros. arg. *тыса*), *мотанг*, *мотанга*, *мотальщик* (por. ros. arg. *мотаться*), *выступала* (por. ros. *выступать*), *лысик* (por. ros. *лысый*), *старшачка*, *старшой* (por. ros. arg. *старшак*), *гонота*, *гонотень*, *гонница*, *гонник* (por. ros. arg. *гон*, *гона*).

Zorganizowana przestępczość, upadek moralności, wzrost przemocy i okrucieństwa to nie jedyne problemy związane z młodzieżą. W ostatnich latach ubiegłego wieku wśród młodzieży coraz częstsze są przypadki nałogów. Dotyczy to tak spożycia alkoholu, jak i narkomanii. W rosyjskim młodzieżowym argot zauważa się dużą różnorodność nazw osób spożywających alkohol w nadmiarze, np.: *дринкер*, *дринчер*, *дринчуган*, *дринчуга*, *дринчужник*, *дринкало*, *дринкач* (por. ros. arg. *дринк*, *дринч*), *синяк*, *синюха*, *синюга*, *синячка*, *синюшка*, *синюшник* (por. ros. arg. *синь*, *синька*), *пиянистка*, *пиянист* (por. ros. *пьяный*), *фунфырист* (por. ros. arg. *фунфырь*), *краскушник* (por. ros. arg. *краска*), *бухач* (por. ros. arg. *бухать*), *выпивонищик* (por. ros. arg. *выпивон*),

кирюха, кирюхин (por. ros. arg. *киря, кирятъ*), *глюколов* (por. ros. arg. *глюк* i ros. *ловить*), *клиник* (por. ros. arg. *клин*), *запивала* (por. ros. *запивать*). Ta sama sytuacja ma miejsce w przypadku amatorów różnego rodzaju środków odurzających, np.: *нарк, наркота, нарик, нарком, наркоша, наркуша* (por. ros. *наркоман*), *эфедринчик, эфедринист* (por. ros. *эфедрин*), *пробитая* (por. ros. *пробить*), *химик, бээфник* (por. ros. *БФ*), *глюколов* (por. ros. arg. *глюк* i ros. *ловить*), *пыхнук* (por. ros. arg. *пыхнуть*), *вмазанный* (por. ros. arg. *вмазать*).

Zarówno członkowie nieformalnych grup młodzieżowych, jak i młodzi ludzie sięgający po używki, wstępują w konflikt z prawem. Narażeni są zatem na kontakt z milicją. Na podstawie ilości synonimów nazywających milicjantów (policjantów) w młodzieżowym argot można stwierdzić, że kontakty te są bardzo częste, a wyrazy nazywające pracowników milicji są w codziennym aktywnym użyciu, np.: *мент, ментик, ментоловый, ментос, ментозавр* (por. pol. arg. *ment, męt, męta, menta, menda*), *мусор, мусорок, мусорка, мусорила, мусорило* (por. st.hebr. *tuser*), *дубина, дубинка* (por. ros. *дубина*), *квартильный* (por. ros. *квартил*), *фуражкин* (por. ros. *фуражка*), *кокарда, бульжник, кобура, свинья, космонавт, пингвин, фараон, циклоп, хвост, кентавр, мушкетёр, свистун* (zob. motywacja w rozdz. III), *спец, подлип, стервятник, собачник, мясник, забрала, чертила, панамка, нюхач, хомутъё, сучок, чепчик, шарик, козлогвардеец*, (zob. motywacja w rozdz. IV), *бобик, полис, полицай* (zob. motywacja w rozdz. V).

Jednak młodzież zrzesza się nie tylko w grupach agresywnych czy przestępczych. Znane są amatorskie grupy młodzieży o różnym charakterze, wśród których można wymienić grupy ochrony pomników historii i kultury, ruch „zielonych”, towarzystwa młodzieży twórczej, alternatywne związki twórcze, grupy ludzi o określonych zainteresowaniach, kluby polityczne, grupy nietradycyjnej religii. Często więc młodych ludzi łączą zainteresowania, hobby i swoista filozofia. Takich ludzi nazywają m.in. następujące wyrazy pochodzące z młodzieżowego argot: *пацик, пацифик* ‘pacyfista’, *ностальгист, тридцатник, пятидесятник* ‘członkowie ruchu nostalgistów’, *хайлайфист, мажор, продвинутый*, ‘członkowie grup elitarnych’, *байкер, байкерша, рокер, мотобот, мотогад* ‘członkowie klubów motocyklowych’, *агник, йогнутый, йоганутый* ‘zwolennicy agni jogi’, *фаиш, фаишик* ‘członkowie nacjonalistycznych grup młodzieżowych’, *ремонтник, чистильщик* ‘członkowie grup młodzieżowych walczących z agresywnymi ugrupowaniami’,

каэспэшник, сквотер ‘członkowie grup młodzieżowych związanych ze sztuką.’

Pod koniec lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku pojawił się i upowszechnił termin „kontrkultura”¹². Zastosowany w publicystyce i naukach społecznych stanowił nazwę zbiorczą różnych nurtów myślenia i form działania, kwestionujących zastaną kulturę jako całość. Wpływ kontrkultury na następne pokolenia jest uwarunkowany tym, że nie była ona infantylną młodzieńczą reakcją młodzieży na złożoność świata, a przede wszystkim kulturą pokolenia, którego pojawienie się na arenie społecznej zbiegło się z narodzinami nowej epoki, nazywanej umownie postindustrialną.

Pozytywna część działań ruchu kontrkultury – to kultura alternatywna. Jest ona zjawiskiem ponadnarodowym, występującym niezależnie od ustroju politycznego we wszystkich krajach kręgu cywilizacji zachodniej. W latach osiemdziesiątych ruch alternatywny na Zachodzie nieco przygasa. Staje się natomiast bardziej widoczny w krajach socjalistycznych. Ilość nazw osób związanych z ruchem hippisów w młodzieżowym argot jest argumentem, który pozwala stwierdzić, iż dotyczy to również Rosji końca ubiegłego wieku. Jako przykłady można przytoczyć takie określenia członków grupy hippisów, jak: *хип, хиппак, хиппня, хиппарь, хиппан* (por. ros. *хиппи*), *совхиппи* (por. ros. *советские хиппи*), *волосатый, волосатик* (por. ros. *волосы*), *системищик, системник, системный* (por. ros. arg. *система*), *тусовщик, тусня* (por. ros. arg. *туся*), *пиплуха* (por. ang. *people*), *пионерчик* (por. ros. arg. *пионер*).

Zachodnia kultura młodzieży lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku po raz pierwszy na poziomie powszechnej świadomości ukazała przejawy kryzysu cywilizacyjnego i głośno poinformowała o nowych problemach, które obecnie znajdują się w centrum zainteresowań społeczeństwa rosyjskiego: o wadach technicznej cywilizacji i konieczności humanitaryzacji jej priorytetów; o głębokim niezadowoleniu z położenia indywiduum i sformalizowanych bezosobowych kontaktów na wszystkich poziomach – od partii politycznych i związków zawodowych do Cerkwi i szkoły; o samorealizacji osobowości, treściwej pracy twórczej i realnej demokracji.

¹² T. Roszak, *The Making of a Counter-Culture. Reflection on the Technocratic Society and its Youth Opposition*, New York 1969.

Współczesna młodzież z Zachodu nie wyróżnia się ani agresywnym autyzmem młodzieży lat sześćdziesiątych, ani ich roszczeniami odnośnie roli lidera kulturalnego. „Sztafeta” została przekazana „dzieciom pierestrojki”. Obecnie w Rosji zauważyć można konfrontację pokoleń, której najbardziej wyrazistym symbolem, jak w przeszłości na Zachodzie, stała się muzyczna kultura punk-rockowa. W czasie kiedy na Zachodzie rock utracił swoją buntowniczą rolę i wszedł do kanonów muzycznych, w Rosji posiadał zabarwienie ideologiczne epatującego socjokulturalnego protestu.

Duża rola, jaką odgrywa muzyka rockowa w życiu młodych ludzi, znalazła też odzwierciedlenie w młodzieżowym argot. Przykładem mogą być nazwy fanów i zwolenników tego rodzaju muzyki: *хардьюшник, хардятник, хардовик, хардист* (por. ros. *хард-рок*), *панкист, панкер, панкующий, панкатура, пункерша, пункер* (por. ros. *панк* < ang. *punk*), *фэнша, фэнтон* (por. ang. *fan*), *торчок* (por. ros. arg. *торчатъ*).

Zainteresowanie młodzieży muzyką nie kończy się na kulturze punk-rockowej. Świadczyć mogą o tym choćby przykłady wyrazów nazywających wielbicieli muzyki pop, czy kierunku zwanego „nową falą”: *попсушник, сопатый, волновик, волнист, ньювейвовец, ньювейвицк, волнистый*.

Młodzieżowe argot to przede wszystkim twórczość młodych ludzi w wieku szkolnym i studentów. Dlatego też nie może w nim zabraknąć tematu szkoły. Młodzi ludzie, rozmawiając o szkole, posługują się swoimi określeniami przedmiotów i ocen. Dotyczy to również osób związanych z życiem szkoły. W młodzieżowym argot pojawiają się więc nazwy nauczycieli i wykładowców, uczniów i studentów. Należy wymienić np. nazwy określające nauczycieli w ogóle: *препак, преподша, препода, преп, препод* (por. ros. *преподаватель*), *тыча, тичер* (por. ang. *teacher*); nauczycieli języka rosyjskiego: *руссичка, руссачка, современицк, современист, сряшница, точка, синекдоха*; nauczycieli języka angielskiego: *чича*; nauczycieli chemii: *селитра, мензурка, химоза, пробирка*; nauczycieli matematyki: *биссектриса, матеша, матешка*; nauczycieli biologii: *тычинка, тычина, сурепка, семьядоля, зверь, хромосома, амёба, пестик, самец*; nauczycieli muzyki: *пеша, пешка*; nauczycieli zawodu: *трудоила, трудило, трудяга, самоделькин*; nauczycieli geografii: *глобус, масштаб*; nauczycieli podstaw bezpieczeństwa życiowego: *обежучка, обэжешник, обэжист, обэжун*,

обэжук; nazwy określające wychowawcę klasowego: скрипка, воспит, жандарм, классуха.

Na podstawie dużej ilości synonimów nazywających dyrektora szkoły, np.: дир, дирия, дирюга, дирюжница, дирюжник, дирик, дурик, дерюга, дерюжка, хозяин, шеф, настух, można przypuszczać, iż współcześni uczniowie mają częsty kontakt z dyrekcją szkoły, co może być związane z ich niepoprawnym zachowaniem lub złymi wynikami w nauce.

Argotyzmy nazywające uczniów stanowią również dość dużą grupę. Ich największa liczba dotyczy uczniów techników zawodowych, które stały się popularne w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku i pozwalają zostać wykwalifikowanym pracownikiem w dość krótkim czasie: гуж, птушка, быдлёнок, быдлюк, гужевица, бурсак, i uczniów pilnych, wzorowych, np.: ботаник, ботанка, шуришало, ботан, ботанчик, пахарь, аккуратист, патриот, зубр, стилл, ряхач.

Te dwie grupy nazw określających uczniów są potwierdzeniem obecności istniejącej sytuacji w Rosji. Świat dzisiejszych nastolatków składa się z dwóch zasadniczych grup. Jedna reprezentuje dość wysoki poziom rozwoju intelektualnego i osobowego, interesuje się kulturowymi wzorami świata dorosłych i stara się kontynuować istniejące tradycje. Druga z kolei, znacznie większa, skłania się do grubiańskiego kultu siły fizycznej, wyróżnia się dość dziwnymi formami zachowania i świadomości.

Studenci, jako część młodzieży uczącej się, w różny sposób nazywają kolegów. Można zauważyć wśród nich odbicie zainteresowań młodych ludzi. Pojawiają się tu nazwy studentów najbardziej, jak można przypuszczać, popularnych kierunków studiów: примат 'student lub specjalista zajmujący się matematyką stosowaną' (por. прикладная математика 'matematyka stosowana'), мехматянин 'student wydziału mechaniczno-matematycznego' (por. механико-математический 'mechaniczno-matematyczny'), бух 'student kierunku „Księgowość”' (por. ros. бухгалтерия 'księgowość'), фин 'student kierunku „Finanse i kredyty”' (por. ros. финансы 'finanse'), пед 'student pedagogiki', педик 'ts.' (por. ros. педагогика 'pedagogika'), пимношка 'studentka wydziału pedagogiki i metodyki nauczania początkowego' (por. ПИМНО – педагогика и методика начального обучения), паяльник 'student, który wybrał specjalizację techniczną, np. w radiotechnice' (por. ros. паяльник 'lutownica'), минус 'student I roku szkoły wojskowej' (jedna belka na pagonach), равно 'student II roku szkoły wojskowej' (dwie belki na

pagonach), *адидас* ‘student III roku szkoły wojskowej’ (trzy belki na pagonach – znak firmowy „Adidas”), *курок* ‘słuchacz szkoły wojskowej’ (por. ros. *курок* ‘kurek’), *журик* ‘student wydziału dziennikarstwa’ (por. ros. *журналистика* ‘dziennikarstwo’), *бином* ‘student wydziału informatyki’ (por. ros. *бином* ‘dwumian’).

Młodzieżowego argot jako składnika kultury nie można rozpatrywać bez uwzględnienia zapożyczeń z języków obcych. Kontakty młodzieży z ludźmi innej narodowości, z językami obcymi, niewątpliwie wpłynęły na zasób leksykalny argot. Zainteresowanie określoną obcą leksyką zmienia się w zależności od tego, kiedy dane jednostki leksykalne zostały zapożyczone. Pod koniec XX wieku w młodzieżowym argot można zauważyć nasilenie się zapożyczeń z języka angielskiego, o czym szczegółowo informuje rozdział III poświęcony zapożyczeniom. Dotyczy to również nazw osób, np.: *фрэнд*, *френд* (< ang. *friend*) ‘kolega, przyjaciel; student z zagranicy’, *форин* (< ang. *foreign*) ‘obcokrajowiec; student z zagranicy’, *тыча* (< ang. *teacher*) ‘nauczycielka’, *лавер* (< ang. *lover*) ‘ukochany, kochanek’, *матумэйткер* (< ang. *tattoomaker*) ‘osoba wykonująca tatuaże’, *крейзи*, *крезу* (< ang. *crazy*) ‘człowiek nienormalny, obłąkany’ *бой* (< ang. *boy*) ‘chłopak, młodzieniec’, *мучер* (< ang. *teacher*) ‘nauczyciel’ *фазер*, *фазёр* (< ang. *father*) ‘ojciec’, *мазер* (< ang. *mother*) ‘matka’, *киллер* (< ang. *killer*) ‘najemny morderca; człowiek o wyglądzie zabójcy’, *мэн* (< ang. *man*) ‘mężczyzna, młody człowiek; człowiek bogaty; mężczyzna mieszkający razem, kochanek’, *янг* (< ang. *young*) ‘chłopak, młody człowiek’, *литл* (< ang. *little*) ‘niewysoki człowiek; młody niedoświadczony człowiek’, *вайф*, *вайфа* (< ang. *wife*) ‘żona’, *бэбис*, *бэби*, *бэйби* (< ang. *baby*) ‘dziecko’ *бразер*, *брайзер* (< ang. *brother*) ‘brat’, *бойфренд* (< ang. *boy-friend*) ‘kolega, przyjaciel, ukochany’, *драйвер* (< ang. *driver*) ‘kierowca, szofer’, *дарлинг* (< ang. *darling*) ‘kochanek, partner seksualny, którego kobieta na ogół nie darzy uczuciem’, *чилдрен*, *чилдрэн*, *чилдран* (< ang. *children*) ‘dziecko’ (więcej przykładów zob. rozdz. VI).

Mniej liczne wśród analizowanych nazw osób są zapożyczenia z języków: niemieckiego, hiszpańskiego, łotewskiego, włoskiego, polskiego, francuskiego, łacińskiego i starohebrajskiego (szerzej zob. w rozdz. VI).

ROZDZIAŁ 3

O NOMINACJI JĘZYKOWEJ W UJĘCIU ONOMAZJOLOGICZNYM

Prekursorami współczesnych badań onomazjologicznych byli austriaccy językoznawcy: R. Meringer i H. Schuchardt. Stali oni na czele nurtu historyczno-kulturowego *Wörter und Sachen* (Słowa i Rzeczy). W latach dwudziestych XX wieku założyli oni w Wiedniu czasopismo naukowe o tej samej nazwie („*Wörter und Sachen*”). Publikowane w nim artykuły skupiały się głównie na objaśnianiu etymologii niektórych nazw (nazwy były badane w kontekście ich powiązań z nazywanymi przedmiotami). Wyrazy postrzegano jako sposób oznaczania rzeczy, artefaktów oraz wytworów kultury materialnej i duchowej¹.

Kolejny znaczący etap rozwoju badań onomazjologicznych przypadł na lata trzydzieste – czterdzieste ubiegłego wieku i był związany z praskim kołem lingwistycznym, którego założycielami byli czescy językoznawcy: J. Vachek, V. Skalicka i V. Mathesius. Przede wszystkim zainteresowano się nominatywnym aspektem języka, co znalazło swój wyraz w „*Tezach praskiego koła lingwistycznego*”. Przedmiotem badań były nie tylko nominacje językowe wyrażone pojedynczym wyrazem i związkiem wyrazowym, ale także zdaniem. Nastąpiło więc rozszerzenie zainteresowań naukowych przedstawicieli austriackiego nurtu historyczno-kulturowego, dla których podstawowym zadaniem onomazjologii było badanie właściwości nominacyjnych wyrazów².

Onomazjologia „как самостоятельная лингвистическая область изучения слов как средств обозначения своим предметом и методами оформилась лишь к 50-м годам XX в.”³. Duży wkład w jej powstanie wnieśli semazjologodzy, którzy zauważyli dwa występujące we wzajemnym związku aspekty analizowanych jednostek językowych

¹ А. А. Уфимцева, *Лексическая номинация (первичная нейтральная)*, Москва 2010, s. 5.

² И. Вахек, *К проблеме письменного знака*, Москва 1967, s. 524-534.

³ А. А. Уфимцева, op. cit., s. 5.

(wyrazów i związków wyrazowych): aspekt znaczenia i aspekt oznaczania. „Слова, взятые вне системы в целом, лишь в их отношении к вещам и явлениям действительности, служат различными знаками, названиями этих явлений действительности, отраженных в общественном сознании (...). Значения слова далеко не совпадают с содержащимся в нем указанием на предмет, с его функцией названия, с его предметной соотнесенностью”⁴.

Jednakże dopiero w połowie lat siedemdziesiątych ubiegłego stulecia zainteresowanie problemami nominacji wyraźnie wzrosło. W centrum badań znalazły się problemy dotyczące oznaczania świata, nominatywnej funkcji języka, nominatywnych właściwości jednostek językowych i aktów mowy, oraz osobliwości aktów nominacji realizowanych przy pomocy różnych środków i systemów realizujących proces nominacji w języku. Powstało wiele prac wyjaśniających sens i technikę realizacji procesów słowotwórczych, a także precyzujących wyobrażenia o semantyce derywatów.

Istotą ujęcia onomazjologicznego jest analiza jednostek językowych (traktowanych jako środek nazywający) z uwzględnieniem ich powiązań z nazywanymi przedmiotami i zjawiskami otaczającej rzeczywistości. Do głównych zadań analizy onomazjologicznej należy więc badanie środków i sposobów nominacji poszczególnych elementów, sytuacji i wydarzeń realnej rzeczywistości.

Nominację G. W. Kołszanski określa jako „закрепление за языковым знаком понятия «сигнификата», отражающего определенные признаки денотата – свойства, качества и отношения – предметов и процессов материальной и духовной сферы, благодаря чему языковые единицы образуют содержательные элементы вербальной коммуникации”⁵. W bardziej szerokim rozumieniu tego pojęcia nominacja jest nie tylko rezultatem, ale i samym procesem nazwotwórczym, w którym elementy językowe korelują z nazywanymi przez nie przedmiotami⁶.

Autorzy monografii *Языковая номинация: общие вопросы* uważają, że „номинация – исключительно сложное явление, уяс-

⁴ В. В. Виноградов, *Русский язык (грамматическое учение о слове)*, Москва – Ленинград 1947, s. 352.

⁵ *Языковая номинация. Общие вопросы*, Москва 1977, s. 101.

⁶ В. Г. Гак, *Языковые преобразования*, Москва 1998, s. 317.

нение сущности которого связано с решением целого комплекса различных проблем”⁷. Do najważniejszych należą: „изучение номинативной техники, различных способов номинации, самого процесса обращения фактов внеязыковой действительности в достояние системы и структуры языка”⁸. Możliwość onomazjologicznego zbadania leksyki uwarunkowana jest naturą samego języka jako twor materialno-idealnego, który jest zdolny do odzwierciedlania świata rzeczywistości pozajęzykowej i wyrażania wiedzy o nim. Wyrazy w stosunku do innych znaków językowych, jak zauważa A. A. Уфимцева, spełniają „наибольшее число функций: номинативно-репрезентативную и познавательную-обобщающую в системе средств, идентифицирующую и коммуникативную в коммуникативных актах”⁹, wskutek czego „он существует в двух своих модификациях: как виртуальный в системе номинаций и как актуализованный в речи”¹⁰. Wiodącą rolą wyrazu w języku jest uwarunkowana jego funkcjami, do których przede wszystkim należą: 1. nazywać przedmioty i zjawiska otaczającego nas świata, elementy psychicznej i emocjonalnej działalności człowieka; 2. być budulcem zdań, przy pomocy których zachodzą akty komunikacyjne między ludźmi.

Nominacja, jako proces złożony, charakteryzuje się różnorodnością form, sposobów i funkcji. Ze względu na rodzaj form językowych i rodzaj nazywanego obiektu L. G. Babienko¹¹ wyróżniła następujące typy nominacji:

1. nominację leksykalną (лексическая номинация) – obiektem nominacji są elementy realnej rzeczywistości, w tym: realne i wyobrażane przedmioty, uprzedmiotowione zjawiska, cechy, czynności, stany itd.; językową formą nominacji jest leksem;
2. nominację propozytywną (пропозитивная номинация) – obiektem nominacji są sytuacje, fakty wyrażone w formie wypowiedzi;
3. nominację dyskursywną (дискурсивная номинация) – obiektem nominacji jest wydarzenie składające się z ciągu sytuacji.

⁷ Языковая номинация. Общие..., s. 3.

⁸ Ibidem.

⁹ A. A. Уфимцева, op. cit., s. 24.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Л. Г. Бабенко, *Лексикология русского языка*, Екатеринбург 2008, s. 55.

Wyróżnia się kilka aspektów analizy nominacji językowej. Po pierwsze, można badać samą technikę zamiany rzeczywistości pozajęzykowej na system i strukturę językową, na znaczenia językowe, które odzwierciedlają w świadomości człowieka doświadczenie poznania świata (aspekt gnoseologiczno-semiotyczny). W związku z tym element nazywający języka jest fragmentem języka rozumianego jako system reprezentacji wiedzy człowieka o otaczającej go rzeczywistości. Po drugie, w semantyce słowa badane są komponenty korelujące z rzeczywistością i myśleniem, co prowadzi do wyróżnienia w semantyce leksykalnej oznaczania i znaczenia, przedmiotowego i pojęciowego komponentu znaczenia leksemu, komponentu denotatywnego i sygnifikacyjnego. Po trzecie, badanie znaczenia leksykalnego wyrazu w aspekcie nominacyjnym jest związane z identyfikacją podstawowych sposobów nominacji leksykalnej (aspekt funkcjonalno-genetyczny), uwarunkowanych charakterem wykorzystania wyrazu – nominacja pierwotna i nominacja wtórna¹².

W związku z tym, że każdy nazywany obiekt posiada określone konkretne właściwości i cechy, ich odzwierciedlenie w rezultacie aktu nominacji może być dwojakiego rodzaju: jako oznaczenie poprzez wskazanie cechy rodzajowej lub oznaczenie na podstawie jednej z cech obiektu. Jak stwierdził M. Dokulil, „zjawisko, które ma zostać nazwane, jest z reguły najpierw zaszerzegowane do określonej klasy pojęć, wyrażającej się w danym języku kategorialnie, a następnie w ramach tej klasy zostaje określone przez pewną cechę; klasa pojęć należy do onomazjologicznej struktury pojęcia jako człon określany – baza onomazjologiczna, cecha natomiast jako człon określający – cecha onomazjologiczna”¹³.

W płaszczyźnie hierarchii nominatywnych środków języka wyróżnia się nominację pierwotną (właściwą) i nominację wtórną. „Под первичной номинацией понимается акт присвоения имени предмету, еще не имеющему своего языкового обозначения и только ждущему его. Вторичная же номинация есть называнием новым именем предмета, уже названного”¹⁴. Taka onomazjologiczna interpretacja terminów (pojęć), pierwotna i wtórna nominacja, różni się od semazjo-

¹² Ibidem, s. 55-56.

¹³ M. Dokulil, *Teoria derywacji*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1979, s. 42.

¹⁴ А. Ф. Журавлев, *Технические возможности русского языка в области предметной номинации*, (w:) *Способы номинации в современном русском языке*, Москва 1950, s. 50.

logicznego interpretowania tych pojęć przez W. G. Gaka i W. N. Telię w monografii *Языковая номинация*¹⁵, gdzie nominacją wtórną nazywa się „использование уже имеющихся в языке номинативных средств в новой для них функции наречения”. W takim ujęciu pojęcia pierwotnej i wtórnej nominacji pokrywają się z pojęciami nominacji bezpośredniej i nominacji pośredniej.

Biorąc pod uwagę analizowany korpus, w dalszej części będzie mowa o nominacji wtórnej, ponieważ nazwy osób w młodzieżowym argot – to efekt wtórnej nominacji. Punktem wyjścia do opisanego nazw osób w młodzieżowym argot jest założenie, że strukturę nominacji językowej, w tym także wtórnej, określają trzy podstawowe czynniki: to, co jest nazywane (denotat), ten, kto nazywa, w czyjej świadomości tworzy się obraz elementu rzeczywistości i nazwa, czyli środek językowy wyrażający sygnifikacyjną treść.

Do formalnych środków nominacji należą jednostki leksykalne – wyrazy (niederywowane, derywaty, złożenia), związki wyrazowe oraz zdania. Bardziej szerokie rozumienie nominacji językowej pozwala włączyć do środków pełniących nominatywną funkcję także wyrazy synsemantyczne i formanty gramatyczne, które jednak nie występują samodzielnie w charakterze środków nazywających, ale tylko w strukturze wyrazu, związku wyrazowego i zdania¹⁶.

Nazwy osób w rosyjskim młodzieżowym argot to szczególna kategoria jednostek nominacyjnych. Chociaż ich klasycznym typem są rzeczowniki, to nominatywną funkcję mogą pełnić również wyrazy należące do innych części mowy, a także abrewiatury, np.: *ДВП* (Доска Временного Пользования) ‘chuda dziewczyna lekkich obyczajów z małymi piersiami’, *чмо* (Человек Морально Опустившийся) ‘ubogi, moralnie opuszczony człowiek, nad którym znęcają się’, *жора* (жена ответственного работника) ‘żona odpowiedzialnego pracownika’.

Jak zauważa A. F. Żurawlew, „можно специально отметить способы номинации, употребительные исключительно как средства вторичного именования путем формального преобразования прежних лексических и сверхлексемных единиц. Таковы, например, усечения, аббревиация и др., являющиеся компрессивными спосо-

¹⁵ *Языковая номинация. Общие...*, s. 243 i nast.; *Языковая номинация. Виды наименований*, Москва 1977, s. 129 i nast.

¹⁶ B. G. Gak, op. cit., s. 315.

бами номинации; немотивированная трансрадикация, условная деаббревиация, редеривация лексикализованных деминутивов и др., которые вызваны к жизни потребностями экспрессии”¹⁷. Nasuwa się wniosek, że tworzenie nazw osób w tym socjolekcie, to w pewnym stopniu taki proces nominacyjny, który nie w pełni podporządkowuje się zasadom lingwistycznym. Osoba nominująca nazywa obiekt w zależności od swego pomysłu nominacyjnego i niekoniecznie bierze pod uwagę poprawność lingwistyczną. Przy tworzeniu nominacji wtórnych brane jest pod uwagę kryterium możliwości wykorzystania znaku w charakterze środka nominacji. W tym kontekście przy nieoficjalnej nominacji można mówić o określonej transpozycji funkcjonalnej i językowej aktualizacji środków nominatywnych, realizowanych poprzez wykorzystanie w akcie nominacji językowej nie tylko wyrazów autosemantycznych. „Вторичная номинация, основывается на опосредованном соотношении уже наличествующего в языке номинанта с новым наименованием”¹⁸. Podstawowym kryterium wyboru istniejącej w języku jednostki nominatywnej do wykorzystania jej w innej relacji denotatywnej jest „сходство ее смыслового содержания с сигнификантом вторичного наименования”¹⁹.

Nieoficjalne nazwy osób jako znaki nominacji wtórnej bezpośrednio zależą od sytuacji znakowej, która spowodowała potrzebę przeniesienia struktury nominatywnej z jednego obiektu na inny i pośrednio odnoszą się do nominacji pierwotnej. Nowe nominatywno-pragmatyczne wykorzystanie znaku w akcie nominacji wtórnej dość często zachodzi w oparciu o kontekst dyskursywny.

Cechą charakterystyczną nazw osób w młodzieżowym argot, tak jak innych nazw nieoficjalnych, „является их референтность с денотатом. Это характеризует данную денотативную группу как гомогенную и одновременно дает основание рассматривать номинацию в более узком плане, а не как обозначение всего отраженного и познаваемого человеческим сознанием, не как номинацию несубстанциональных элементов действительности”²⁰.

¹⁷ А. Ф. Журавлев, *op. cit.*, s. 50.

¹⁸ Н. Ф. Алефиренко, *Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры*, Москва 2002, s. 6.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ С. Ю. Потапова, *Номинация лица в обиходном дискурсе*, Ярославль 2003, s. 45.

Akt nominacji wymaga przynajmniej elementarnej wiedzy o nazywanym obiekcie. W najbardziej typowych ujęciach nominacji motywacja realizuje się przez działanie określonego nazewniczego motywu, który wynika z percepcji obiektu w rzeczywistości pozajęzykowej i wiąże się z jakąś jego cechą istniejącą obiektywnie lub też cechą do niego dodaną. Motyw może też wychodzić z nazwy, jeśli ta została wybrana z istniejącego zbioru i jest np. środkiem nominacji pośredniej, przy tym ważne są w tym wypadku nie cechy obiektu, tylko cechy nazwy. Osoby nazywające zauważają zwykle jedną bądź niewielką liczbę cech, które mogą być wykorzystane przy wtórnej nominacji, przy czym proces wyboru tych cech może być bardziej lub mniej świadomy, niewykluczona jest spontaniczność.

Wewnętrzna formę nominacji osób w rosyjskim młodzieżowym argot określa cecha nazywanej osoby, która jest wykorzystywana w akcie nominacji. Jednostki językowe, które nazywają osobę ze względu na jakąś stosunkowo ogólną cechę (formy wewnętrznej) i tworzą pewną całość, stanowią ciąg nominatywny. Jest on traktowany jako niższy w hierarchii paradygmat poziomu onomazjologicznego, który wchodzi w skład bardziej ogólnej jednostki onomazjologicznej – klasy nominatywnej, zawierającej nazwy posiadające dyferencjalną cechę „osoba”.

„Словоформы, относящиеся к тому или иному ряду, – это такие образования, которые объединены на основе общего признака (внутренней формы) и рассматриваются как абсолютно тождественные с точки зрения их формально-логической принадлежности, и которые выделяют их по своим характеристикам из массы прочих номинантов, не обладающих этими качествами. Важность выявления номинативных рядов на основе внутренней формы номинантов обуславливается тем, что рассматриваемые образования отличаются в своем большинстве монопризнаковостью. Индивиды дифференцируются в зависимости от того, что присоединяется к их различиям по формальным признакам”²¹. Wybór i semantyzacja cech, które stanowią podstawę nominacji wtórnej są ważnym etapem analizy nazw osób w młodzieżowym argot i podstawowym kryterium nominacji identyfikującej.

²¹ Ibidem, s. 52.

W zależności od cechy dyferencjalnej, będącej podstawą nominacji w analizowanym korpusie, można wyróżnić następujące (najbardziej liczne) ciągi nominatywne:

Numer ciągu	Cecha dyferencjalna ciągu	Przykłady nazw
1.	Przynależność zawodowa (szkolna)	
1.1.	nauczyciele	амёба, глобус, воспитка, обежист, скрипка, синекдоха, мензурка, мряшница, фыва, хозяин
1.2.	milicjanci	бобик, дубинка, забрала, космонавт, ментавр, мусорило, мушкетёр, полицей, свистун, хомутё
1.3.	uczniowie i studenci	ботаник, вторяк, вокалюга, истерик, паяльник, педик, примат, фотограф, халат, хвостатый
1.4.	lekarze	ковырялка, кровельщик, мед, пинцет, психолом, сексопат, таблетолог, терапоид, халат, хронолог
1.5.	sprzedawcy, handlarze, spekulanci	ботвинник, болегер, ваучерёнок, жучок, маклак, маслокрад, матрёшечник, фарцман, хрустальщик, чейнджер
1.6.	złodzieje	ботвинник, жучара, иконник, кассист, майданщик, могильщик, писалка, рыболов, удила, форточник
1.7.	inne	барин, извозчик, кормилец, полкан, попрошайка, портной, раскладушка, стервятник, фараон, шакал, штурман,
2.	Przynależność do płci żeńskiej	батон, бейбёнок, герлица, женьшень, коблуха, лялька, мучача, товар, фря, чувишечка
3.	Przynależność terytorialna	аллора, блек, вьет, галошмяк, джапан, кантрушница, рысинка, сажа, узколлёночный, чернослив
4.	Stosunki rodzinne	антиквариат, корец, вайфица, соседи, самовар, нежданчик, начальство, чилдрен, паханша, подвесок
5.	Przynależność do grup młodzieżowych	арбузник, волосатик, качок, куфаечник, панкатура, панкист, системник, скейтер, хиппан, хоббиты
6.	Stosunki koleżeńskie	джус, дружбандель, друган, закадычник, закадычница, кентуха, кентяра, подружаха, френдуха
7.	Właściwości wyglądu	
7.1.	budowa ciała	бычка, велосипед, дистрофан, доходняк, качаный, килька, свисток, скотобаза, спора, тошняк, хлеб

7.2.	ocena całościowa (wygląd ogólny)	бык, киборг, колода, крыса, медуза, оковалок, порнуха, рахит, станок, удод
7.3.	właściwości włosów	белокурва, блонд, блонда, бородан, головочлен, золотой, муходром, светловолосый, сквер
7.4.	właściwości ubrania	лопушка, лыжник, модель, нешуточный, норка, одноклеточный, упырша, фан, фиксок, фэн,
8.	Wiek	гай, дядька, кабель, клещиха, коржик, молчел, олдушка, чемодан, чувица, янгица
9.	Preferencje seksualne	вафлёрша, гашёный, влюблёшка, додик, защёканка, манипуляторша, мужиковед, опущениец, сосулька, тёпленький
10.	Uzależnienie	
10.1.	od alkoholu	балдёжник, бухач, дринкер, дринчуган, кирюхин, клиник, памперс, синюшка, убитый, фунфырист
10.2.	od środków odurzających	бензоман, бээфник, глюколов, нарком, наркоша, начитанный, пробитая, пыхнук, химик, эфедринист
11.	Właściwości intelektualne	
11.1.	głupota, tępota, ograniczenie intelektualne	бамбуковый, безбашенный, глупист, кабриолет, крезовник, лохмэн, неврубант, ремонт, стоп-кран, тундрюк
11.2.	inteligencja, мудрость	врубант, врубель, ерундит, интель, кактус, крылатый, понимант, продюсер, рюхач, умнан
12.	Zainteresowanie muzyką	брейкдансист, зелёнка, казспэшник, металлург, ньювейвщик, рокешник, рэппер, сингерша, фэнша, хардюшник
13.	Właściwości psychiczne	
13.1.	kłamstwo, oszustwo, nieuczciwość	гонза, грузин, динамистка, кидальщик, лажовщик, обломист, порнушник, телефонист, туфтогон, фуфлыжник
13.2.	wesołość, żartobliwość	гонщик, горбушник, демон, корочник, накольщик, оттяжник, подкольщик, приколист, прикольщик, хохомогон
13.3.	gadatliwość	базарила, долбёжник, звякало, молотила, синоптик, трубач, тявка, фуфлогон, хайло, шарманщик
13.4.	agresja	Выступала, гопник, гопница, гопота, урлаган, урлачьё, чиркан, шушера
14.	Powiązanie ze światem przestępczym	атасник, барабанщик, квартирант, кишкоправ, копальщик, мутант, накатчик, рэкетмен, стукальчик, тюряжник

Z punktu widzenia formy wewnętrznej, która jest określana poprzez cechę obiektu służącą za podstawę nominacji, wyodrębniono dwa podstawowe typy cech: własne i relacyjne. Cechy własne to te, które posiada nosiciel nazwy, natomiast relacyjne odzwierciedlają związek nazywanej osoby z innymi obiektami. W analizowanym korpusie dominującą rolę odgrywają cechy relacyjne.

Poszczególne ciągi nominacyjne charakteryzują się różną produktywnością. Do najliczniej reprezentowanych należą ciągi nominacyjne z takimi cechami motywującymi, jak: 'przynależność zawodowa (szkolna)', 'przynależność terytorialna', 'przynależność do grup młodzieżowych', 'właściwości intelektualne' i 'preferencje seksualne'. Należy zauważyć, że ciągi nominacyjne, nazywające osoby w młodzieżowym argot, są formacjami otwartymi. Jest to podyktowane szerokimi zdolnościami nominacyjnymi osób charakteryzujących się najróżniejszymi cechami.

Ważnym parametrem onomazjologicznym jest typ nominacji. Pojęcie *typ* w naukowym znaczeniu to „модель (образец), которому соответствует определенная группа явлений”²², które wyróżnia się na podstawie istotnych cech obiektu. Biorąc pod uwagę relacje semantyczne, można wyróżnić nominacje bezpośrednie i nominacje pośrednie (sekundarne)²³. Podstawę tej typologii stanowi określona symetria/asymetria w relacjach nazwy i nazywanego denotatu, wzajemny stosunek denotatywnego i sygnikatywnego znaczenia znaku językowego.

Nominacja bezpośrednia to taki typ nominacji, w którym wyrazy występują w swoim znaczeniu właściwym (podstawowym), a denotaty otrzymują bezpośrednio nazwy. Zakłada ona symetryczną relację nazwy i denotatu. Znaczenie nominatywne jest bezpośrednio nakierowane na obiekt i odzwierciedla jakąś jego cechę. Akt nominacji odbywa się poprzez użycie nazwy w jednym z jej właściwych znaczeń. Przykładami bezpośredniej nominacji wśród nazw osób w rosyjskim młodzieżowym argot są wszystkie struktury utworzone przy pomocy derywacji słowotwórczej: *дирик* (por. ros. arg. *дир* + -ик), *тюряжник* (por. ros. arg. *тюряга* + -ник), *друган* (por. ros. *друг* + -ан), *закадычка* (por. ros. arg. *закадыка* + -ка), *герлушка* (por. ros. arg. *герла* + -ушка), *лес-*

²² Языковая номинация. Обице..., s. 230.

²³ В. Г. Гак, op. cit., s. 221.

бушка (por. ros. arg. *лесба* + *-ушка*), *молчел* (por. ros. *молодой* + ros. *человек*), *дринкач* (por. ros. arg. *дринк* + *-ач*), *понимант* (por. ros. *понимать* + *-ант*), *понтовоз* (por. ros. arg. *понт* + ros. *возить*), *чейнджер* (por. ros. arg. *чейндж* + *-ер*), *скотобаза* (por. ros. *скот* + *база*), *крезогон* (por. ros. arg. *креза* + ros. *знать*), *тупок* (por. ros. *тупой* + *-ок*), *преподша* (por. ros. arg. *препод* + *-ша*), *чувачка* (por. ros. arg. *чувак* + *-ка*).

Nominacja pośrednia (sekundarna) realizuje się poprzez wykorzystanie nazwy nie w jej właściwym, a wtórnym znaczeniu. Denotat otrzymuje więc nazwę nieutworzoną specjalnie dla niego, lecz nazwę innego obiektu. W związku z tym przy tworzeniu nazw osób w rosyjskim młodzieżowym argot, należących do nominacji sekundarnych, wykorzystywane są wtórne znaczenia środków językowych, które występują w nietypowych dla nich rolach.

Pojawienie się wtórnych funkcji elementów językowych, a tym samym nominacji pośredniej, jest związane z asymetrią znaku językowego. „Перенос функции имеет место, во-первых, потому, что средства номинации (номинанты) ограничены в своём количестве, тогда как объекты, подлежащие номинации бесчисленны. (...) Человеку во многих случаях удобнее пользоваться прежним орудием в новой функции, исходя, конечно, из особенностей орудия или сходстве функции, чем создавать новое. Так и в области номинации человек склонен использовать существующие языковые элементы для обозначения новых объектов, опираясь на некоторые сходные черты самих объектов, на взаимосвязи между ними”²⁴.

Podstawową cechą nominacji pośredniej jest asymetryczność relacji nazwy i nazywanej przez nią osoby, kiedy nazwa w swojej podstawowej funkcji nie odpowiada danemu denotatowi, a sam mechanizm tej relacji ma bardziej złożony charakter. Przy tego rodzaju nominacji jedna osoba może być nazywana w szerszym zakresie nominatywnym niż w przypadku nominacji bezpośredniej. Jednak akty tworzenia nominacji sekundarnych nie są dowolne i nie są pozbawione związku (realnego lub stworzonego przez tego, kto nazywa) z cechami denotatu. Nazwy osób i przedmiotów są przenoszone na inne obiekty (osoby) zgodnie z określonymi zasadami.

²⁴ Ibidem, s. 322-323.

W procesie powstawania nazw osób w rosyjskim młodzieżowym argot nominacje pośrednie realizują się zgodnie z zasadami przeniesienia znaczenia w ogóle. Mogą one być dwojakiego rodzaju: na podstawie podobieństwa – przeniesienia metaforyczne, np.: *банан, доска, бутылка* (podobieństwo kształtu), *желток, уголек, сажка* (podobieństwo barwy), *телефонист, пастух, дефицит* (podobieństwo funkcji), oraz na podstawie styczności – przeniesienia metonimiczne, np.: *биссектриса, булыжник, дубина, курок, мензурка, плуг, пробирка, хромосома, шубка, язык*.

Jak zauważa W. G. Gak, „в настоящее время в науке господствует мнение, что метафоры не только характерны, обычны, «нормальные» для человеческого сознания, но и необходимы и неизбежны²⁵”.

Za każdą nominacją stoi ten, kto nazywa. Nazywanie osób w młodzieżowym argot ma wyraźnie zaznaczony charakter interpersonalny, co zakłada zależność formy nazwy od stosunków między osobą nazywającą a denotatem i w pewnym stopniu ingerencję w sferę osobistą nazywanego. Z tego też powodu taka nominacja jest zbudowana na opozycji JA-TY-ON i ma uwarunkowane pragmatycznie odmiany: nazywać kogoś prosto w oczy (w tym także w cztery oczy) i nazywać za plecami. Używanie nazw takiego typu odbywa się zazwyczaj w kręgu osób bliskich, które mają podobne poglądy. Takie wykorzystanie argotycznych nazw osób w akcie komunikacji odróżnia je od nazw oficjalnych, które stosuje się nie zważając na ich nosicieli.

²⁵ Ibidem, s. 323.

ROZDZIAŁ 4

ARGOTYZMY UTWORZONE PRZY POMOCY DERYWACJI SEMANTYCZNEJ

Jednym ze sposobów wzbogacania argot jest nadawanie nowych znaczeń wyrazom funkcjonującym w różnych odmianach języka. Z wielu klasyfikacji zmian znaczeniowych, proponowanych przez semantyków do opisu neosemantyzmów socjolektalnych, najbardziej przydatna wydaje się klasyfikacja S. Ullmanna¹. Ullmann bierze za podstawę funkcjonalną (relacyjną) koncepcję znaczenia (zwrotna relacja między kształtem i sensem). Zmiana znaczenia to przeniesienie jednego z tych komponentów, czasem zaś obu jednocześnie. Klasyfikacja Ullmanna opiera się zatem na ustaleniu wszelkich możliwych przesunięć bądź nazwy (tj. postaci słownej), bądź sensu. Schemat proponowany przez Ullmanna przedstawia się następująco:

1. Przesunięcia nazwy:
  - a) wskutek podobieństwa znaczeń (metafora)
  - b) wskutek styczności znaczeń (metonimia).
2. Przesunięcia sensów:
  - a) wskutek podobieństwa nazw (paronimia)
  - b) wskutek styczności nazw (elipsa).

4.1. Przeniesienie nazw: metafora i metonimia

Procesy semantyczne obejmowane tym mianem stanowią najpopularniejszy typ zmian znaczeniowych. Powoduje je czynnik działający nieustannie: potrzeba nazwania nowych realiów, która bywa przecież zaspokajana nie tylko w drodze zabiegów słowotwórczych, ale i przez wyzyskanie istniejących już wyrazów w nowych funkcjach semantycznych.

---

¹ S. Ullmann, *Précis de sémantique française*, Bern 1959, s. 207.

Mówi się zwykle o dwóch typach przeniesień odpowiadających dwójakiemu kojarzeniu przedmiotów: przez podobieństwo (metafora) i przez styczność (metonimia).

Spośród przeobrażeń znaczeniowych polegających na odniesieniu wyrazu do innej niż dotychczas sfery desygnatów najpospolitsze są niewątpliwie przykłady metafory. Zasada bowiem kojarzenia zjawisk na podstawie ich różnorodnych cech pokrewnych stanowi najbardziej typowy mechanizm ludzkiego myślenia.

Kiedy metafora została zauważona, wydzielona z grupy innych zjawisk językowych i opisana, od razu pojawiło się pytanie dotyczące jej dwójakiego charakteru: czy jest to element języka, czy trop stylistyczny. Dzisiejszy stan badań naukowych przeprowadzonych przez literaturoznawców i językoznawców pozwala jednoznacznie stwierdzić, iż istnieją dwa rodzaje metafor – poetycka i językowa. Pierwsza z nich jest elementem poetyki i niewątpliwie jedną z jej podstawowych kategorii estetycznych, druga natomiast obiektem zainteresowań lingwistyki i jest przyjmowana jako problem kompleksowy, odnoszący się do różnych jej działów: leksykologii, semazjologii, nazewnictwa, psycholingwistyki i stylistyki lingwistycznej.

Różnice między metaforą językową a artystyczną² to:

- różnice semantyczne (metafora językowa odzwierciedla oczywistą cechę, np. *kisiel* – ‘klejące się błoto’ lub wyraża „chodzącą konotację”, np. *osioł* – ‘człowiek uparty’, natomiast w metaforze artystycznej może następować zbliżenie najmniej ważnych cech, co nadaje jej alogicznego charakteru i jest odbierane jako anomalia semantyczne),
- różnice w aspekcie nominatywnym (metaforę językową można odtworzyć, artystyczna – jest jednorazowym aktem nazewnictwa),
- różnice funkcjonalne (metafora językowa pełni funkcję komunikatywną, a artystyczna – estetyczną).

Od kilku dziesięcioleci metafory językowe są obiektem zainteresowań i wszechstronnych badań lingwistów. Wielu z nich podziela pogląd, iż metafory są niestandardowym zjawiskiem językowym przeciwstawiającym się stereotypowości i niepodlegającym logice. Można tu przyto-

² Г. Н. Скляревская, *Языковая метафора в словаре. Опыт системного описания*, „Вопросы языкознания” 1987, № 2, s. 58.

czyć np. stwierdzenie S. Balli, który uważał, iż zbliżenie metaforyczne „обычно основывается на смутных аналогиях, порой совершенно нелогичных”³.

Nina Arutiunowa również charakteryzuje metaforę językową jako „постоянный рассадник алогичного в языке”⁴.

W semantyce generatywnej z punktu widzenia analizy logiczno-lingwistycznej i z pozycji teorii referencji metafora jest zaliczana do grupy „anomalii” i „nienormatywnych” zjawisk semantycznych⁵.

„Nielogiczność” metafory jest szczególnie widoczna przy porównaniu jej z metonimią, której regularność polega na tym, iż można na jej podstawie bezbłędnie przewidzieć rozwój semantyki w określonym kierunku. Regularne metonimiczne przeniesienie znaczenia „określenie pomieszczenia” – „określenie ludzi znajdujących się w tym pomieszczeniu” można zastosować praktycznie do każdego słowa nazywającego zamknięte miejsce, w którym mogą (lub mogliby) znajdować się ludzie.

Metafora ma zupełnie inną istotę. Wrodzone poczucie analogii zmusza człowieka do doszukiwania się cech wspólnych między najbardziej oddalonymi sensami: nie tylko między przedmiotami zmysłowo odbieranego świata, ale również między konkretnymi przedmiotami i pojęciami abstrakcyjnymi. Przy tym nie udaje się znaleźć prawidłowości w procesie tworzenia każdej konkretnej metafory. Jednak występują pewne obiektywne przyczyny wyboru tej bądź innej cechy, w przeciwnym razie nie można byłoby wyjaśnić zdolności wyrażania przez metaforę podobieństwa jednakowo odbieranego przez całą grupę językową. Przyczyny te często nie są cechą zewnętrzną, a skrywają się w istocie przedmiotów.

Asocjacyjna cecha będąca podstawą metaforyzacji (w niektórych sytuacjach może to być zespół cech) została nazwana symbolem przeniesienia⁶. Ten roboczy termin jest wygodny dlatego, że łączy podmiot i obiekt metafory i przedstawia je jako jedność. Cecha, która w semantycznej strukturze wyrazu wyjściowego jest cechą konotacyjną i występuje w postaci semu potencjalnego, w słowie metaforycznym wysuwa

³ III. Балли, *Французская стилистика*, Москва 1961, s. 221.

⁴ Н. Д. Арутюнова, *Языковая метафора (синтаксис и лексика)*, (w:) *Лингвистика и поэтика*, Москва 1979, s. 170.

⁵ У. Чейф, *Значение и структура языка*, Москва 1975, s. 53.

⁶ Г. Н. Складневская, op. cit., s. 61.

się na pierwszy plan i staje się głównym semem dyferencjalnym. Symbol przeniesienia jest więc cechą konotacyjną wyjściowego wyrazu, przekształconą w procesie metaforyzacji w określającą cechę metafory.

Zmiany w strukturze semowej, zachodzące w procesie metaforyzacji, są określane przez badaczy wymianą bądź zamianą semów, co często wiąże się także ze zmianą hierarchii semów.

Jadwiga Puzynina⁷, odwołując się do metod analizy składnikowej, omawia różne typy zmian znaczeń wyrazów. Zmiany te traktuje jako przybywanie składników znaczenia w podstawie semantycznej (podstawa semantyczna – wyraz przed zmianą znaczenia) lub ich ubywanie z podstawy semantycznej. W podstawie semantycznej wyróżnia człon określający i określany, z których każdy jest konstrukcją, która może być zbudowana z kilku elementów znaczenia. Przybywanie lub ubywanie składników znaczenia w obrębie członu określającego jest modyfikacją, natomiast przybywanie lub ubywanie składników znaczenia w obrębie członu określanego – to mutacja.

Metaforyczne zmiany znaczenia zostały umieszczone w odrębnej grupie, ponieważ zdaniem Puzyniny podstawa semantyczna i derywat semantyczny posiadają wspólne składniki znaczenia, ponadto zachodzi między nimi wymiana niektórych składników, co w rezultacie różni derywat semantyczny od podstawy semantycznej. Zmiany te zostały uzasadnione przez autorkę istnieniem niemetaforycznych i metaforycznych znaczeń wyrazów.

Zdarza się, że opis mechanizmu tworzenia metafory jest bardzo trudny. Wśród elementów znaczenia jednostek leksykalnych D. Rothbard⁸ wyróżnia stałe i zmienne semantyczne. Stałe semantyczne (stałe pierwszego rzędu) są asocjacjami powstającymi w pierwszej kolejności przy dowolnym wykorzystaniu jednostki leksykalnej. Przekazują one najistotniejsze właściwości semantyczne jednostki leksykalnej i tworzą stabilną podstawę struktury wyrażanego pojęcia, np. stałą semantyczną słowa „lód” jest pojęcie twardości. Zmienne semantyczne – to szeregi semantyczne, które odnoszone są do znaczenia literalnego jednostki leksykalnej nie wprost, lecz za pośrednictwem stałych pierwszego rzędu. Są to więc wtórne asocjacje, wchodzące do struktury pojęcia jednost-

⁷ J. Puzynina, *Zmiany znaczeniowe a semantyka składnikowa i słowotwórstwo*, „Język Polski” 1979, z. 4, s. 271-281.

⁸ Za: P. Wróblewski, *Struktura, typologia i frekwencja polskich metafor*, Białystok 1998.

ki leksykalnej na podstawie stabilności ich związków z jedną spośród stałych pierwszego rzędu, np. stała semantyczna pojęcia „lód” włącza w swą strukturę semantyczną zmienną semantyczną pojęcia tworzącego szereg ‘gaz – ciecz – ciało stałe’.

Wszystkie zmienne semantyczne D. Rothbard dzieli na istotne i nie-istotne, np. zmienne ‘gaz – ciecz – ciało stałe’ i ‘zamarznięty – niezamarznięty’ są zmiennymi istotnymi odpowiednio dla stałych: ‘ciało stałe’ i ‘zamarznięty’. Do zmiennych nieistotnych zaliczane są takie, które nie mają odnoszących się do nich stałych w strukturze pojęcia wyrażanego za pomocą jednostki leksykalnej, np. dla słowa „lód” zmiennymi nieistotnymi będzie relacja ‘gruby – cienki’.

W polskiej literaturze lingwistycznej opis mechanizmu powstawania metafory metodą analizy semowej znajdujemy w pracach R. Tokarskiego⁹. Jak wielu innych badaczy, przeniesienie metaforyczne ujmuje on jako proces oparty na podobieństwie, podkreśla przy tym, iż ma na myśli podobieństwo znaczeń wyrazów, a nie podobieństwo rzeczy, do których wyrazy się odnoszą. W strukturze semantycznej znaczenia wyróżnia archisem i semy dyferencjalne (traktowane jako semy obligatoryjne, składające się na znaczenie leksykalne) oraz semy potencjalne, niewchodzące do znaczenia leksykalnego, lecz jedynie towarzyszące mu w pewnych określonych konsytuacjach lub kontekstach językowych. Te ostatnie, niedefinicyjne cechy znaczenia, odgrywają, zdaniem Tokarskiego, dużą rolę w procesach metaforycznych. Pojawiając się początkowo w znaczeniu wyrazu jako fakultatywne, po przewartościowaniu stają się cechami obligatoryjnie wpisanymi w znaczenie wyrażenia metaforycznego.

Według R. Tokarskiego w obrębie definiensu musi się dokonać przekształcenie struktury semowej, polegające na tym, że niektóre lub wszystkie semy znaczenia leksykalnego (archisem i semy dyferencjalne) oraz semy potencjalne, będące w sprzeczności z semami definiendum (wykluczające się semantycznie), muszą się zneutralizować, czy też ulec redukcji. W metaforze aktualizują się te spośród semów potencjalnych, które w znaczeniu definiendum i definiensu są niesprzeczne, nie wykluczają się. W procesie metaforyzacji muszą być odnalezione semy wspólne definiendum i definiensu, tworzące „wspólną płaszczyznę podobień-

⁹ R. Tokarski, *Uwagi o semantycznych mechanizmach zmian metaforycznych*, (w:) *Studia o metaforze II*, Wrocław 1983, s. 45-61; idem, *Znaczenie słowa i jego modyfikacje w tekście*, Lublin 1987.

stwa między dwoma semantycznie różnymi elementami językowymi”¹⁰. W rezultacie dokonuje się zamiana hierarchii semów: pierwotne semy potencjalne wpisują się obligatoryjnie w strukturę znaczeniową metafory. Proces metaforyzacji odbywa się, zdaniem Tokarskiego, według tematu dającego sprowadzić się do dwu działań:

- „1. W konstrukcji metaforycznej dokonuje się neutralizacja części lub wszystkich semów znaczenia leksykalnego definiensu oraz niektórych (wzajemnie sprzecznych) semów potencjalnych definiensu i definiendum. Potencjalne semy właściwe definiensowi mogą kreować swoiste metaforyczne widzenie przedmiotu lub zjawiska oznaczonego przez definiendum.
2. Dokonuje się również zmiana hierarchii semów: w konstrukcji metaforycznej analizowanego typu pierwotne semy potencjalne zostają obligatoryjnie wpisane w strukturę znaczeniową metafory”¹¹.

Swoje rozważania Tokarski podsumowuje następująco:

„Reasumując – przez metaforę rozumiemy taką nową konstrukcję językową, która powstała na skutek zmiany doboru oraz hierarchii semów. Owa zmiana doboru i hierarchii dokonuje się poprzez nałożenie znaczenia definiensu na znaczenie definiendum według przytoczonego wyżej schematu”¹².

Procesom derywacji semantycznej R. Tokarski poświęcił również inne swoje prace¹³. Autor zasadniczo przyjmuje schemat E. A. Nidy¹⁴, który wśród semów wyróżnia: a) komponenty wspólne, właściwe wszystkim porównywanym jednostkom; b) komponenty diagnostyczne, właściwe niektórym tylko jednostkom grupy leksykalnej oraz c) komponenty dopełniające (konotacyjne), jednak semy dwu pierwszych klas określa jako semy systemowe, natomiast semy klasy trzeciej nazywa semami wirtualnymi. Semy wirtualne obejmują dwie kategorie zjawisk semantycznych.

¹⁰ R. Tokarski, *Uwagi...*, s. 51.

¹¹ Ibidem, s. 53.

¹² Ibidem.

¹³ R. Tokarski, *Derywacja semantyczna jako jedno ze źródeł polisemii wyrazowej*, (w:) *Pojęcie derywacji w lingwistyce*, red. J. Bartmiński, Lublin 1981, s. 91-105; idem, *Mechanizmy polisemii: metafora i metonimia*, (w:) *Stylistyczna akomodacja systemu gramatycznego*, red. T. Skubulanka, Wrocław 1988, s. 55-72.

¹⁴ E. A. Nida, *Componential Analysis of Meaning. An Introduction to the Semantic Structures*, Hague 1975.

„Pierwszą tworzą takie cechy przedmiotu, zjawiska itp., które istnieją obiektywnie, lecz nie są niezbędne do wystarczająco jasnego, tj. wykazującego wszystkie różnice znaczeniowo relewantne, semantycznego opisu wyrazu. (...) Drugą klasę zjawisk semantycznych, obejmowanych przez semy wirtualne, tworzą treści asocjacyjne, związane z pewnymi kulturowymi przekonaniem, sądami, wierzeniami itp.”¹⁵.

Do tej grupy zmian znaczeniowych Tokarski zalicza również zjawisko tzw. przenośni sferycznej. Polega ono na przypisywaniu zwierzętom określonych cech, a następnie neutralizacji semów systemowych z zakresu taksonomii biologicznej i wprowadzaniu na to miejsce semu [Człowiek] z ewentualnym uzupełnieniem płci lub wieku.

Przenośniom sferycznym regularnie towarzyszy nacechowanie stylistyczno-ekspresywne. To samo zjawisko można zaobserwować wówczas, gdy zakres użycia części ciała, początkowo ograniczony tylko do świata zwierząt, przenosi się również na człowieka.

Metafora sferyczna wykorzystuje określone cechy potencjalne, wynikające zazwyczaj z interpretacji przez ludzi pewnych zachowań zwierząt. Jak wynika z obserwacji Tokarskiego, pewne cechy zachowania się zwierząt zostały przetransponowane (subiektywnie, bo tylko przez pozorne analogie do zachowań człowieka) na określone cechy charakterologiczne ludzi.

Wśród rosyjskich badaczy metafory zwolennikiem składnikowej (semowej) analizy znaczenia jest również J. I. Lewin¹⁶, który stwierdza, iż przy semantycznej analizie metafory traktowanie znaczeń wyrazów jako niepodzielnych jednostek jest rzeczą niemożliwą. Przyjmuje on, że znaczenie każdego wyrazu składa się z elementarnych jednostek – semów, z których każdemu może być przypisana określona ważność.

Definicję i klasyfikację metafory podaje także w swojej pracy N. D. Arutiunowa. Jej zdaniem metafora to „прежде всего способ уловить индивидуальность конкретного предмета или явления, передать его неповторимость. (...) Метафора индивидуализирует предмет, относя его к классу, которому он не принадлежит”¹⁷. Metafora powstaje wtedy, gdy w zestawianych obiektach występuje więcej

¹⁵ R. Tokarski, *Derywacja...*, s. 93.

¹⁶ J. I. Lewin, *Struktura rosyjskiej metafory*, przekł. S. Balbus, „Pamiętnik Literacki” 1969, z. 1, s. 296-302.

¹⁷ Н. Д. Арутюнова, op. cit., s. 149.

różnic niż podobieństw. Pozwala ona na porównanie nieporównywalnego – elementów różnych rodzajów: konkretnego z abstrakcyjnym, czasu i przestrzeni. Na podstawie przeprowadzonych badań autorka, po odrzuceniu metafor artystycznych, wyróżnia następujące typy metafor: „1) номинативная метафора (собственно перенос названия), состоящая в замене одного дескриптивного значения другим и служащая источником омонимии; 2) образная метафора, рождающаяся вследствие перехода идентифицирующего (дескриптивного) значения в предикатное и служащая развитию фигуральных значений и синонимических средств языка; 3) когнитивная метафора, возникающая в результате сдвига в сочетаемости предикатных слов (переноса значения) и создающая полисемию; 4) генерализирующая метафора (как конечный результат когнитивной метафоры), стирающая в лексическом значении слова границы между логическими порядками и стимулирующая возникновение логической полисемии”¹⁸.

We wszystkich przypadkach, wcześniej czy później, metafory znikają. Najmniej trwałe są metafory „nominatywne” i „generalizujące”, najbardziej trwała zaś to metafora „obrazowa”. Zależność między związkiem zadania nominacji a trwałością metafory jest wprost proporcjonalna. Przejście metafory do wypełnienia wtórnej jej funkcji – funkcji nominatywnej, wyklucza jej semantyczną dwuplanowość, a tym samym prowadzi do jej destrukcji.

4.1.1. PRZENIESIENIA METAFORYCZNE

Występujące w rosyjskim młodzieżowym argot przykłady metaforyzacji dają się sprowadzić do kilku typów. Tłem metaforyzacji może być podobieństwo cech fizycznych, cech psychicznych i podobieństwo funkcji.

1. Metaforyzacja na bazie podobieństwa cech fizycznych:
  - dominujące podobieństwo jednej z cech, doznawanej przez receptor wzrokowy:
    - a) podobieństwo kształtu:
      - банан* ‘człowiek wysoki’, *бутылка* ‘kobieta z ładnymi biodrami’, *котлета* ‘kobieta, dziewczyna, żona (zwykle gruba i nieładna)’,

¹⁸ Ibidem, s. 168.

бульдог ‘człowiek o bardzo pełnej budowie’, *кран* ‘młody, wysoki człowiek’, *музырь* ‘człowiek posiadający potężną, wielkich rozmiarów muskulaturę’, *рама* ‘ts.’, *надувной* ‘atleta, kulturysta z piękną muskulaturą’, *хлеб* ‘pulchny, kędzierzawy młody człowiek’, *качанный* ‘ts.’, *балалайка* ‘chuda dziewczyna z nierozwiniętymi piersiami’, *доска* ‘zbyt chuda dziewczyna; dziewczyna z płaskim biustem’, *килька* ‘chudy, słaby podrostek’, *сквер* ‘człowiek z łysiną, łysy’, *палец* ‘człowiek chudy’, *кишка* ‘wysoki, chudy człowiek’, *велосипед* ‘bardzo chuda dziewczyna, kobieta’, *колода* ‘brzydka, niezgrabna dziewczyna’, *кувалда* ‘żona; kobieta; dziewczyna’, *накачанная* ‘kobieta w ciąży’, *брусок* ‘kulturysta’, *мотыга* ‘wysoka, tyczkowata, niezgrabna dziewczyna; dziewczyna’, *спора* ‘człowiek niewysoki’,

b) podobieństwo barwy:

чернослив ‘mieszkaniec Kaukazu’, *копчёный* ‘murzyn’, *сажа* ‘murzyn, murzynka, człowiek o negroidalnym wyglądzie’, *чугун* ‘murzyn, człowiek o negroidalnym wyglądzie’, *никовый* ‘mieszkaniec Kaukazu’, *головешка* ‘przedstawiciel rasy negroidalnej’, *желток* ‘Azjata’, *вакса* ‘Murzyn, czarnoskóry’, *уголёк* ‘mieszkaniec Kaukazu; Afrykanin lub Afroamerykanin, przedstawiciel rasy negroidalnej’, *индеец* ‘osoba narodowości południowej’, *спичка* ‘Wietnamczyk’, *негр* ‘Ukrainiec’, *гуталин* ‘murzyn, przedstawiciel rasy negroidalnej’,

c) podobieństwo innej cechy:

узкоплёночный ‘przedstawiciel rasy mongoloidalnej (Chińczyk, Japończyk itp.)’, *котята* ‘Chińczyk’, *горилла* ‘kulturysta o dużej masie mięśni’, *снайпер* ‘człowiek zezowaty’, *янычар* ‘południowiec, Azjata’, *велосипед* ‘bardzo chuda dziewczyna, kobieta’, *синяк* ‘alkoholik, pijak’;

– podobieństwo wielu cech porównywanych desygnatów:

киборг ‘nieładna dziewczyna’, *медуза* ‘nieładna dziewczyna’, *блюминг* ‘wysoki mężczyzna o mocnej budowie’, *зомби* ‘alkoholik, człowiek w stanie nietrzeźwym’, *модель* ‘ładnie ubrana dziewczyna’, *лыжник* ‘młody człowiek ubierający się w dres zamiast stroju codziennego bądź wyjściowego’, *космонавт* ‘miliant w kominiarce i kasku ochraniający miejsca masowych imprez’, *пингвин* ‘funkcjonariusz służby drogowej’, *джоконда* ‘o dziewczynie, kobiecie z dużą ilością kosmetyków na twarzy’,

иitutактурка 'ts.' *метла* 'dziewczyna, koleżanka', *мотыль* 'dziewczyna', *оковалок* 'człowiek o nieprzyjemnym wyglądzie', *жучка* 'dziewczyna', *выхухоль* 'elegant, strojniś, modnie ubierający się mężczyzna; dziewczyna lekkich obyczajów', *пьеро* 'dziewczyna z wyraźnym makijażem', *ляля* 'dziewczyna', *лялька* 'dziewczyna; koleżanka', *крыса* 'brzydka dziewczyna o złym charakterze, często agresywna'.

2. Metaforyzacja na bazie podobieństwa cech psychicznych

Podstawą do przeniesienia nazwy mogą być również cechy psychiczne człowieka – jego sposób bycia, zachowanie się, zdolności itp., kojarzone z podobnymi właściwościami wyodrębnianymi w świecie zwierząt lub cechami przedmiotów martwych, np.: *крыска* 'uczeń kradnący w klasie i szatni', *парумет* 'o niepalących młodych ludziach', *свинья* 'milicjant', *козюля* 'naiwny, głupi człowiek', *хорь* 'kobieta, dziewczyna, osoba płci żeńskiej', *кабриолет* 'bardzo głupi człowiek', *ватрушка* 'dziewczyna; dziewczyna lekkich obyczajów', *коржик* 'młody chłopak', *кошка* 'kochanka, porzucona kochanka', *мармеладка* 'ukochana dziewczyna', *кушка* 'żarłok', *продюсер* 'mądry, pojętny człowiek', *пампутом* 'prymus, kujon', *кручёный* 'chytry, doświadczony człowiek', *кругляк* 'biseksualista', *кактыс* 'człowiek błyskotliwy', *ангел* 'prawiczek, dziewczca', *даун* 'głupi, niedomyślny człowiek', *счастливчик* 'archeolog amator nastawiony na cenne znaleziska podczas prac wykopaliskowych', *нустырь* 'dwójkowicz, człowiek ociężyły umysłowo', *хряк* 'bogaty, nieuczciwy człowiek', *муфлон* 'człowiek głupi, uparty', *аккуратист* 'przykładny uczeń, prymus', *ягель* 'dwójkowicz', *студень* 'głupi, ociężyły umysłowo człowiek'.

3. Metaforyzacja na bazie podobieństwa funkcji dysygnatów

Na uwagę zasługuje różnorodność odległych i zaskakujących skojarzeń:

- określenia osób związanych z życiem szkoły i wyższej uczelni: *шеф* 'dyrektor szkoły', *хозяин* 'ts.', *настых* 'ts.', *жандарм* 'nauczyciel, wychowawca klasowy', *пампуль* 'dyżurny lub grupa dyżurnych w szkole', *пахарь* 'pilny uczeń lub student', *фотограф* 'uczeń, który spisuje prace od innych', *дед* 'uczeń starszej klasy', *паб* 'student młodszeo rocznika, który pomaga starszym przygotowywać projekty dyplomowe', *смертник* 'kandydat do skreślenia z listy studentów', *третьяк* 'student trzeciego roku',

казначей ‘człowiek otrzymujący stypendium dla grupy’, *мастак* ‘mistrz nauki zawodu; nauczyciel’,

- nazwy osób związanych z życiem młodzieży, pewnymi formalnymi bądź nieformalnymi jej grupami, rodziną:

чистильщик ‘członek grupy młodzieżowej, która walczy z agresywnymi formacjami przy pomocy ich metod’, *ремонтник* ‘ts.’, *санитар* ‘członek agresywnej grupy młodzieżowej walczącej z hippisami i punkami’, *старшак* ‘lider grupy młodzieżowej’, *семечки* ‘młodzi członkowie grup chuliganów’, *козырь* ‘lider grupy młodzieżowej’, *король* ‘ts.’, *данник* ‘podrostelek płacący „dani-nę” liderom grup młodzieżowych’, *мажор* ‘podrostelek, przeważnie syn bogatych rodziców, lepiej zabezpieczony materialnie niż inni członkowie grupy’, *заусенец* ‘człowiek występujący przeciw czemuś’, *порожняк* ‘człowiek nieposiadający przy sobie pieniędzy’, *начальство* ‘rodzice’, *антиквариат* ‘ts.’, *подвесок* ‘małe dziecko’, *черновичок* ‘pierwszy mąż’, *наездник* ‘mąż; kochanek, partner seksualny’, *полтинник* ‘człowiek, którego rodzice są różnej narodowości’, *двустволка* ‘dziewczyna; homoseksualista, mężczyzna biseksualny’, *канава* ‘ts.’, *раскрытка* ‘ts.’, *защёлка* ‘ts.’,

- nazwy określające osoby, które wykonują jakiś zawód bądź zajmują się określonymi zajęciami:

стервятник ‘milicjant’, *свистун* ‘ts.’, *мушкетёр* ‘ts.’, *кентавр* ‘ts.’, *шакал* ‘ts.’, *хвост* ‘ts.’, *циклон* ‘ts.’, *фараон* ‘ts.’, *винт* ‘ts.’, *попрошайка* ‘ts.’, *шакал* ‘konduktor w transporcie miejskim’, *фараон* ‘portier, dozorca’, *нёс* ‘ts.’, *стояк* ‘osobisty ochroniarz’, *раскладушка* ‘młoda sekretarka’, *рыболов* ‘złodziej’, *рыбак* ‘ts.’, *отец* ‘doświadczony złodziej’, *могильщик* ‘złodziej kradnący na cmentarzach i w krematoriach’, *штурман* ‘taksówkarz’, *извозчик* ‘ts.’, *портной* ‘sędzia’, *барин* ‘menadżer, producent’, *помещик* ‘przewodniczący kołchozu, dyrektor sowchozu’, *коробейник* ‘indywidualny sprzedawca’, *маклак* ‘drobny sprzedawca; spekulant’, *кровельщик* ‘psychiatra’, *жучок* ‘makler, handlowiec pośrednik’, *кормилец* ‘kierownik lub przedstawiciel firmy, który wynajmuje do pracy i dobrze płaci’, *домохозяйка* ‘ prostytutka’, *раскладушка* ‘ts.’, *сберкасса* ‘ts.’, *чеканка* ‘ts.’, *двор* ‘ prostytutka uliczna’, *барабанищик* ‘donosiciel’, *лекарь* ‘oszust’, *пепельница*

‘dziewczyna lekkich obyczajów’, *заяц* ‘perkusista w grupie rockowej’, *пушкарь* ‘szantażysta’, *братишка* ‘członek ugrupowania kryminalnego’, *квартирант* ‘osądzony na krótki okres pozbawienia wolności’, *мутант* ‘szantażysta’, *стервятник* ‘celnik’, *полкан* ‘człowiek wpływowy, biznesmen; ochroniarz’, *фирмач* ‘zachodni biznesmen; spekulant walutowy’,

- nazwy osób wskazujące na ich cechy charakteru, zachowania: *звонарь* ‘osoba dużo mówiąca, звонок ‘ts.’, *шарманищик* ‘ts.’, *синоптик* ‘ts.’, *трубач* ‘ts.’, *телефонист* ‘kłamca’, *кукушка* ‘człowiek identyfikujący się z jakąś grupą w celu zebrania informacji; donosiciel’, *солнышко* ‘miły młody człowiek’, *памперс* ‘człowiek dużo pijący, ale nieupijający się’, *тяж* ‘solidny, cieszący się poważaniem’, *кром* ‘usilnie przygotowujący się do czegoś’, *прищетка* ‘dziewczyna, kobieta’, *клема* ‘ts.’, *товар* ‘ts.’, *барракуда* ‘kobieta polująca na mężczyzn’, *плывун* ‘człowiek uważający siebie za kogoś innego’, *помойка* ‘bałaganiarz’, *тренер* ‘człowiek, na którego koszt można wypić’, *стоп-кран* ‘człowiek ciężko myślący, głupiec’, *сынок* ‘człowiek młody, niedoświadczony, bez autorytetu’, *багаж* ‘człowiek, który psuje towarzystwo, niepotrzebny w towarzystwie’, *дефицит* ‘cnotliwa dziewczyna’, *целина* ‘ts.’, *клея* ‘mężczyzna lubiący kobiety, lowelas’, *бомбардир* ‘mężczyzna o dużej potencji’, *доярка* ‘kobieta lubiąca seks oralny’.

Poprzez odniesienie wyrazu do innej niż dotychczas sfery desygnatów powstały również takie nazwy osób, w których symbol przeniesienia trudno jest określić. Należą do nich:

- określenia kobiet: *овца* ‘dziewczyna, kobieta’, *ворона* ‘ts.’, *фрикаделька* ‘ts.’, *щучка* ‘ts.’, *хромосома* ‘ts.’, *рогожа* ‘ts.’, *колдобина* ‘ts.’, *щкура* ‘ts.’, *матрёшка* ‘ts.’, *швабра* ‘ts.’, *цилиндр* ‘ts.’, *лосиха* ‘dziewczyna’, *пчела* ‘ts.’, *селёдка* ‘ts.’, *муха* ‘ts.’, *морковка* ‘ts.’, *кукушка* ‘ts.’, *кошёлка* ‘ts.’, *батон* ‘ts.’, *жаба* ‘ts.’, *фанера* ‘ts.’, *мартышка* ‘ts.’, *колбаса* ‘ts.’, *кожа* ‘ts.’, *коза* ‘ts.’, *кобыла* ‘ts.’, *розетка* ‘ts.’, *тётка* ‘ts.’, *станок* ‘seksowna dziewczyna’, *туловище* ‘kobieta’, *норка* ‘źle ubrana dziewczyna’, *клумба* ‘głupia dziewczyna’, *петрушка* ‘sympatyczna dziewczyna’, *кануста*, ‘ts.’, *пила* ‘ładna dziewczyna’, *жвачка* ‘dziewczyna, która straciła cnotę w młodym wieku i prowadzi lekkomyślny tryb życia; dowolna bardzo

młoda dziewczyna', *хризантема* 'dowolna dziewczyna', *тыква* 'niedoświadczona dziewczyna', *булка* 'miła dziewczyna', *чайка* 'dziewczyna lekkich obyczajów', *хорёк* 'ts.', *телятина* 'ts.', *бляха* 'ts.', *клюшка* 'ts.',

- określenia ludzi:

овощ 'dowolny człowiek', *чучело* 'ts.', *шпрот* 'ts.', *демон* 'ts.', *задница* 'ts.', *пекарь* 'człowiek wesoły, dowcipny', *ремонт* 'człowiek głupi, niedomyślny', *якорь* 'ts.', *веник* 'ts.', *кирпич* 'ts.', *сухофрукт* 'człowiek surowy, dumny', *чемодан* 'młody człowiek', *дядька* 'ts.', *клец* 'ts.', *кекс* 'ts.', *кабель* 'ts.', *мужик* 'ts.', *шерсть* 'człowiek nikczemny', *чайник* 'człowiek z odchylenikami; prostak', *чижик* 'człowiek bez doświadczenia życiowego; nieznany człowiek', *зайчик* 'człowiek, któremu na niczym nie zależy', *грибок* 'bardzo pijany człowiek', *грач* 'niedorajda', *носок* 'sympatyczny mężczyzna w średnim wieku', *кусок* 'człowiek skąpy', *запуск* 'człowiek, którego się nie szanuje', *кот* 'mężczyzna cieszący się powodzeniem u kobiet', *карась* 'prosty, niedoświadczony człowiek, niepotrafiący sprzeciwić się innemu', *бык* 'brzydki młody człowiek', *пятак* 'łotr', *свисток* 'niewysoki człowiek', *удод* 'brzydki, nudny młody człowiek', *фитиль* 'bezdolny', *кадр* 'człowiek, mężczyzna; człowiek wesoły, żartowniś',

- określenia członków rodziny:

корец 'dziecko', *самовар* 'ts.', *напоротник* 'ojciec', *желобок* 'ograniczone, głupie, niewychowane dziecko', *бантик* 'posłuszne dziecko'.

4.1.2. PRZENIESIENIA METONIMICZNE

Innym typem przeniesienia nazwy jest metonimia. „Literatura o metonimii jest o wiele uboższa niż literatura o metaforze i, co również charakterystyczne, dość jednostronna. Dąży ona przede wszystkim do klasyfikacji typów metonimii, stosując przy tym zarówno kryteria zbliżone do referencjalnych, np. „autor” – „dzieło autora”, „naczynie” – „zawartość naczynia”, jak też kryteria o charakterze kategorialnym, np. „czynność” – „rezultat czynności” itp.¹⁹ W przeciwieństwie do metafory,

¹⁹ R. Tokarski, *Mechanizmy...*, s. 68.

metonimia nie szuka tego, co jest nowe i okazjonalne, lecz nastawiona jest przede wszystkim na przekazywanie zależności typowych. Wskutek tego metonimiczny rozwój znaczeń wyrazów jest bardzo regularny, stosunkowo łatwy do przewidzenia i klasyfikacji według ogólnie akceptowanych kryteriów typu „wykonawca” – „wytwór”, „cecha” – „nosiciel cechy”, „czynność” – „wytwór czynności” itp.

Ta właściwość wynika z istoty metonimii. Przez przeniesienie znaczenia na tle metonimicznym S. Ullmann²⁰ rozumie taką zmianę semantyczną, która powstaje na skutek styczności (przestrzennej lub czasowej) dwu denotatów. Kreatywność językowa, niezbędna przy dostrzeganiu i interpretacji podobieństwa w metaforze, tutaj przesuwana jest na plan dalszy, ustępując miejsca klasyfikacjom podstawowych typów styczności dwu obiektów – tematów metonimii. W zdecydowanej większości wypadków próby takie prowadzą do wyznaczenia podstawowych schematów metonimicznych, zwykle według kryteriów zasygnalizowanych wyżej.

Ryszard Tokarski zauważa, że podstawą klasyfikacji zmian metonimicznych jest syntaktyczno-semantyczna funkcja tematu głównego metonimii. Wśród różnych typów zmian metonimicznych wyróżnia najbardziej regularne ich rodzaje:

- a) metonimia subiektu, np.: *czzerwone berety* (‘formacja wojskowa’ tzw. ‘czzerwone berety’; ‘nakrycie głowy’), *żużel* (‘zawody sportowe’ odbywają się na żużlu; ‘tor żużlowy’), *choinka* (‘zabawa, uroczystość’ odbywa się przy choince; ‘przybrane drzewko’);
- b) metonimia miejsca, np.: *bank* (‘instytucja’ mieści się w banku; ‘budynek’), *bagaż* (‘rzeczy’ przechowuje się w bagażu; ‘pomieszczenie’);
- c) metonimia rezultatu, np.: *len* (‘tkanina’ wytwarzana jest z lnu; ‘włókno’; *oprawa* (‘okładka, obwoluta książki’ jako efekt oprawy; ‘czynność’)²¹.

Problemem zmian metonimicznych zajmował się zapomniany do niedawna, późnoklasycystyczny teoretyk, Pierre Fontanier²². Wyróżnia on następujące typy metonimii:

²⁰ S. Ullmann, op. cit., s. 218.

²¹ R. Tokarski, *Mechanizmy...*, s. 71.

²² Za: J. Ziomek, *Metafora a metonimia. Refutacje i propozycje*, „Pamiętnik Literacki” 1984, t. LXXV, z. 1, s. 204.

- a) metonimia przyczyny (np. autor zamiast dzieła: „czytam Homera”);
- b) metonimia narzędzia (np. „światne pióro” zamiast: „świetny pisarz”);
- c) metonimia skutku („światło” zamiast „oczy”);
- d) metonimia zawartości („kielich” zamiast „wino”);
- e) metonimia miejsca („kaszmir” jako nazwa wytworu pochodzącego z krainy Kaszmir);
- f) metonimia znaku („tron” zamiast „godność królewska”, „król”);
- g) metonimia cielesności, która przez użycie nazwy części ciała oznacza właściwości duchowe (np. „serce” zamiast „odwaga”, „głowa” zamiast „rozum”);
- h) metonimia patrona (np. „lary i penaty” zamiast „dom”);
- i) metonimia rzeczy (np. „dwieście koni” zamiast „dwustu jeźdźców”).

Specjalnym, stosunkowo częstym w argot, rodzajem metonimii okazuje się synekdocha, która występuje wtedy, gdy określenie części jest używane zamiast określenia całości jakiegoś przedmiotu lub zjawiska, albo odwrotnie, jeśli określenie całości zastępuje określenie części. Między desygnatami styczności zachodzi więc podrzędność, podczas gdy pozostałe typy metonimii odznaczają się stycznością zjawisk równorzędnych.

W argot spotykany jest także inny rodzaj metonimii – antonomazja, w której wyrazów będących imionami własnymi używa się zamiast wyrazów będących imionami pospolitymi.

W badanym zasobie argotyzmów najliczniejszą grupę stanowią leksemy będące wynikiem styczności desygnatów. Przykładów tych dostarcza głównie dział słownictwa dotyczącego szkoły, uczelni i studiów:

- nazwy nauczycieli określonych przedmiotów:
мензурка ‘nauczycielka chemii’, *пробирка* ‘ts.’, *селитра* ‘ts.’, *синекдоха* ‘ts.’, *точка* ‘nauczycielka języka rosyjskiego’, *зверь* ‘nauczyciel biologii’, *пестик* ‘ts.’, *самец* ‘ts.’, *амёба* ‘nauczycielka biologii’, *семядоля* ‘ts.’, *суренка* ‘ts.’, *тычина* ‘ts.’, *тычинка* ‘ts.’, *глобус* ‘nauczyciel geografii’, *масштаб* ‘ts.’, *биссектриса* ‘nauczycielka matematyki’, *лягушка* ‘nauczyciel fizjologii’, *хромосома* ‘wykładowca genetykę’, *хромосом* ‘ts.’, *хаки* ‘nauczyciel przysposobienia obronnego’, *фыва* ‘nauczyciel maszynopisanie’,

- określenia uczniów i studentów:

клякса ‘uczennica’, *промокашка* ‘pilna uczennica’, *халат* ‘student medycyny’, *нуль* ‘studenci z zagranicy zaczynający uczyć się języka rosyjskiego od zera’, *паяльник* ‘student, który wybrał specjalizację techniczną, np. w radiotechnice’, *зверь* ‘student wydziału biologii’, *бином* ‘student wydziału informatyki’, *курок* ‘słuchacz szkoły wojskowej’, *минус* ‘student I roku szkoły wojskowej’ (jedna belka na pagonach), *равно* ‘student II roku szkoły wojskowej’ (dwie belki na pagonach), *адидас* ‘student III roku szkoły wojskowej’ (trzy belki na pagonach – znak firmowy „Adidas”).

Wśród argotyzmów o charakterze metonimicznym znalazły się również nazwy osób wykonujących określone zawody lub jakieś czynności, zajęcia:

дубина ‘milicjant’, *дубинка* ‘ts.’, *кобура* ‘ts.’, *кокарда* ‘ts.’, *халат* ‘lekarz’, *пинцет* ‘ts.’, *булыжник* ‘pracownik organów bezpieczeństwa’, *мазым* ‘żołnierz oddziałów mających czarne pagony’, *кирза* ‘żołnierze’, *погоны* ‘ts.’, *черпак* ‘kucharz’, *чернобурка* ‘ prostytutka walutowa’, *шубка* ‘ts.’, *барабан* ‘donosiciel’, *эфирница* ‘człowiek korzystający z eteru – wolnego numeru wielokanałowej łączności telefonicznej’, *эфирник* ‘ts.’.

Można też wyróżnić grupę wyrazów nazywających osoby na podstawie pewnych ich cech, a także sposobu zachowania i stylu życia:

хайло ‘człowiek krzykliwy’, *рахит* ‘brzydki, głupi młody człowiek’, *фарш* ‘człowiek bogaty’, *химик* ‘narkoman’, *уксус* ‘alkoholik’, *плуг* ‘młody człowiek ze wsi’, *язык* ‘aktywna lesbijka’.

Kilka określeń metonimicznych dotyczy osób należących do pewnych grup narodowych (etnicznych) bądź społecznych:

цент ‘Amerykanin, obywatel USA’, *франк* ‘Francuz’, *урук* ‘Uzbek’, *рис* ‘Azjata’, *рисинка* ‘Azjatka’, *персик* ‘mieszkaniec Kaukazu’, *патла* ‘hippis’, *гамбургер* ‘obcokrajowiec (zwykle z Europy Zachodniej).

4.2. Przesunięcie sensu (przeniesienie znaczenia): paronimia i elipsa

4.2.1. PARONIMIA

Proces przeniesienia znaczenia na tle podobieństwa brzmieniowego został dokładnie opisany przez S. Grabiasa²³. Zmiany znaczeniowe o podłożu brzmieniowym interesowały na gruncie języka polskiego przede wszystkim badaczy gwar ludowych lub czasami specjalistów z zakresu onomastyki.

Paronimia jest procesem takiego kojarzenia wyrazów dźwiękowo podobnych, który w konsekwencji prowadzi do zmiany znaczenia jednego z nich, choć nie narusza przy tym jego postaci formalnej. Kierunek kojarzenia wyrazów podobnych może przebiegać w trojaki sposób: poprzez wpływ wyrazu mocnego na wyraz słaby, poprzez wpływ wyrazu słabego na wyraz mocny i wzajemny wpływ wyrazów o równej sile oddziaływania. Zdaniem S. Grabiasa paronimy drugiego i trzeciego typu powstają w celach ekspresywnych i są wynikiem świadomego kojarzenia wyrazów. Podobieństwo dźwiękowe komponentów polega na zawieraniu się pełnych form wyrazów przywołujących (będących dawcami znaczenia) w formach wyrazów przywoływanych (pozostających dawcą formy), wyodrębnianiu pełnych form wyrazów przywoływanych w formach wyrazów przywołujących oraz wyodrębnianiu części form wyrazów przywoływanych w formach wyrazów przywołujących²⁴.

Niekiedy, bardzo rzadko, w kojarzeniu komponentów paronimii, obok podobieństwa dźwiękowego, biorą udział również związki znaczeniowe zachodzące między tymi komponentami. Związki te dają się opisać w kategoriach podobieństwa lub styczności zdarzeń.

Motywowanym brzmieniowo zmianom znaczeniowym ulegają najczęściej wyrazy semantycznie odległe, składniki różnych pól znaczeniowych. W analizowanym materiale wyrazy te dotyczą przede wszystkim życia seksualnego człowieka:

ананас, анонс, аноним (онанист) ‘onanista’, институтка (проститутка) ‘prostytutka’, a także określenia kobiet: женьшень, трещина (женщина) ‘kobieta’. Inne przykłady paronimii to: заушник (заочник) ‘student zaoczny’, хомяк (земляк) ‘krajana’ i хронолог (нарколог) ‘narkolog’.

²³ S. Grabias, *Paronimia jako proces leksykalny*, „Socjolingwistyka” 1982, z. 4, s. 75-88.

²⁴ Ibidem, s. 87.

4.2.2. ELIPSA

Kolejnym przykładem przeniesienia znaczenia jest przeniesienie znaczenia na tle styczności nazw (elipsa). Klasycznym przykładem tego typu zmian jest elipsa członu w nazwach dwuwyrzowych. W takich przypadkach jeden z dwu składników nazwy zanika, udzielając jednocześnie swej sygnifikacji wyrazowi sąsiedniemu.

W argot elipsie najczęściej towarzyszy zjawisko strukturalizacji pozostającego członu: wskutek związków zachodzących na płaszczyźnie nazw lub znaczeń, ewentualnie na obydwu płaszczyznach jednocześnie, przybiera ów człon postać innego wyrazu lub formy fleksyjnej. Opisanym procesom zazwyczaj ulega wyraz określający bez względu na to, jaką częścią mowy został on wyrażony²⁵.

Elipsa może dotyczyć nie tylko wyrażen, tj. grup nominalnych, ale również zwrotów frazeologicznych i fraz.

Proces zmiany znaczenia wskutek styczności nazw rozwija się przede wszystkim w środowiskach osób połączonych jakąś więzią, w których znajomość realiów umożliwia skrótowe wyrażanie myśli.

Chociaż przykłady elipsy wydają się w języku osób połączonych jakąś więzią (najczęściej zawodową) niezliczone, to w analizowanym materiale jest ich niewiele:

ланиа ‘oszust; gaduła’ (por. *вешать ланиу на уши* ‘opowiadać niestworzone historie; okłamywać’), *скрунка* ‘wychowawca klasowy’ (por. *играть первую скрунку* ‘być główną osobą w jakiejś sprawie’), *девево* ‘głupi człowiek z prowincji’ (por. *он девево девево* ‘o kimś tępym i głupim lub bez uczuć’).

Przy pomocy derywacji semantycznej powstała dość duża grupa argotyzmów nazywających osoby. Większość z nich została utworzona poprzez przesunięcie nazwy wskutek podobieństwa znaczeń. Znacznie mniejszy udział w tworzeniu nazw osób w analizowanym materiale ma przesunięcie nazwy wskutek styczności znaczeń. Częstotliwość występowania przeniesienia znaczenia wśród analizowanych nazw osób jest o wiele mniejsza. W analizowanym materiale rzadko spotykane są argotyzmy, które stanowią rezultat paronimii lub elipsy.

²⁵ S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1997, s. 231.

ROZDZIAŁ 5

ARGOTYZMY UTWORZONE PRZY POMOCY DERYWACJI SŁOWOTWÓRCZEJ

Słowotwórstwo jest jednym z podstawowych sposobów rozwijania i wzbogacania zasobu leksykalnego języka. Dotyczy to zarówno języka literackiego, jak i różnych odmian socjalnych, w tym także młodzieżowego argot. Istota nazywania przy pomocy derywacji polega na tym, iż nowe nazwy jednowyrazowe powstają na podstawie istniejących wyrazów poprzez pewne zmiany ich struktury morfologicznej (morfemowej). Zależnie od tego, czy w skład struktury nowo utworzonego wyrazu wchodzi element jednego, czy większej liczby wyrazów, można wydzielić derywację i kompozycję.

Wykładnikiem formalnym derywacji mogą być najrozmaitsze elementy. Najczęściej jednak formantami słowotwórczymi są morfemy słowotwórcze (afiksy), którym może, choć nie musi, towarzyszyć również zmiana paradygmatu oraz alternacje tematowe. Jeżeli zmiana końcówek fleksyjnych i alternacje są elementami dodatkowymi, towarzyszącymi derywacji afiksальной, traktuje się je jako części formantów, natomiast jeżeli są one jedynymi wykładnikami derywacji, należy uznać je za samodzielne formanty: paradygmatyczny oraz alternacyjny.

Omówienie procesu słowotwórczego w młodzieżowych argotyzmach należy rozpocząć od sufiksacji jako sposobu najbardziej produktywnego zarówno w języku literackim, jak i w socjalnych odmianach języka.

Zasadniczych różnic w tym sposobie derywacji w odniesieniu do języka literackiego nie można stwierdzić. Osobliwości sufiksacji w języku młodzieży dotyczą produktywności tych czy innych formantów, występowania pewnych osobliwych typów słowotwórczych i, rzadziej, używania w argot sufiksów niewystępujących w języku literackim.

Podstawę słowotwórczą mogą stanowić wyrazy pochodzące z języka ogólnonarodowego (najczęściej literackiego), jak i młodzieżowego argot, a także mogą one być zaczerpnięte z innych odmian socjolektalnych języka. Trudno zauważyć zasadnicze różnice między derywatami, których

podstawą słotowórczą są argotyzmy, a derywatami powstałymi od wyrazów pochodzących z języka literackiego. Zarówno w pierwszym, jak i w drugim przypadku, wykorzystywane są te same sufiksy z analogicznym znaczeniem.

Formanty słotowórcze mogą pełnić różne funkcje. Problemowi funkcji formantów poświęcono w literaturze językoznawczej wiele uwagi. Można tu przytoczyć pracę J. Kuryłowicza¹, w której zostało wprowadzone pojęcie *derywacji syntaktycznej*, charakteryzującej się zmianą funkcji składniowej bez zmiany znaczenia leksykalnego, oraz *derywacji leksykalnej*, charakteryzującej się zmianą znaczenia bez zmiany funkcji składniowej.

Miloš Dokulić² wprowadza terminy: kategorie transpozycyjne i modyfikacyjne. Typ transpozycyjny „polega na tym, że zjawisko, które pojmujemy zwykle jako cechę (pierwszego lub drugiego stopnia), jako właściwość, akcję lub określenie cechy pierwszego stopnia, a więc zależne od substancji, ewentualnie od jej cechy, oddzielamy od wszystkich zjawisk, od których obiektywnie zależy i uogólniamy jako samodzielnie (w sensie substancji) istniejące zjawisko, ewentualnie – jeśli chodzi o określenie cechy – jako cechę zależną bezpośrednio od substancji”³. Istotę kategorii modyfikacyjnych widzi Dokulić w tym, że „do treści danego pojęcia (z reguły substancjalnego) dodajemy określony znak uzupełniający, którym to pojęcie modyfikujemy (wzbogacamy)”⁴.

Spośród prac polskich językoznawców należy zwrócić uwagę na *Derywację rzeczowników w dialektach laskich* R. Laskowskiego⁵. Autor wyróżnia trzy podstawowe typy funkcji formantów słotowórczych: gramatyczną (w nazwach czynności i właściwości), jakościową (w rzeczownikach deminutywnych, augmentatiwach itd.) oraz przedmiotową (w nazwach oznaczających działaczy, mieszkańców, miejsca itd.).

Maria Brodowska-Honowska w *Zarysie klasyfikacji polskich derywatów*⁶ posługuje się nieco zmienionym i rozbudowanym podziałem na derywaty z przeszeregowaniem do innej części mowy (typ A), oraz

1 J. Kuryłowicz, *Dérivation lexicale et dérivation syntaxique* (1936), przekł. pol., (w:) idem, *Studia Językoznawcze*, Warszawa 1987.

2 M. Dokulić, *Teoria derywacji*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1979, s. 62.

3 Ibidem.

4 Ibidem, s. 67.

5 R. Laskowski, *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, Wrocław 1966.

6 M. Brodowska-Honowska, *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*, Wrocław 1967.

derywaty bez takiego przeszerogowania, z modyfikacyjnym znaczeniem formantu (typ B). Typ autorka dzieli na derywaty syntaktyczne bez zmiany znaczenia leksykalnego (A 1) i derywaty syntaktyczno-semantyczne (A 2). Jako odrębna grupa pojawia się typ pośredni między A i B, obejmujący derywaty, które należąc formalnie do typu A łączą znaczenie typu A 2 ze znaczeniem typu B (modyfikacyjnym) oraz derywaty należące formalnie do typu B, ale mające znaczenie niemodyfikacyjne. Typ pośredni jest więc niespójny, stanowi w zasadzie dwie odrębne klasy derywatów.

Można wyróżnić następujące funkcje formantów i oparte na nich typy derywatów:

1. Formanty mogą pełnić wyłącznie funkcję strukturalną, wówczas gdy przekształcają podstawy bez zmiany znaczenia i funkcji składniowej. W derywatach tautologicznych formant jest wyłącznie znakiem tworzenia nowego wyrazu, bez żadnych innych funkcji. Najczęściej jednak obok funkcji strukturalnej formant pełni także inne funkcje: składniową bądź semantyczną. Derywaty, w których formant pełni wyłącznie funkcję strukturalną, można nazwać tautologicznymi.
2. Formanty pełnią funkcję syntaktyczną i strukturalną łącznie, gdy przekształcają podstawę w derywat bez zmiany znaczenia. Derywaty tego typu nazywa się transpozycyjnymi.
3. Formanty pełnią funkcję semantyczną, gdy derywat ma zmienione znaczenie w stosunku do podstawy. Można tu wyróżnić trzy sytuacje:
  - formant może wносить nową informację określającą, uszczegóławiającą znaczenie podstawy: może być to informacja o pewnych cechach obiektywnych (np. wielkość przedmiotu, intensywność cechy) lub subiektywnych (np. stosunek nadawcy do przedmiotu). Derywaty tego typu (zwane modyfikacyjnymi) zachowują tę samą część mowy, co wyraz podstawowy, a więc formanty nie pełnią w nich funkcji syntaktycznej;
  - formant może wносить informację o zupełnie nowym w stosunku do podstawy desygnacie (zjawisku), wobec którego podstawa pełni funkcję określającą (precyzującą). Ten typ funkcji formantu to mutacja. Mutacji może towarzyszyć zmiana części mowy i wówczas formant pełni jednocześnie funkcję semantyczną i syntaktyczną;

- odrębną funkcję pełnią formanty, które przekształcają nazwę przedmiotową subiekta czynności bądź cechy w abstrakcyjną nazwę czynności lub cechy. Formant nie wnosi tu nowego znaczenia (jak w modyfikacji czy mutacji), ale przeciwnie, ujmuje element semantyczny podstawy, pełni funkcję uabstrakcyjniającą.

5.1. Nazwy osób utworzone przy pomocy sufiksacji

5.1.1. DERYWATY ODRZECZOWNIKOWE

Derywaty tautologiczne

Derywaty tautologiczne nazywające osoby w młodzieżowym argot stanowią niezbyt liczną grupę. Utworzone zostały przede wszystkim przy pomocy następujących sufiksów podanych w kolejności od najbardziej do najmniej produktywnych: *-ник*, *-ан*, *-л-*, *-щик*, *-ер*, *-ень*, *-ист*, *-он*, *-арь*, oraz formantu paradygmatycznego *-а*.

Ponad połowa derywatów tautologicznych nazywa osoby, które wyróżniają się pewnymi cechami fizycznymi, psychicznymi bądź posiadają określone zainteresowania.

Przykłady derywatów tautologicznych:

- z sufiksem *-ник*:

дипник ‘dyplomata’ (por. ros. arg. *дип* ‘ts.’), *дирюжник* ‘dyrektor szkoły’ (por. ros. arg. *дирюга* ‘ts.’), *додошник* ‘głupi, niedomyślny człowiek; prostak, człowiek prymitywny’ (por. ros. arg. *додоха* ‘ts.’), *еврюжник* ‘Żyd’ (por. ros. arg. *еврюга* ‘ts.’), *летёшник* ‘lejt-nant – porucznik’ (por. ros. arg. *летёха* ‘ts.’), *собачник* ‘mili-cjant’ (por. ros. arg. *собака* ‘ts.’), *синюшник* ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *синюга* ‘ts.’), *закадычник* ‘serdeczny przyjaciel’ (por. ros. arg. *закадыка* ‘ts.’), *гонник* ‘prymitywny, niewykształcony młody człowiek; agresywnie nastawiony подросток, wcho-dzący z reguły w skład jakiegoś ugrupowania’ (por. ros. arg. *гон* ‘ts.’), *помоечник* ‘nieuczciwy człowiek’ (por. ros. arg. *помойка* ‘ts.’), *дринчужник* ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *дринчуга* ‘ts.’ < ang. *to drink*), *ботлыжник* ‘człowiek zajmujący się interesem polegającym na skupowaniu i sprzedawaniu butelek’ (por. ros. arg. *ботлыга* ‘ts.’ < ang. *bottle*), *аллорник* ‘Włoch’ (por. ros. arg. *allora* ‘ts.’ < wł. *allora*), *крезушник* ‘człowiek nienormalny psy-chicznie’ (por. ros. arg. *крезуха* ‘ts.’ < ang. *crazy*);

- z sufiksem *-ан*:
дедан ‘dziadek, starszy człowiek’ (por. ros. *дед* ‘ts.’), *друзан* ‘kolega, przyjaciel’ (por. ros. *друг* ‘ts.’), *диспрофан* ‘człowiek słaby, schorowany’ (por. ros. arg. *диспроф* ‘ts.’), *ботан* ‘prymus, pilny, przykładny uczeń’ (por. ros. arg. *бот* ‘ts.’), *хиппан* ‘hippis’ (por. ros. arg. *хипп* ‘ts.’), *маман* ‘matka’ (por. ros. *мама* ‘ts.’), *дринчуган* ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *дринчуга* ‘ts.’ < ang. *to drink*);
- z sufiksem *-ила*:
негрула ‘murzyn, człowiek o negroidalnym wyglądzie’ (por. ros. *негр* ‘ts.’), *мусорила* ‘milicjant, pracownik organów prawnych’ (por. ros. arg. *мусор* ‘ts.’), *чертила* ‘milicjant; młody człowiek, mężczyzna’ (por. ros. arg. *чёрт* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ало*:
подлипало ‘pochlebca, lizus; dokuczliwy, nudny człowiek’ (por. ros. arg. *подлип* ‘ts.’), *тявкало* ‘gadula’ (por. ros. arg. *тявка* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ило*:
мусорило ‘milicjant, pracownik organów prawnych’ (por. ros. arg. *мусор* ‘ts.’);
- z sufiksem *-щик*:
трахальщик ‘lowelas; mężczyzna o dużej potencji seksualnej’ (por. ros. arg. *трахаль* ‘ts.’), *кидальщик* ‘oszust, naciągacz’ (por. ros. arg. *кидало* ‘ts.’), *копальщик* ‘donosiciel, skarżypyta’ (por. ros. arg. *копало* ‘ts.’), *кайфоломщик* ‘człowiek, który psuje innym dobry humor, przeszkadza cieszyć się’ (por. ros. arg. *кайфолом* ‘ts.’), *динамщик* ‘człowiek niewypełniający swoich obietnic’ (por. ros. arg. *динамо* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ень*:
абитень ‘abiturient, abiturientka; abiturienti’ (por. ros. arg. *абита* ‘ts.’), *имарень* ‘ prostytutka’ (por. ros. arg. *имара* ‘ts.’), *гонотень* ‘agresywne подростки’ (por. ros. arg. *гонота* ‘ts.’), *чмарень* ‘dziewczyna’ (por. ros. arg. *чмара* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ер*:
панкер ‘punk’ (por. ros. *панк* ‘ts.’), *лохер* ‘prostak, gapa’ (por. ros. arg. *лох* ‘ts.’), *пинчер* ‘pasywny homoseksualista’ (por. ros. arg. *пинч* ‘ts.’), *пункер* ‘punk’ (por. ros. arg. *пунк* < ang. *punk* ‘ts.’);

- z sufiksem *-ист*:
панкист ‘punk’ (por. ros. *панк* ‘ts.’), *кадрист* ‘człowiek starający się być oryginalnym’ (por. ros. arg. *кадр* ‘ts.’), *динамист* ‘człowiek niewypełniający swoich obietnic’ (por. ros. arg. *динамо* ‘ts.’);
- z sufiksem *-он*:
бабон ‘dziewczyna’ (por. ros. *баба* ‘kobieta’), *батон* ‘ojciec’ (por. ros. arg. *батя* ‘starszy człowiek’), *доходон* ‘człowiek o astenicznej budowie’ (por. ros. arg. *доход* ‘ts.’);
- z sufiksem *-арь*:
психарь ‘lekarz psychiatra’ (por. ros. arg. *псих* ‘ts.’), *хиппарь* ‘hippis’ (por. ros. arg. *хипп* ‘ts.’);
- z sufiksem *-оид*:
терапевоид ‘lekarz terapeuta’ (por. ros. *терапевт* ‘ts.’), *крезоид* ‘dziwak’ (por. ros. arg. *креза* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ован*:
шустрован ‘spryciarz, cwaniak’ (por. ros. arg. *шустрила* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ятник*:
крысятник ‘złodziej kradnący u swoich kolegów’ (por. ros. arg. *крыса* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ин*:
кирюхин ‘alkoholik’ (por. ros. arg. *кирюха* ‘ts.’);
- z sufiksem *-евич*:
кадревич ‘kochanek, zalotnik’ (por. ros. arg. *кадр* ‘ts.’);
- z sufiksem *-овка*:
нидовка ‘pasywny homoseksualista’ (por. ros. arg. *нидор* ‘ts.’);
- z sufiksem *-тор*:
трахтор ‘lowelas, mężczyzna o dużej potencji seksualnej’ (por. ros. arg. *трахаль* ‘ts.’);
- z sufiksem *-дель*:
дружбандель ‘kolega, przyjaciel’ (por. ros. arg. *дружбан* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ня*:
децельня ‘człowiek głupi, niedomyślny’ (por. ros. arg. *децел* ‘ts.’);
- z sufiksem *-оша*:
наркоиша ‘narkoman’ (por. ros. arg. *нарк* ‘ts.’);

- z sufiksem *-шник*:
чмошник ‘moralnie opuszczony, zdegradowany, ubogi człowiek’ (por. ros. arg. *чмо* ‘ts.’);
- z sufiksem *-овуха*:
ломовуха ‘duży, silny człowiek’ (por. ros. arg. *лом* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ос*:
ментос ‘milicjant’ (por. ros. arg. *мент* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ак*:
хиппак ‘hippis’ (por. ros. arg. *хипп* ‘ts.’);
- z sufiksem *-уша*:
наркуша ‘narkoman’ (por. ros. arg. *нарк* ‘ts.’);
- z sufiksem *-овник*:
крезовник ‘człowiek szalony, psychicznie nienormalny’ (por. ros. arg. *креза* ‘ts.’ < ang. *crazy*).
- z formantem paradygmatycznym *-а (-я)*:
гома ‘homoseksualista’ (por. ros. arg. *гом* ‘ts.’), *лесба* ‘lesbijka’ (por. ros. *лесбиянка* ‘ts.’), *лима* ‘mieszkańcy innych miast, przyjezdni; niemoskwianie’ (por. ros. arg. *лимита* ‘ts.’), *раздолба* ‘głupi, nieporządny człowiek; nierób’ (por. ros. arg. *раздолбай* ‘ts.’), *диря* ‘dyrektor szkoły’ (por. ros. arg. *дир* ‘ts.’).

W niektórych argotyzmach tej grupy w procesie derywacji nastąpiło skrócenie tematu podstawy w wyniku alternacji tematowej lub cięcia niemorfologicznego.

Derywaty tautologiczne wśród przedstawionych wyżej argotyzmów zostały utworzone przy pomocy 29 formantów słowotwórczych. Najczęściej nazywają osoby, charakteryzujące się określonymi cechami psychicznymi bądź fizycznymi. Nieliczne są tu derywaty określające ludzi związanych z życiem szkoły, jak również z pracą zawodową człowieka czy jego życiem rodzinnym.

Derywaty modyfikacyjne

Derywaty modyfikacyjne dodają nowe znaczenia do znaczenia leksemu podstawowego. Znaczenia przekazywane przez derywaty modyfikacyjne to przede wszystkim informacje o wielkości przedmiotu (zjawiska, zdarzenia, cechy), które przejawiają się jako rozmiar przy przedmiotach, jako intensywność przy cesze, jako ilość, powtarzalność przy czynno-

ściach. Drugi typ znaczeń to informacja o emocjach pozytywnych lub negatywnych nadawcy. Ponadto każda część mowy ma własny zestaw znaczeń modyfikacyjnych, np. informacja o płci w rzeczowniku, informacja o ograniczeniach temporalnych w czasowniku⁷.

W zebranym materiale derywaty modyfikacyjne można podzielić na trzy grupy: nazwy żeńskie utworzone od nazw męskich i odwrotnie, nazwy ekspresywne i nazwy istot młodych.

A. Nazwy żeńskie (od męskich) i męskie (od żeńskich)

Nazwy żeńskie osób w języku literackim derywowane są dość regularnie od odpowiednich męskich. Istnieje oczywiście pewna grupa rzeczowników oznaczających ludzi, które uzyskują żeńskość przez zmianę rodzaju gramatycznego i wprowadzenie nieodmienności. Dotyczy to szczególnie nazw tytułów i wyższych stanowisk, a także zawodów typowo męskich. Zmiana rodzaju i nieodmienność jest charakterystyczna dla pewnych typów słowotwórczych męskich nazw wykonawców zawodów. W zebranym materiale przykłady takie jednak nie występują.

Uwzględnione w badaniach nazwy kobiet utworzone od nazw mężczyzn stanowią niezbyt liczną grupę. W ich strukturze wyodrębniono następujące sufiksy: *-ка*, *-ша*, *-ница*, *-ица*, *-уха*, *-уха* oraz formant paradigmatyczny *-а*.

Przykłady nazw kobiet utworzonych od nazw mężczyzn są podawane zgodnie z przyjętą wcześniej zasadą częstotliwości występowania poszczególnych formantów:

- derywaty z sufiksem *-ка*:

чубачка ‘dziewczyna’ (por. ros. arg. *чубак* ‘młody człowiek, mężczyzna’), *пенка* ‘korepetytorka’ (por. ros. arg. *пен* ‘korepetytor’), *ботанка* ‘prymuska, przykładna uczennica’ (por. ros. arg. *ботан* ‘prymus, przykładny uczeń’), *бычка* ‘głupia, tęga dziewczyna’ (por. ros. arg. *бык* ‘brzydki, głupi młody człowiek’), *воспитка* ‘wychowawczyni w szkole, na obozie’ (por. ros. arg. *воспит* ‘wychowawca klasowy’), *смапушачка* ‘dziewczyna – lider agresywnej grupy młodzieżowej składającej się najczęściej z dziewcząt’ (por. ros. arg. *смапушак* ‘lider agresywnej grupy młodzieżowej’),

⁷ Patrz: *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkowska, R. Laskowski, H. Wróbel, Warszawa 1998, s. 377.

халдейка ‘kelnerka’ (por. ros. arg. *халдей* ‘kelner’), *синячка* ‘alkoholiczka, pijaczka’ (por. ros. arg. *синяк* ‘alkoholik, pijak’), *защёканка* ‘o kobiecie uprawiającej seks oralny’ (por. ros. arg. *защёканец* ‘pasywny homoseksualista; więzień wykorzystywany seksualnie’), *трахалка* ‘kobieta łatwo nawiązująca kontakty seksualne’ (por. ros. arg. *трахаль* ‘lowelas; mężczyzna o dużej potencji seksualnej’), *динамистка* ‘dziewczyna, kobieta niewypełniająca swoich obietnic’ (por. ros. arg. *динамист* ‘człowiek niewypełniający swoich obietnic’), *пиянистка* ‘pijaczka, lubiąca wypić’ (por. ros. arg. *пиянист* ‘pijak, lubiący wypić’), *обэжучка* ‘nauczycielka podstaw bezpieczeństwa życiowego’ (por. ros. arg. *обэжук* ‘nauczyciel podstaw bezpieczeństwa życiowego’), *аллорка* ‘Włoszka’ (por. ros. arg. *allora* ‘Włoch’ < wł. *allora*);

- derywaty z sufiksem *-ша*:

преподша ‘nauczycielka’ (por. ros. arg. *препод* ‘nauczyciel’), *уныриша* ‘głupia, niedomyślna, niewykształcona dziewczyna; dziewczyna ubrana brzydko i niedbale’ (por. ros. arg. *уныр* ‘głupi, niedomyślny, niewykształcony człowiek; brzydki, ubrany niedbale i staromodnie mężczyzna’), *вафлёрша* ‘kobieta uczestnicząca w orogenitalnym stosunku płciowym’ (por. ros. arg. *вафлёр* ‘pasywny uczestnik orogenitalnego stosunku płciowego’), *пункериша* ‘dziewczyna z grupy punków’ (por. ros. arg. *пункер* ‘punk’ < ang. *punk*), *сингерша* ‘piosenkarka’ (por. ros. arg. *сингер* ‘piosenkarz’ < ang. *singer*), *манипуляторша* ‘onanistka; kobieta zaspokajająca potrzeby płciowe przy pomocy wibratora’ (por. ros. arg. *манипулятор* ‘onanista’), *фэнша* ‘fanka jakiegoś zespołu muzyki rock lub pop’ (por. ros. arg. *фэн* ‘fan’ < ang. *fan*), *мэнша* ‘dziewczyna; kobieta’ (por. ros. arg. *мэн* ‘mężczyzna, młody człowiek’ < ang. *man*), *байкерша* ‘dziewczyna – członek klubu motocyklistów’ (por. ros. arg. *байкер* ‘motocyklista’ < ang. *biker*);

- derywaty z sufiksem *-ница*:

дирюжница ‘dyrektorka szkoły’ (por. ros. arg. *дирюга* ‘dyrektor szkoły’), *факушница* ‘prostytutka, kochanka’ (por. ros. arg. *факушник* ‘lowelas, lubiący zajmować się kobietami’ < ang. wulg. *to fuck*), *закадычница* ‘bliska koleżanka’ (por. ros. arg. *закадычник* ‘bliski kolega’), *гонница* ‘oszustka, chuliganka związana z agresywnym ugrupowaniem młodzieżowym’ (por. ros. arg. *гонник* ‘agresywnie nastawiony подросток, wchodzący

w skład jakiegoś ugrupowania'), *сряшница* 'nauczycielka współczesnego języka rosyjskiego' (por. ros. arg. *сряшник* 'nauczyciel współczesnego języka rosyjskiego');

- derywaty z sufiksem *-ица*:

динамицица 'dziewczyna, kobieta niewypełniająca swoich obietnic' (por. ros. arg. *динамичик* 'człowiek niewypełniający swoich obietnic'), *стопицица* 'autostopowiczka' (por. ros. arg. *стопищик* 'autostopowicz'), *чувица* 'młoda kobieta, dziewczyna' (por. ros. arg. *чувак* 'młody człowiek, mężczyzna'), *янгица* 'młoda dziewczyna, dziewczynka' (por. ros. arg. *янг* 'chłopak, młody człowiek' < ang. *young*);

- derywaty z sufiksem *-уха*:

воспитуха 'wychowawczyni (w szkole-internacie, w świetlicy, na obozie)' (por. ros. arg. *воспит* 'wychowawca klasowy'), *коблуха* 'dziewczyna, kobieta; koleżanka' (por. ros. arg. *кобел* 'jakiś człowiek'), *фрэндуха* 'koleżanka' (por. ros. arg. *фрэнд* 'kolega, przyjaciel' < ang. *friend*), *фрэнчуха* 'Francuzka' (por. ros. arg. *фрэни* 'Francuz' < ang. *French*), *ниплуха* 'dziewczyna hippiska' (por. ros. arg. *нипл* 'hippis' < ang. *people*);

- derywaty z sufiksem *-иха*:

клеициха 'dziewczyna, młoda kobieta' (por. ros. arg. *клеиц* 'młody człowiek');

- derywaty z formantem paradygmatycznym *-а*:

кадра 'sympatyczna dziewczyna; koleżanka, kochanka' (por. ros. arg. *кадр* 'człowiek, mężczyzna; kolega, przyjaciel'), *чела* 'dziewczyna, kobieta' (por. ros. arg. *чел* 'człowiek'), *препода* 'nauczycielka' (por. ros. arg. *препод* 'nauczyciel'), *блонда* 'blondynka' (por. ros. arg. *блонд* 'blondyn'), *марьяжница* 'kochanka; narzeczona' (por. ros. arg. *марьяжник* < fr. *mariage* 'kochanek, mieszkający razem z kobietą mężczyzna'), *аллорница* 'Włoszka' (por. ros. arg. *аллорник* 'Włoch' < wł. *allora*), *кантрушница* 'prowincjuszka' (por. ros. arg. *кантрушник* 'prowincjusz' < ang. *country*), *френда* 'koleżanka; kochanka' (por. ros. arg. *френд* 'kolega, przyjaciel' < ang. *friend*).

B. Nazwy ekspresywne

Derywaty te w języku literackim stanowią klasę zróżnicowaną semantycznie, liczną i nieograniczenie pomnażaną przy użyciu różnorodnych wykładników formalnych, ciągle zmienianych i odświeżanych po to, by mogły pełnić funkcję indywidualnej ekspresji.

Nazwy osób w młodzieżowym argot w 59 przypadkach wyrażone są derywatami modyfikacyjnymi o charakterze ekspresywnym. Podobnie jak i w języku literackim, emocja pozytywna jest wyrażana formantami deminutywnymi. W zebranym materiale do tego typu sufiksów należy zaliczyć: *-ка*, *-ик*, *-ок* (*-ёк*), *-ёнок*, *-чик*, *-ечка*, *-очка*, *-ушка*, *-ишка* (*-ышка*).

Przykłady derywatów wyrażających pozytywne emocje:

- z sufiksem *-ка*:

чувишка 'dziewczyna; młoda kobieta' (por. ros. arg. *чувиха* 'ts.'), *метёлка* 'dziewczyna' (por. ros. arg. *метла* 'dziewczyna, koleżanka'), *целинка* 'dziewica' (por. ros. arg. *целина* 'ts.'), *дерюжка* 'dyrektor szkoły' (por. ros. arg. *дерюга* 'ts.'), *матешка* 'nauczycielka matematyki' (por. ros. arg. *матеша* 'ts.'), *синюшка* 'alcoholic, pijak' (por. ros. arg. *синюга* 'ts.'), *марушка* ' prostytutka; dziewczyna, kobieta' (por. ros. arg. *маруха* 'ts.'), *мусорка* 'mili-cjant, pracownik organów prawnych' (por. ros. arg. *мусор* 'ts.'), *закадычка* 'bliski kolega, koleżanka' (por. ros. arg. *закадыка* 'ts.'), *краснушка* 'żołnierz służb wewnętrznych; milicjant; współpracownik milicji transportowej' (por. ros. arg. *краснуха* 'ts.'), *панамка* 'mili-cjant' (por. ros. arg. *панама* 'ts.'), *нешка* 'nauczycielka muzyki' (por. ros. arg. *неша* 'ts.'), *машка* ' prostytutka' (por. ros. arg. *маша* 'marynarz'), *стрелка* 'mili-cjant na koniu' (por. ros. arg. *стрела* 'ts.'), *чернушка* 'murzynka' (por. ros. arg. *чернуха* 'ts.'), *факушка* ' prostytutka; kobieta' (por. ros. arg. *факуха* 'ts.' < ang. *to fuck*);

- z sufiksem *-ик*:

дирик 'dyrektor szkoły' (por. ros. arg. *дир* 'ts.'), *нацифик*, *нацифик*, *пацук* 'pacyfista' (por. ros. arg. *нацифист* 'ts.'), *мамик* 'matka' (por. ros. *мама* 'ts.'), *панук* 'ojciec' (por. ros. *пана* 'ts.').

гомосик, гомик 'homoseksualista' (por. ros. *гомосексуалист* 'ts.'), *садик* 'sadysta' (por. ros. *садист* 'ts.'), *турик* 'turysta' (por. ros. *турист* 'ts.'), *нудик* 'nudysta' (por. ros. *нудист* 'ts.'), *ментик* 'milicjant' (por. ros. arg. *мент* 'ts.'), *нарик* 'narkoman' (por. ros. *наркоман* 'ts.'), *импотик* 'impotent' (por. ros. *импотент* 'ts.'), *ботаник* 'prymus, przykładny uczeń' (por. ros. arg. *ботан* 'ts.'), *педик* 'nauczyciel' (por. ros. *педагог* 'ts.'), *шизик* 'obłąkany, człowiek nienormalny psychicznie' (por. ros. *шиз* 'ts.'), *журик* 'student wydziału dziennikarstwa' (por. ros. *журналистика* 'dziennikarstwo'), *педик* 'student wyższej szkoły pedagogicznej' (por. ros. *пед* 'ts.'), *неврик* 'neuropatolog' (por. ros. *невропатолог* 'ts.'), *бобик* 'milicjant' (por. ang. *bob* 'ts.'), *патерик* 'ojciec' (por. łac. *pater* 'ts.').

Nazwy ekspresywne z sufiksem *-ик* nie są tworzone jednakowo. Można wyróżnić kilka schematów ich powstawania. Jedne z nich derywowano poprzez dodanie formantu do rzeczownika rodzaju męskiego kończącego się na spółgłoskę, w innych nastąpiła alternacja tematowa – sufixs *-ист* został zastąpiony formantem *-ик*, i trzecia grupa – to derywaty, w których temat jest częścią tematu podstawy skróconego w wyniku cięcia niemorfologicznego.

- z sufiksem *-ок (-ёк)*:

сучок 'zdrajca; donosiciel, informator' (por. ros. arg. *суча* 'ts.'), *бабулёк* 'staruszka' (por. ros. *бабуля* 'babcia'), *южок* 'Jugosłowianin, mieszkaniec byłej Jugosławii' (por. ros. arg. *юг* 'ts.'), *мусорок* 'milicjant, pracownik organów prawnych' (por. ros. arg. *мусор* 'ts.'), *дипок* 'dyplomata' (por. ros. *дип* 'ts.'), *чувачок* 'młody człowiek, mężczyzna' (por. ros. arg. *чувак* 'ts.'), *подлинок* 'człowiek naprzykrzający się, nudny; pochlebca, lizus' (por. ros. arg. *подлинали* 'ts.');

- z sufiksem *-чик*:

ботанчик 'prymus, przykładny uczeń' (por. ros. arg. *ботан* 'ts.'), *пионерчик* 'nowicjusz w systemie hippisów' (por. ros. arg. *пионер* 'nowicjusz w jakiejś grupie młodzieżowej'), *ченчик* 'milicjant' (por. ros. arg. *ченец* 'ts.'), *мазытчик* 'żołnierz jednostki wojskowej, która nosi czarne pagony' (por. ros. *мазыт* 'ts.');

- z sufiksem *-ёнок*:
герлёнок 'dziewczyna' (por. ros. arg. *герла* 'ts.' < ang. *girl*),
бейбёнок 'ts.' (por. ros. arg. *бейба* 'ts.' < ang. *baby*), *бэбиёнок*,
бэбёнок, *бейбёнок* 'dziecko' (por. ros. arg. *бэби* 'ts.' < ang. *baby*),
чайлдёнок 'ts.' (por. ros. arg. *чайлд* 'ts.' < ang. *child*), *киндарёнок*
'ts.' (por. ros. arg. *киндер* 'ts.' < niem. *die Kinder*), *чилдрёнок* 'ts.'
(por. ros. arg. *чилдрен* 'ts.' < ang. *Children*);
- z sufiksem *-очка*:
лесбочка 'lesbijka' (por. ros. arg. *лесба* 'ts.'), *бейбочка* 'dziecko'
(por. ros. arg. *бэйби* 'ts.' < ang. *baby*), *бейбочка* 'dziewczyna'
(por. ros. arg. *бейба* 'ts.' < ang. *baby*);
- z sufiksem *-ушка*:
лесбушка 'lesbijka' (por. ros. arg. *лесба* 'lesbijka'), *герлушка*
'dziewczyna' (por. ros. arg. *герла* 'ts.' < ang. *girl*), *олдушка* 'sta-
ruszka; dawna przyjaciółka; doświadczona hippiska' (por. ros.
arg. *олда* 'ts.' < ang. *old*);
- z sufiksem *-ишка (-ьника)*:
кадришка 'dziewczyna' (por. ros. arg. *кадра* 'sympatyczna dziew-
czyna'), *гёрлышка* 'dziewczyna' (por. ros. arg. *герла* 'ts.' < ang.
girl);
- z sufiksem *-ечка*:
чувишечка 'dziewczyna, młoda kobieta' (por. ros. arg. *чувиха*
'ts.').

Oceny negatywne wraz z towarzyszącą emocją ujemną, lekceważeniem, pogardą wyrażane są przez zdrabiająco-pogardliwe sufiksy *-ец*, *-ица* i *-юк*, które pełnią podobną funkcję w języku literackim.

Przykłady derywatów wyrażających negatywne emocje:

- z sufiksem *-ец*:
турмалаец 'Fin' (por. ros. arg. *турмалай* 'ts.'), *бабец* 'dziewczy-
na, kobieta' (por. ros. *баба* 'kobieta'), *погранец* 'funkcjonariusz
straży granicznej' (por. ros. *пограничник* 'ts.'), *евреец* 'Żyd' (por.
ros. *еврей* 'ts.'), *аллорец* 'Włoch' (por. wł. *allora* 'tak, więc, w ogó-
le');

- z sufiksem *-ица*:
деплица ‘dziewczyna’ (por. ros. arg. *депла* ‘ts.’ < ang. *girl*), *деплица* ‘dziewczyna’ (por. ros. arg. *депла* ‘ts.’ < ang. *girl*), *вайфица* ‘małżonka’ (por. ros. arg. *вайф* ‘ts.’ < ang. *wife*), *олдица* ‘staruszka; dawna przyjaciółka; doświadczona hippiska’ (por. ros. arg. *олда* ‘ts.’ < ang. *old*);
- z sufiksem *-юк*:
тундрюк ‘o człowieku głupim’ (por. ros. arg. *тундра* ‘ts.’), *шведюк* ‘Szwed’ (por. ros. *швед* ‘ts.’).

Niektóre należące do analizowanego korpusu derywaty ekspresywne zostały utworzone przy pomocy formantów *-ак (-як)*, *-ара (-яра)* i *-ина*, które w języku literackim sygnalizują styl potoczny. W młodzieżowym argot, tak jak w języku literackim, okazały się one mało produktywne.

Przykłady derywatów:

- z sufiksem *-ак (-як)*:
друзьяк ‘kolega, przyjaciel’ (por. ros. *друг* ‘ts.’), *галошмяк* ‘człowiek niemający określonego miejsca zamieszkania’ (por. ros. arg. *голошмыга* ‘włóczęga’), *целяк* ‘dziewica’ (por. ros. arg. *целка* ‘ts.’), *препак* ‘nauczyciel’ (por. ros. arg. *преп* ‘ts.’), *дубак* ‘człowiek głupi, ociężały umysłowo’ (por. ros. *дуб* ‘o obojętnym, głupim człowieku’), *литляк* ‘niewysoki człowiek; człowiek młody, nie-doświadczony’ (por. ros. arg. *литл* ‘ts.’ < ang. *little*);
- z sufiksem *-ара (-яра)*:
гоняра ‘człowiek prymitywny, niewykształcony’ (por. ros. arg. *гонник* ‘ts.’), *жучара* ‘złodziej, szubrawiec; chytrus, cwaniak’ (por. ros. arg. *жук* ‘ts.’), *кентяра* ‘kolega, przyjaciel’ (por. ros. arg. *кент* ‘ts.’);
- z sufiksem *-ина*:
ломина ‘duży, silny człowiek’ (por. ros. arg. *лом* ‘ts.’).

Do derywatów ekspresywnych należy zaliczyć również takie, które są synonimami motywujących rzeczowników i powstały z udziałem sufiksów: *-уха*, *-аха*, *-оха*, *-ёха*, *-юга*, *-иха*, *-яга*. Formanty te w języku literackim są nacechowane stylistycznie (niski styl).

Przykłady derywatów:

- z sufiksem *-уха*:
стебуха ‘człowiek wyśmiewający innych’ (por. ros. arg. *стебок* ‘ts.’), *кирюха* ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *киря* ‘alkoholik, pijak’), *карлуха* ‘przyjaciół (zwykle podczas zwracania się)’ (por. ros. arg. *кареп* ‘ts.’), *герлуха* ‘dziewczyna’ (por. ros. arg. *герла* ‘ts.’ < ang. *girl*), *кентуха* ‘kolega, przyjaciel’ (por. ros. arg. *кент* ‘ts.’), *олдуха* ‘staruszka; dawna przyjaciółka; doświadczona hippiska’ (por. ros. arg. *олда* ‘ts.’ < ang. *old*), *крезуха* ‘człowiek obłąkany’ (por. ros. arg. *креза* ‘ts.’ < ang. *crazy*);
- z sufiksem *-аха, -оха, -ёха*:
подружаха ‘koleżanka’ (por. ros. *подруга* ‘ts.’), *додоха* ‘człowiek głupi, ociężały umysłowo; prostak, człowiek prymitywny’ (por. ros. arg. *додо* ‘ts.’), *летёха* ‘lejtant’ (por. ros. arg. *летёшник, летяга* ‘ts.’);
- z sufiksem *-юга*:
дирюга, дерюга ‘dyrektor szkoły’ (por. ros. arg. *дир* ‘ts.’), *еврюга* ‘Żyd’ (por. ros. *еврей* ‘ts.’);
- z sufiksem *-иха*:
чувиха ‘dziewczyna; młoda kobieta; prostytutka’ (por. ros. arg. *чува* ‘kobieta, dziewczyna; kobieta lekkich obyczajów’);
- z sufiksem *-яга*:
недеряга ‘homoseksualista’ (por. ros. arg. *недер* ‘ts.’);
- z sufiksem *-анка*:
подруганка ‘koleżanka’ (por. ros. *подруга* ‘koleżanka’);
- z sufiksem *-ашка*:
мамашка ‘matka (zwykle o cudzej)’ (por. ros. *мама* ‘mama’).

C. Nazwy istot młodych

W zebranym materiale derywaty modyfikacyjne nazywające istoty młode reprezentowane są tylko przez dwa przykłady, które zostały utworzone przy pomocy formantu *-ёнок*:

инурёнок ‘dziecko’ (por. ros. arg. *инурки* ‘rodzice’), *ваучерёнок* ‘nieletni handlowiec’ (por. ros. arg. *ваучер* ‘handlowiec’).

Derywaty mutacyjne

Derywaty mutacyjne stanowią wynik rzeczywistej operacji nominacyjnej w odróżnieniu od transpozycji, która jest przekształceniem na potrzeby czysto składniowe, i modyfikacji, która zasadniczo nie derywuje nowej nazwy, ale doprecyzowuje znaczenie podstawowego leksemu. Derywaty mutacyjne nazywają nowe desygnaty ze względu na pewną relację semantyczną do podstawowego leksemu.

Odrzeczownikowe derywaty mutacyjne przedstawiają obraz niezmiernie skomplikowany. Derywaty mutacyjne oparte są na elementarnym schemacie nazywania, mającym strukturę predykatywno-argumentową. Istnieje wiele ról semantycznych argumentów⁸, co daje ogromną liczbę możliwych kombinacji ról komunikowanych przez derywat (formant) i podstawę. Niektóre kombinacje są bardzo częste (np. *agens* i *obiekt*), inne rzadkie, a nawet izolowane.

W opisie odrzeczownikowych derywatów mutacyjnych jako nadrzędną traktuje się funkcję formantu (a więc rolę semantyczną pełnioną przez cały derywat), a jako podrzędną – rolę semantyczną pełnioną przez podstawę słowotwórczą.

1. Odojektowe nazwy subiektów

Do tej grupy należą wyrazy, w których podstawa słowotwórcza wskazuje na obiekty czynności. Obiektami mogą tu być przedmioty konkretne albo dziedzina, którą zajmuje się ten, kogo nazywa derywat. Wśród analizowanych argotyzmów odojektowe nazwy subiektów są wyrażone 73 derywatami. Najbardziej produktywnymi wykładnikami omawianej relacji semantycznej są formanty: *-ист*, *-ник*, *-щик*, *-ер*, *-шник* (*-ушник*, *-юшник*, *-ешник*), *-ин*, *-юга*, *-ыга*, *-овик*, *-ун*, *-ша*, *-уха*, *-шница*, *-шка*. Pozostałe formanty są reprezentowane przez pojedyncze derywaty.

Sufiks *-ист* derywuje głównie nazwy, w których temat wskazuje nie na obiekt konkretny, ale na dziedzinę, którą zajmuje się osoba nazywana przez derywat:

пенисист ‘urolog, wenerolog’ (por. ros. *пенис* ‘penis’), *нейджерист*, *пэйджерист* ‘człowiek, który chce pokazać się jako bardziej szanowany, bogaty, niż jest w rzeczywistości’ (por. ros. *нейджер* ‘pejdżer’), *кассист* ‘włamywacz do kas pancernych,

⁸ Patrz: *Gramatyka współczesnego języka polskiego...*, s. 377.

kasetek i kas' (por. ros. *касса* 'kasa'), *металлист* 'muzyk grający w stylu ciężkiego rocka; fan tego rodzaju muzyki' (por. ros. arg. *металл* 'ciężki rock'), *волнист* 'fan lub wykonawca muzyki w stylu «nowa fala»' (por. ros. *волна* 'fala'), *халявист* 'człowiek korzystający z czegoś na koszt innych; lokator „z wyżywieniem”, nierób' (por. ros. arg. *халява* 'zaspokojenie potrzeb, otrzymanie czegoś cudzym kosztem, bezpłatnie'), *хардист* 'wielbiciel hard rocka' (por. ros. *хард-рок* 'hard rock'), *бомбист* 'chuligan, terrorysta wykorzystujący materiały wybuchowe' (por. ros. *бомба* 'bomba'), *брейкдансист* 'fan break-dance' (por. ros. *брейк-данс* 'break-dance'), *обэжист* 'nauczyciel podstaw bezpieczeństwa życiowego' (por. ros. *ОБЖ* 'podstawy bezpieczeństwa życiowego').

Derywaty z sufiksem *-ник* zostały utworzone w większości przypadków nie od nazw konkretnych obiektów, a od rzeczowników abstrakcyjnych:

халявник 'człowiek korzystający z czegoś na koszt innych; stolownik, obibok' (por. ros. arg. *халява* 'o czymś bezpłatnym, darmowym'), *гамник* 'chłopiec proszący o gumę do żucia zagranicznych turystów, przeważnie na sprzedaż' (por. ros. arg. *гам* 'guma do żucia' < ang. (*chewing*) *gum*), *долбёжник* 'nudny, gadatliwy człowiek; człowiek zajmujący się męczącą, jednorodną działalnością' (por. ros. arg. *долбёж* 'trudna, monotonna, nieciekawa praca'), *иконник* 'złodziej specjalizujący się w ikonach; specjalista sprzedający skupione ikony' (por. ros. *икона* 'ikona'), *кислотник* 'fan muzyki w stylu rave; człowiek ubierający się w stylu «techno»' (por. ros. arg. *кислота* 'rave (rodzaj muzyki techno)'), *форточник* 'drobny złodziej' (por. ros. *форточка* 'lufcik'), *атасник* 'obserwator, człowiek, który powinien ostrzegać o niebezpieczeństwie' (por. ros. arg. *атас* 'ostrzeżenie o niebezpieczeństwie'), *марьяжник* 'kochanek; narzeczonny' (por. franc. *mariage* 'zamążpójście, ożenek').

Sufiks *-щик* tworzy derywaty zarówno od obiektów konkretnych, jak i rzeczowników abstrakcyjnych. Derywaty te nazywają przede wszystkim osoby zajmujące się pewnymi sprawami w celach zarobkowania:

хрустальщик 'człowiek zbierający puste butelki; osoba skupująca opakowania szklane' (por. ros. arg. *хрусталь* 'opakowania szklane, puste butelki po winie, wódce, piwie'), *гамщик* 'chłopiec proszący o gumę do żucia zagranicznych turystów, przeważnie

na sprzedaż' (por. ros. arg. *зам* 'guma do żucia' < ang. (*chewing gum*)), *стопищик* 'człowiek przemieszczający się, podróżujący autostopem' (por. ros. arg. *стоп* 'autostop, podróżowanie autostopem'), *лохотронищик* 'oszust zajmujący się loteriami ulicznymi, w których nie ma przegranych' (por. ros. arg. *лохотрон* 'uliczna loteria bez przegranych organizowana przez oszusta'), *тёрщик* 'człowiek prowadzący negocjacje, łagodzący konflikty w sferze kryminalnej' (por. ros. arg. *тёрка* 'wyjaśnienie układów między grupami kryminalnymi'), *обломщик* 'człowiek dostarczający komuś nieprzyjemnych przeżyć, negatywnych emocji' (por. ros. arg. *облом* 'ciężki stan psychiczny, depresja; negatywne emocje, przeżycia'), *ньювейвищик*, *нью-вейвищик* 'fan muzyki w stylu «nowa fala»' (por. ang. *new wave* 'nowa fala').

Formant *-ep* derywuje przede wszystkim nazwy wykonawców różnych rodzajów muzyki lub jej zwolenników od nazwy rodzaju tej muzyki:

брейкер, *брэйкер* 'fan break-dance' (por. ros. *брейк-данс* 'break-dance'), *металлёр* 'fan lub muzyk wykonujący ciężki rock' (por. ros. arg. *металл* 'ciężki rock'), *рокер* 'muzyk rockowy; człowiek interesujący się muzyką rockową' (por. ros. *рок* 'muzyka rockowa'), *рэпер*, *рэппер* 'wykonawca muzyki «rap»' (por. ros. *рэп* 'rap'), *рэйвер*, *рейвер* 'wykonawca muzyki w stylu rave; fan muzyki w stylu rave' (por. ros. *рэйв* 'rave'), *факер* 'człowiek prowadzący bardzo aktywne życie seksualne' (por. ros. arg. *фак* 'akt płciowy; zespolenie' < ang. wulg. *to fuck*), *чейнджер* 'handlarz, spekulant' (por. ros. arg. *чейндж* 'wymiana czegoś' < ang. *to change*).

Przy pomocy sufiksu *-шник* (*-ушник*, *-юшник*, *-ешник*) powstają, w większości przypadków, nazwy związane z muzyką i nazywają jej wykonawców lub wielbicieli. W dwóch przykładach podstawę słowotwórczą stanowią skrótownice:

хардюшник 'wielbiciel hard rocka' (por. ros. *хард-рок* 'hard rock'), *попсушник* 'wielbiciel lub wykonawca muzyki pop' (por. ros. *попс* 'muzyka pop'), *каэспэшник* 'członek klubu pieśni amatorskiej' (por. ros. *КСП* 'klub pieśni amatorskiej'), *обэжешник* 'nauczyciel podstaw bezpieczeństwa życiowego' (por. ros. *ОБЖ* 'podstawy bezpieczeństwa życiowego'), *рокешник* 'muzyk rockowy; człowiek interesujący się muzyką rockową' (por. ros. *рок* 'muzyka rockowa').

Derywaty z sufiksem *-ин* wyrażają przede wszystkim nazwę zawodu wykonywanego przez nazywaną osobę:

понтин ‘człowiek wpływowy’ (por. ros. arg. *понт* ‘wyzywające, pewne zachowanie; honor, powaga’), *фуражкин* ‘milicjant’ (por. ros. *фуражка* ‘kaszkiet, czapka z daszkiem’), *самodelкин* ‘nauczyciel zawodu’ (por. ros. *самodelка* ‘własny wyrób’).

Formant *-юга* jest wykorzystywany do tworzenia nazw osób posiadających pewne zainteresowania, które mogą pokrywać się też z ich pracą zawodową:

металлюга ‘muzyk grający w stylu ciężkiego rocka; fan tego rodzaju muzyki’ (por. ros. arg. *металл* ‘ciężki rock’), *вокалюга* ‘osoba ucząca się w konserwatorium w klasie wokalu; śpiewak, solista’ (por. ros. *вокал* ‘sztuka wokalna’), *каратюга* ‘silny karateka’ (por. ros. *каратэ* ‘karate’).

Derywaty z formantem *-овик* w młodzieżowym argot nazywają osoby związane z życiem artystycznym:

волновик ‘fan stylu muzycznego «nowa fala»’ (por. ros. *волна* ‘fala’), *хардовик* ‘wielbiciel hard rocka’ (por. ros. *хард-рок* ‘hard rock’), *понсовик* ‘przedstawiciel masowej sztuki komercyjnej’ (por. ros. arg. *понс* ‘dzieła sztuki o niskim poziomie artystycznym, atrybuty kultury masowej’).

Sufiks *-ун* tworzy nazwy osób, które są związane z życiem szkoły i wyższej uczelni:

хвостун ‘student, który nie nadąża i ma zaległości’ (por. ros. arg. *хвост* ‘akademickie zaległości, niezdane zaliczenie, egzamin’), *обэжун* ‘nauczyciel podstaw bezpieczeństwa życiowego’ (por. ros. *ОБЖ* ‘podstawy bezpieczeństwa życiowego’).

Derywaty z sufiksem *-иша* w młodzieżowym argot nazywają tylko nauczycieli określonych przez podstawę słowotwórczą przedmiotów:

матеша ‘nauczycielka matematyki’ (por. ros. *математика* ‘matematyka’), *пеша* ‘nauczycielka muzyki’ (por. ros. *пение* ‘muzyka’).

Formant *-шница (-яшница)* w omawianej funkcji derywuje nazwy osób od skrótowców nazywających przedmioty nauczania na wyższej uczelni:

мршишница ‘nauczycielka metodyki (nauczania) języka rosyjskiego’ (por. ros. *МРЯ* – *методика русского языка* ‘metodyka (nauczania) języka rosyjskiego’), *мляшница* ‘nauczycielka metodyki

literatury' (por. ros. *МЛ – методика литературы* 'metodyka literatury').

Przy pomocy sufiksu *-шка* w młodzieżowym argot są tworzone nazwy osób uczących się:

птушка 'uczeń szkoły zawodowej' (por. ros. *ПТУ – профессионально-техническое училище* 'zawodowa szkoła techniczna'), *пимношка* 'studentka wydziału pedagogiki i metodyki nauczania początkowego' (por. ros. *ПедМНО – педагогика и методика начального обучения* 'pedagogika i metodyka nauczania początkowego').

Derywaty z sufiksem *-уха* utworzone zostały od rzeczowników konkretnych:

классуха 'wychowawczyni klasy' (por. ros. *класс* 'klasa'), *фарцуха* 'spekulant, handlarz rzeczami pochodzenia zagranicznego' (por. ros. arg. *фарц* 'towary obcego pochodzenia na sprzedaż').

Pozostałe przykłady odobiektowych nazw subiektów:

- derywaty z sufiksem *-ечник*:
матрёшечник 'człowiek potajemnie wykonujący i sprzedający obcokrajowcom przedmioty masowej kultury' (por. ros. *матрёшка* 'matrioszka');
- derywaty z sufiksem *-ик*:
аишлорик 'uczeń interesujący się chemią' (por. ros. *аишлор (HCl)* 'kwas solny');
- derywaty z sufiksem *-ятник*:
хардятник 'wielbiciel muzyki hard rockowej' (por. ros. *хард-рок* 'hard rock');
- derywaty z sufiksem *-чик*:
граффитчик 'człowiek rysujący na ścianach graffiti' (por. ros. *граффити* 'graffiti');
- derywaty z sufiksem *-ан*:
лабан 'muzykant' (por. ros. arg. *лаба* 'muzyka'), *чиркан* 'chuligan' (por. ros. arg. *чирк* 'nóż');
- derywaty z sufiksem *-л-*:
трудола, *трудола* 'nauczyciel zawodu' (por. ros. *труд* 'praca, robota');
- derywaty z sufiksem *-яга*:
трудяга 'nauczyciel zawodu, mistrz nauczania produkcyjnego' (por. ros. *труд* 'praca, robota');

- derywaty z sufiksem *-ыга*:
ботлыга ‘człowiek zajmujący się interesem polegającym na kupnie i sprzedaży butelek (por. ang. *bottle* ‘butelka’);
- derywaty z sufiksem *-ера*:
химера ‘nauczycielka chemii’ (por. ros. *химия* ‘chemia’);
- derywaty z sufiksem *-тёр*:
зигтёр, *зиктёр*, *зихтёр* ‘sutener’ (por. ros. arg. *зук* ‘zegarek’);
- derywaty z sufiksem *-оза*:
химоза ‘nauczycielka chemii’ (por. ros. *химия* ‘chemia’);
- derywaty z sufiksem *-урз*:
металлурз ‘fan ciężkiego rocka’ (por. ros. arg. *металл* ‘ciężki rock’);
- derywaty z sufiksem *-алка*:
масалка ‘strażnik w więzieniu’ (por. ros. arg. *мас* ‘sygnał niebezpieczeństwa’);
- derywaty z sufiksem *-лян*:
мордолян ‘fotograf’ (por. ros. arg. *морда* ‘człowiek’);
- derywaty z sufiksem *-егер*:
ботлегер ‘człowiek zajmujący się skupowaniem i sprzedawaniem butelek’ (por. ang. *bottle* ‘butelka’);
- derywaty z sufiksem *-ур*:
факир ‘partner seksualny’ (por. ros. arg. *фак* < ang. wulg. *to fuck* ‘stosunek płciowy’).

2. Nazwy amatorów

Relację wyrażającą zamiłowanie osoby względem przedmiotu nazywanego w podstawie słowotwórczej komunikują przede wszystkim formanty: *-ник*, *-ист*, *-щик*, *-ер*, *-ушник*, inne formanty występują w pojedynczych formacjach. W tej grupie argotyzmów znalazły się przede wszystkim nazwy amatorów alkoholu i innych używek, a także nazwy osób o określonych upodobaniach seksualnych.

Przykłady nazw amatorów:

- derywaty z sufiksem *-ник*:
балдѣжник ‘osoba skłonna do spędzania czasu rozkoszując się czymś; wesolek, człowiek z dużym poczuciem humoru; obibok, leń; pijak’ (por. ros. arg. *балдеж* ‘uczucie radości, podniecenia, rozkoszy; impreza, popijawa’), *кликторник* ‘człowiek zdolny do orogenitalnych aktów seksualnych’ (por. ros. arg. *кликтор* ‘męski

organ płciowy'), *оттяжник* 'człowiek, który lubi satysfakcjonować się, weselić się, lubować się czymś; człowiek, który daje pieniądze na alkohol, odpoczynek itp.' (por. ros. arg. *оттяг* 'przeżycie aktywnych pozytywnych emocji (np. w czasie koncertu, imprezy alkoholowej itp.)'), *бэфник* 'człowiek używający kleju jako środka odurzającego' (por. ros. *БФ* 'marka kleju');

- derywaty z sufiksem *-ист*:

эфедринист 'człowiek wykorzystujący efedrynę jako środek odurzający' (por. ros. *эфедрин* 'efedryna'), *фунфырист* 'alkoholik spożywający wyroby perfumeryjne 'perfumy, płyny po goleniu itp.' lub płynne lekarstwa na spirytusie' (por. ros. arg. *фунфырик* 'butelka perfum, wody kolońskiej i innych wyrobów perfumeryjnych pitych przez alkoholików');

- derywaty z sufiksem *-щик*:

эфедринщик 'człowiek używający efedryny jako środka narkotyzującego' (por. ros. *эфедрин* 'efedryna'), *выпивонщик* 'lubiący wypić, pić' (por. ros. arg. *выпивон* 'alkohol');

- derywaty z sufiksem *-ушник*:

факушник 'lowelas, mężczyzna lubiący zalecać się do kobiet' (por. ros. arg. *фак* 'stosunek płciowy' < ang. wulg. *to fuck*), *краскушник* 'alkoholik pijący tanie czerwone wino' (por. ros. arg. *краска* 'czerwone wino złej jakości');

- derywaty z sufiksem *-ер*:

дринчер 'alkoholik, pijak' (por. ros. arg. *дринч* 'napoje alkoholowe' < ang. *to drink*), *дринкер* 'alkoholik, pijak' (por. ros. arg. *дринк* 'napój alkoholowy' < ang. *to drink*), *чейнджер* 'osoba lubiąca wymieniać się czymś' (por. ros. arg. *чейндж* 'wymiana czegoś' < ang. *to change*);

- derywaty z sufiksem *-ёрка (-ёрша)*:

фуфлёрка, фуфлёрша 'o kobiecie uprawiającej seks oralny' (por. ros. arg. *фуфло* 'sperma');

- derywaty z sufiksem *-иист*:

портвейнист 'osoba lubiąca portwajn' (por. ros. *портвейн* 'portwajn');

- derywaty z sufiksem *-ик*:

клиник 'chroniczny alkoholik' (por. ros. arg. *клин* 'czasowe zamroczenie rozsądku u kogoś');

- derywaty z sufiksem *-ёнка*:
фудфлёнка ‘o kobiecie zajmującej się seksem oralnym’ (por. ros. arg. *фудфло* ‘sperma’);
- derywaty z sufiksem *-нища*:
вафельница ‘ prostytutka; o kobiecie uprawiającej seks oralny’ (por. ros. arg. *вафля* ‘męski organ płciowy’);
- derywaty z sufiksem *-ица*:
хорица ‘partnerka seksualna; kobieta lekkich obyczajów; kobieta lekkich obyczajów lubiąca seks grupowy’ (por. ros. arg. *хорёк* ‘męski organ płciowy’);
- derywaty z sufiksem *-ничек*:
жальничек ‘osoba lubiąca jeść, obżartuch’ (por. ros. arg. *жало* ‘twarz; usta, policzki’);
- derywaty z sufiksem *-ач*:
дринкач ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *дринк* ‘napój alkoholowy’ < ang. *to drink*);
- derywaty z sufiksem *-мист*:
банмист ‘lowelas, lubiący kobiety’ (por. ros. *баба* ‘kobieta’);
- derywaty z sufiksem *-ало*:
дринкало, дринькало ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *дринк* ‘napój alkoholowy’ < ang. *to drink*);
- derywaty z sufiksem *-уга*:
дринчуга ‘pijak, alkoholik’ (por. ros. arg. *дринч* ‘napój alkoholowy’ < ang. *to drink*).

3. Nazwy subiektów właściwości, czyli nosicieli cech

Można tu wyróżnić trzy odrębne klasy derywatów. Pierwszą tworzą nazwy osób, w których podstawa wskazuje na przedmiot stanowiący część przedmiotu (osoby) nazwanego derywatem i w szczególności sposób dla niego charakterystyczny lub pośrednio z nim związany. Kolejna grupa wyrazów to określenia osób nazwanych od chorych organów lub od samych chorób. Najliczniejszą grupę derywatów nazywających nosicieli cech stanowią derywaty, w których podstawa jest rzeczownikiem, najczęściej abstrakcyjnym, nazywającym pewne cechy lub zjawiska, a derywat oznacza nosiciela pewnych cech związanych z podstawą.

Przykłady nazw nosicieli cech:

– derywaty z sufiksem *-ник*:

чернушник ‘oszust, kłamca, roznoszący kłamliwe informacje’ (por. ros. arg. *чернуха* ‘kłamstwo, oszustwo’), *дезушник* ‘oszust’ (por. ros. arg. *дезуха* ‘dezinformacja, kłamliwe informacje’), *фуфлыжник* ‘oszust, kłamca; człowiek niewypełniający swoich obietnic’ (por. ros. arg. *фуфлыга* ‘kłamstwo’), *выпендрёжник* ‘człowiek nachalny, nagły; elegant, modniś; człowiek o wysokiej samoocenie’ (por. ros. arg. *выпендрёж* ‘zmanierowane lub wyzywające zachowanie; snobizm’), *нычник* ‘człowiek ze skłonnościami do chowania, skrywania czegoś przed innymi, robienia zapasów’ (por. ros. arg. *нычка* ‘miejsce przechowywania rzeczy skradzionych’), *корочник* ‘żartowniś, dowcipniś’ (por. ros. arg. *корочка* ‘żart, dowcipna wypowiedź’), *заленушник* ‘oryginał; nieudacznik, człowiek popadający ciągle w niezręczne sytuacje’ (por. ros. arg. *заленуха* ‘coś niezwykłego, wyrazistego, zapamiętującego się; niezręczna sytuacja, pomyłka, zakłopotanie’), *горбушник* ‘wesołek, człowiek z poczuciem humoru’ (por. ros. arg. *горбуха* ‘śmieszna historia, żart, anegdota’);

– derywaty z sufiksem *-щик*:

халявищик, холявищик ‘laik, dyletant; człowiek korzystający z czegoś na cudzy koszt’ (por. ros. arg. *халява* ‘nieodpowiedzialność, nieprofesjonalizm; zaspokajanie potrzeb, otrzymanie czegoś na cudzy rachunek’), *смёбщик* ‘człowiek wyśmiewający kogoś, ironizujący’ (por. ros. arg. *смёб* ‘ironiczno-drwiący stosunek do kogoś’), *лажовищик* ‘partacz, oszust’ (por. ros. arg. *лажовость* ‘możliwość partaczenia, robienia czegoś nieuczciwie’), *понтярищик* ‘żartowniś, oryginał’ (por. ros. arg. *понтяра* ‘bzdura, nonsens, wymysł’), *понтёрщик* ‘samochwała; człowiek przeceniający swoje możliwości’ (por. ros. arg. *понтёр* ‘profesjonalny gracz na giełdzie’);

– derywaty z sufiksem *-ер*:

дизер ‘człowiek głupi, ociężały umysłowo’ (por. ros. arg. *диза* ‘dezinformacja’), *вафлёр* ‘nieudacznik, gapa’ (por. ros. arg. *вафля* ‘niepowodzenie, nieprzyjemność’), *дозер* ‘głupi, niedomyślny człowiek’ (por. ros. *доза* ‘dawka, doza’);

- derywaty z sufiksem *-ист*:
вафлист ‘nieudacznik, gapa’ (por. ros. arg. *вафля* ‘niepowodzenie, nieprzyjemność’), *хоббист* ‘mężczyzna posiadający duży organ płciowy; lowelas; oszust, kłamca’ (por. ros. arg. *хобби* ‘męski organ płciowy; kłamstwo, oszustwo’);
- derywaty z sufiksem *-ак (-як)*:
спермак ‘mężczyzna o dużej potencji seksualnej’ (por. ros. *сперма* ‘sperma’), *центряк* ‘ludzie z autorytetem, przywódcy, liderzy’ (por. ros. *центр* ‘centralne władze’);
- derywaty z sufiksem *-ан*:
бородан ‘człowiek z brodą’ (por. ros. *борода* ‘broda’), *лохан* ‘człowiek niewykształcony, ograniczony, pozbawiony gustu’ (por. ros. arg. *лох* ‘dyletant, nieprofesjonalista’);
- derywaty z sufiksem *-овик*:
фартовик ‘człowiek, który ma farta’ (por. ros. *фарм* ‘szczęście, powodzenie’), *понтовик* ‘samochwała; człowiek przeceniający swoje możliwości’ (por. ros. arg. *понт* ‘wyzywające, zarozumiałe zachowania’);
- derywaty z sufiksem *-ушник*:
порнушник ‘oszust; partacz, nieuczciwy pracownik; nikczemnik’ (por. ros. arg. *порнома* ‘coś wstrętnego, obrzydliwego’), *фартушник* ‘człowiek, który ma farta’ (por. ros. *фарм* ‘szczęście, powodzenie’);
- derywaty z sufiksem *-ант*:
мускулант ‘kulturysta, człowiek o mocnej, wyrzeźbionej muskulaturze’ (por. ros. *мускул* ‘mięsień’);
- derywaty z sufiksem *-чик*:
сифончик ‘dziewczyna, kobieta chora na syfilis’ (por. ros. arg. *сифон* ‘syfilis’), *дольчик* ‘o słabym, niewierzącym w siebie człowieku’ (por. ros. *доля* ‘dola, los; droga życiowa’);
- derywaty z sufiksem *-ёнок*:
нокаутёнок, *накаутёнок* ‘człowiek głupi, niedomyślny’ (por. ros. arg. *нокаут* ‘duża nieprzyjemność’);
- derywaty z sufiksem *-ец*:
болтунец ‘impotent’ (por. ros. arg. *болтунчик* ‘moszna’);

- derywaty z sufiksem *-ок*:
фуксок 'elegant, strojniś, młody człowiek przywiązujący dużą wagę do swego wyglądu zewnętrznego' (por. ros. arg. *фукс* 'pierścionek; wstawiony ząb, metalowa korona');
- derywaty z sufiksem *-арь*:
туфтарь 'nierób, niepewny człowiek' (por. ros. arg. *туфта* 'rodzaj oszustwa, w którym zamiast rzeczy dobrej jakości sprzedaje się przedmioty nienadające się do użytku; coś złej jakości, oceniane negatywnie');
- derywaty z sufiksem *-ка*:
понушка 'źle ubrana dziewczyna' (por. ros. arg. *понух* 'buty z cholewami');
- derywaty z sufiksem *-уха*:
порнуха 'nieładna dziewczyna' (por. ros. arg. *порнота*, *порнотень* 'coś wstrętnego, obrzydliwego');
- derywaty z sufiksem *-ус*:
квадратус 'duży, silny człowiek' (por. ros. arg. *квадрат* 'kulturysta, człowiek o reliefowej muskulaturze');
- derywaty z sufiksem *-ем*:
утюзем 'głupi, niedomyślny człowiek, niedorajda' (por. ros. *утюг* 'żelazko');
- derywaty z sufiksem *-ик*:
додик 'homoseksualista; wątlý, niczym niewyróżniający się człowiek' (por. ros. arg. *додо* 'głupi, prymitywny człowiek');
- derywaty z sufiksem *-ко*:
морозко 'nudny, nierozmowny człowiek' (por. ros. *мороз* 'mróz');
- derywaty z formantem paradygmatycznym *-а*:
олда 'staruszka' (por. ang. *old* 'stary').

4. Nazwy zwolenników pewnych idei, poglądów, członków grup młodzieżowych

Derywaty tego typu stanowią niezbyt liczną grupę. Większość z nich powstała od nazw przedmiotów bądź elementów stroju charakterystycznych dla danej grupy. Najbardziej produktywne formanty w tej grupie to: *-ник*, *-ист*, *-ик*, *-щик*, *-ер*.

Przykłady nazw zwolenników:

- derywaty z sufiksem *-ник*:

системник ‘hippis, członek «systemu»’ (por. ros. arg. *система* ‘społeczność hippisów i łączących się z nimi osób’), *арбузник* ‘członek młodzieżowej grupy kryminalnej’ (por. ros. arg. *арбуз* ‘pieniądze’), *лампасник* ‘członek agresywnej grupy młodzieżowej, której cechą charakterystyczną jest sportowa odzież z lampasami’ (por. ros. *лампас* ‘lampas’), *фрилавник* ‘zwolennik wolnej miłości’ (por. ang. *free love* ‘wolna miłość’);

- derywaty z sufiksem *-ист*:

фуфайсист ‘członek «patriotycznego» ugrupowania młodzieżowego, w którym podstawowym elementem ekwipunku jest fufajka, waciak’ (por. ros. *фуфайка* ‘fufajka, waciak’), *скейтбордист* ‘przedstawiciel grupy młodzieżowej, która lubi jazdę na deskorolce’ (por. ros. *скейтборд* ‘deskorolka’), *ностальгист* ‘członek grupy młodzieżowej, która stara się naśladować styl życia z przeszłości’ (por. ros. *ностальгия* ‘nostalgia’), *хайлайфист*, *хайлафист* ‘przedstawiciel najbardziej elitarnej wesołej grupy’ (por. ang. *high life* ‘wielki świat; wysokie sfery’);

- derywaty z sufiksem *-ик*:

фашик ‘przedstawiciele faszystowskich grup młodzieżowych’ (por. ros. *фашист* ‘faszysta’), *агник* ‘zwolennik filozofii agni joga’ (por. ros. *агни-йога* ‘agni joga’);

- derywaty z sufiksem *-щик*:

системищик ‘hippis, członek «systemu»’ (por. ros. arg. *система* ‘społeczność hippisów i łączących się z nimi osób’), *фрилавищик* ‘zwolennik wolnej miłości’ (por. ang. *free love* ‘wolna miłość’);

- derywaty z sufiksem *-ер*:

скейтер ‘przedstawiciel grupy młodzieżowej, która lubi jazdę na deskorolce’ (por. ros. *скейтборд* ‘deskorolka’), *байкер* ‘członek młodzieżowej grupy motocyklistów’ (por. ros. arg. *байк* ‘moto-cykl’ < ang. *bike*);

- derywaty z sufiksem *-ечник*:

куфаечник ‘członek ugrupowania młodzieżowego, w którym podstawowym elementem ekwipunku jest waciak’ (por. ros. *фуфайка* ‘waciak’);

- derywaty z sufiksem *-арь*:
мысарь 'członek agresywnej grupy подростков' (por. ros. arg. *мыса* 'grupa ludzi mających wspólne zainteresowania').

5. Odmiejscowe nazwy agentywne

Nazwy subiektów derywowane od nazw miejsc mogą być dwojaki: agentywne, wskazujące na wykonawców czynności wykonywanej w miejscu nazwanym podstawą, i nieagentywne, wskazujące na osoby przebywające (mieszkające) w miejscu nazwanym podstawą. Większość derywatów to nazwy osób związanych z życiem przestępczym i uprawianiem nierzędu. Najbardziej produktywnymi formantami są tu: *-енник*, *-инник* i *-овка*.

Przykłady odmiejscowych nazw agentywnych:

- derywaty z sufiksem *-енник*, *-инник*:
клюквенник 'złodziej kradnący w cerkwi' (por. ros. arg. *клюква* 'cerkiew, kaplica'), *ботвинник* 'człowiek targujący na straganie drobnymi rzeczami; człowiek, który kradnie ze straganów z drobnymi rzeczami' (por. ros. arg. *ботва* 'kiosk spółdzielczy, w którym sprzedaje się biżuterię i inne drobne rzeczy');
- derywaty z sufiksem *-овка*:
трассовка 'prostytutka zarabiająca na autostradach' (por. ros. *трасса* 'trasa'), *шалашиовка* 'dziewczyna lekkich obyczajów, prostytutka; dziewczyna lekkich obyczajów lubiąca wyjazdy za miasto, na łono natury; kobieta-włóczęga' (por. ros. *шалаш* 'szałas');
- derywaty z sufiksem *-ицик*:
майданицик 'złodziej, chuligan, spekulant' (por. ros. arg. *майдан* 'bazar; melina złodziejska, złodziejskie ugrupowanie');
- derywaty z sufiksem *-ан*:
колхозан 'kołchoźnik' (por. ros. *колхоз* 'kołchoz');
- derywaty z sufiksem *-ак*:
бурсак 'student, uczeń (najczęściej o uczącym się w technikum)' (por. ros. arg. *бурса* 'dowolna placówka kształcąca (szkoła, uniwersytet)');
- derywaty z sufiksem *-ница*:
парюшница 'prostytutka proponująca swoje usługi sprzedawcom w kioskach, na straganach; dziewczyna lekkich obyczajów' (por. ros. *лапёк* 'kiosk, stragan');

- derywaty z sufiksem *-ошник*:
крезошник ‘człowiek znajdujący się w szpitalu psychiatrycznym’ (por. ros. arg. *креза* ‘szpital psychiatryczny’ < ang. *crazy*).

6. Nazwy mieszkańców

W rosyjskim młodzieżowym argot nazwy mieszkańców stanowią nieliczną grupę derywatów. Większość z nich derywowano od wyrazów pospolitych i tylko w dwóch przypadkach podstawę stanowią nazwy geograficzne:

- derywaty z sufiksem *-ник*:
тюряжник ‘człowiek, który odbył wyrok w więzieniu’ (por. ros. arg. *тюряга* ‘więzienie’), *крытник* ‘człowiek znajdujący się w więzieniu; szczególnie niebezpieczny recydywista’ (por. ros. arg. *крытка* ‘więzienie’), *штатник* ‘Amerykanin, obywatel USA’ (por. ros. *штат* ‘stan’);
- derywaty z sufiksem *-ер*:
сквотер ‘człowiek mieszkający razem z innymi członkami ugrupowania twórczego w niezamieszkanym pomieszczeniu’ (por. ros. arg. *сквот* ‘opuszczone pomieszczenie, wykorzystywane do zamieszkania lub urządzenia pracowni’);
- derywaty z sufiksem *-ик*:
финик ‘Fin, obywatel Finlandii’ (por. ros. *Финляндия* ‘Finlandia’);
- derywaty z sufiksem *-ёз, -ёза*:
кумаёз, кумаёза ‘Chińczyk; Azjata’ (por. ros. *Китай* ‘Chiny’);
- derywaty z sufiksem *-ушник*:
кантрушник ‘mieszkaniec wsi; prowincjonał’ (por. ros. arg. *кантри* ‘wieś’ < ang. *country*).

7. Nazwy zbiorów (collectiva)

Do tej grupy należą przede wszystkim derywaty utworzone od nazw osób, oznaczające ich zbioru. Jednak w trzech przykładach nazwy zbiorów ludności zostały derywowane od rzeczowników niebędących nazwami osób. Najbardziej produktywne formanty, przy pomocy których zostały utworzone collectiva, to sufiksy: *-ня, -ьё* i formant paradygmataczny *-а*.

Przykłady nazw zbiorowisk ludzkich:

- derywaty z sufiksem *-ня*:
тусня ‘członkowie systemu hippisów; członkowie jakiejś grupy ludzi, których łączą wspólne zainteresowania’ (por. ros. arg. *тусовка* ‘spotkanie, którego celem jest wspólne spędzanie czasu organizowane przez hippisów lub inną grupę młodzieżową’), *хиппня*, *хипня* ‘hippisi’ (por. ros. arg. *хипп* ‘hippis’), *кузуня* ‘prowincjusze’ (por. ros. arg. *кузун* ‘prowincjusz’ < pol. *kogut*);
- derywaty z sufiksem *-бѣ*:
урлачѣ ‘chuligani, agresywne wyrostki’ (por. ros. arg. *урлак* ‘agresywny, chuliganiący wyrostek’), *хомутѣ* ‘milicjanci’ (por. ros. arg. *хомут* ‘milicjant; inspektor wydziału kryminalnego’);
- derywaty z sufiksem *-ура*:
лимитура ‘ludzie, którzy przyjechali do pracy do dużego miasta wg limitu; mieszkańcy innych miast, przyjezdni; niemoskwianie’ (por. ros. *лимит* ‘limit’);
- derywaty z sufiksem *-ома*:
зонوما ‘agresywnie nastawione nastolatki’ (por. ros. arg. *зон* ‘chuligan, członek agresywnej grupy młodzieżowej’);
- derywaty z sufiksem *-рота*:
чморота ‘ludzie opuszczeni moralnie’ (por. ros. arg. *чмо* ‘człowiek moralnie opuszczony’);
- derywaty z sufiksem *-ора*:
кентора ‘koledzy, przyjaciele’ (por. ros. arg. *кент* ‘kolega, przyjaciel’);
- derywaty z sufiksem *-атура*:
панкатура ‘punk, punki’ (por. ros. *панк* ‘punk’);
- derywaty z formantem paradygmatycznym *-а*:
наркота ‘narkomani; alkoholicy’ (por. ros. arg. *наркот* ‘narkoman; alkoholik’), *лимита* ‘mieszkańcy innych miast, przyjezdni; niemoskwianie’ (por. ros. *лимит* ‘limit’).

8. Nazwy osób pozostających w relacji pokrewieństwa

Są tu tylko dwa derywaty nazywające matki, których podstawę słowotwórczą stanowią określenia ojców w młodzieżowym argot:

паханка ‘matka’ (por. ros. arg. *пахан* ‘ojciec’), *паханиша* ‘ts.’ (por. ros. arg. *пахан* ‘ojciec’).

5.1.2. DERYWATY ODCZASOWNIKOWE

Do tej grupy derywatów odnoszą się nazwy wykonawców czynności, nazwy nosicieli procesów, stanów i relacji. Wśród argotyzmów nazywających osoby derywaty odczasownikowe zostały utworzone przy pomocy 45 formantów, przy czym 3 spośród nich wykazują znaczną produktywność: *-л-*, *-щик*, *-чик*. Formacje z sufiksem *-л-* to głównie nazwy wykonawców czynności. Wśród podstaw przeważają nazwy czynności fizycznych, czynności związanych z mówieniem i kłamaniem. Nazwy osób derywowane przy pomocy sufiksów *-щик*, *-чик* mają w podstawie przede wszystkim czasowniki niedokonane i nazywają zarówno wykonawców czynności, jak i nosicieli cech.

Przykłady derywatów odczasownikowych:

- z sufiksem *-ила/-ило*:

терпила, *терпило* ‘poszkodowany’ (por. ros. *терпеть* ‘cierpieć’), *базарила* ‘gadula’ (por. ros. arg. *базарить* ‘mówić coś o czymś’), *мазила* ‘malarz’ (por. ros. *мазать* ‘malować’), *молотила* ‘człowiek, który dużo i często krzyczy’ (por. ros. arg. *молотить* ‘mówić’), *игрило* ‘muzykant’ (por. ros. *играть* ‘grać’), *торчила* ‘naczelnik, przewodniczący’ (por. ros. *торчать* ‘wznosić się, występować nad powierzchnią, wysuwać się na przód’), *давила* ‘naczelnik, szef’ (por. ros. *давить* ‘uciskać coś, naciskać; traktować’), *дрочила* ‘onanista’ (por. ros. arg. *дрочить* ‘onanizować się’), *водила* ‘szofer, kierowca (autobusu, taksówki itp.)’ (por. ros. *водить* ‘kierować’), *шухарила* ‘człowiek stojący na straży i informujący współników o niebezpieczeństwie’ (por. ros. arg. *шухарить* ‘wszczynać alarm’), *ленила*, *ленило* ‘kłamca, fantasta; śledczy zarzucający oskarżonemu przestępstwa, których nie popełnił’ (por. ros. arg. *ленить* ‘kłamać, mówić nieprawdę; niesłusznie obwiniać kogoś’), *темнила*, *темнило* ‘oszust, kłamca’ (por. ros. *темнить* ‘symulować zanik pamięci’), *удила* ‘złodziej; człowiek lubiący żyć na cudzy rachunek’ (por. ros. *удить* ‘łowić’);

- z sufiksem *-ала/-ало (-яла/-яло)*:

шныряла ‘stróż, ochroniarz’ (por. ros. arg. *шнырять* ‘chodzić wypatrując czegoś, obserwować kogoś’), *жухало* ‘oszust, spryciarz’ (por. ros. arg. *жухать* ‘kłamać, wprowadzać kogoś

- w błąd'), *пиликало* 'muzykant' (por. ros. *пиликать* 'grać na instrumentach smyczkowych'), *шуршалало* 'prymus' (por. ros. arg. *шуршать* 'usilnie pracować; starać się, być aktywnym'), *махала* 'bokser' (por. ros. *махать* 'machać'), *запивала* 'alkoholik, pijak' (por. ros. *запивать* 'rozpijać się'), *звякало* 'człowiek zbyt rozmowny, gaduła, papla' (por. ros. arg. *звякать* 'mówić'), *шмонала* 'celnik; osoba wymuszająca pieniądze, słodczy (przeważnie uczeń starszej klasy)' (por. ros. arg. *шмонать* 'przeszukiwać, grzebać w czyichś rzeczach'), *помогала* 'pomocnik' (por. ros. *помогать* 'pomagać'), *давала* 'ten, kto coś finansuje, sponsor' (por. ros. *давать* 'dawać'), *доставала* 'człowiek dokuczliwy, przyczepiający się do kogoś' (por. ros. arg. *доставать* 'dokuczliwie przyczepić się do kogoś, dokuczać komuś'), *выступала* 'agresywny młody człowiek, chuligan; lubiący występować przed audytorium' (por. ros. *выступать* 'występować'), *копало* 'donosiciel, skarżypyta' (por. ros. arg. *копать* 'donosić na kogoś, wydawać kogoś'), *катала* 'oszust, szuja' (por. ros. arg. *катать* 'ograć kogoś'), *забрала* 'milicjant, policjant' (por. ros. *забрать* 'wziąć, zabrać');
- z sufiksem *-щик*:
подкольщик 'żartowniś, dowcipniś' (por. ros. arg. *подколоть* 'pożartować z kogoś, wyśmiać kogoś'), *прикольщик* 'żartowniś; człowiek stwarzający wokół siebie śmieszne, zabawne sytuacje' (por. ros. arg. *приколоть* 'przyciągnąć uwagę, zbliżyć do siebie'), *притырищик* 'człowiek chciwy, skąpy' (por. ros. arg. *притырять* 'chować coś, nie dzielić się czymś z kimś'), *ставщик* 'współuczestnik, człowiek okazujący komuś pomoc przy kradzieży' (por. ros. arg. *ставит* 'grabić, okradać kogoś'), *накольщик* 'oszust, żartowniś' (por. ros. arg. *наколоть* 'okłamać, wprowadzić w błąd'), *затырищик* 'człowiek skąpy, chowający coś przed innymi' (por. ros. arg. *затырить* 'schować coś przed innymi'), *калымщик* 'osoba świadcząca płatne usługi, wykorzystująca często do tego celu pozycję zawodową' (por. ros. arg. *калымить* 'dorabiać; świadczyć płatne usługi wykorzystując pozycję zawodową'), *кольщик* 'specjalista od tatuaży, nakłóć' (por. ros. *колоть* 'kłóć'), *кольщик* 'zdrajca' (por. ros. arg. *колоть* 'zmusić kogoś do przyznania się, złożenia oświadczenia'), *ломищик* 'oszust, który dzięki sprytnym rękom nie dodaje sprzedawcy kilku banknotów;

oszust, który oszukuje ofiarę przy wymianie banknotów dużej wartości' (por. ros. arg. *ломать* 'oszukiwać przy przekazywaniu banknotów wykorzystując sprytnie ręce'), *фильтровщик* 'zbyt ostrożny, skryty człowiek' (por. ros. *фильтровать* 'poddawać sprawdzaniu, wyborowi'), *кайфовщик* 'człowiek, który dużo i chętnie oddaje się uciechom' (por. ros. arg. *кайфовать* 'rozkoszować się, cieszyć się, zadowalać się czymś'), *мысовщик* 'członek systemu hippisów; osoba lubiąca spędzać czas w jakimś towarzystwie' (por. ros. arg. *мысоваться* 'zbierać się w grupach zainteresowań, wiekowych, spędzać czas w grupie przyjaciół, osób o podobnych zainteresowaniach'), *гонщик* 'oszust, osoba lubiąca opowiadać wymyślane historie; żartowniś; głupi, niepojętny człowiek' (por. ros. arg. *знать* 'kłamać, opowiadać wymyślane historie; wariować');

- z sufiksem *-чик*:

заходчик 'człowiek rozpoczynający grę' (por. ros. *заходить* 'zacząć chodzić'), *залётчик* 'nieudacznik, człowiek, któremu się nie powodzi; ten, przez którego kobiety często zachodzą w ciążę' (por. ros. arg. *залететь* 'znaleźć się w niezręcznej sytuacji; zająć w ciążę'), *зрызчик* 'kłamca, oszust; gaduła, osoba, która nudzi swoimi rozmowami pozostałych' (por. ros. arg. *зрызнуть* 'prowadzić bezsensowne rozmowy; kłamać, oszukiwać');

- z sufiksem *-ка*:

минетка 'dziewczyna, kobieta – nałogowa palaczka' (por. ros. arg. *минетить* 'palić'), *стелька* ' prostytutka, kobieta lekkich obyczajów; dziewczyna' (por. ros. *стелиться* 'łatwo oddawać się (o kobiecie)'), *дрючка* 'młoda kochanka; prostytutka; dziewczyna' (por. ros. arg. *дрючиться* 'odbywać stosunek płciowy'), *тёрка* 'kobieta, dziewczyna (najczęściej chętnie współżyjąca)' (por. ros. arg. *тереться* 'odbywać stosunek płciowy'), *дежурка* ' prostytutka' (por. ros. *дежурить* 'dyżurować'), *сосулька* 'o kobiecie zajmującej się seksem oralnym' (por. ros. *сосать* 'ssać');

- z sufiksem *-ок*, *-ёк*:

качок 'kulturysta, człowiek zajmujący się wzmocnieniem mięśni; członek agresywnej grupy młodzieżowej; szantażysta, zbierający „daninę” od handlarzy ulicznych' (por. ros. arg. *качать* 'trenować jakiś mięsień; zachowywać się agresywnie w stosunku do innych'), *мочок* 'człowiek tchórzliwy, niezdecydowany, niesamo-

dzielny' (por. ros. arg. *мочковаться* 'zachowywać się niezdecydowanie'), *стебок* 'człowiek wyśmiewający innych, ironizujący, znęcający się nad innymi' (por. ros. arg. *стебать* 'wyśmiewać kogoś, ironizować'), *фуганок* 'donosiciel, informator zakładu poprawczego' (por. ros. arg. *фугануть* 'donieść na kogoś'), *морчок* 'wyróżniająca się osobowość; fan, wielbiciel jakiejś grupy rockowej' (por. ros. *морчать* 'znajdować się gdzieś (o przedmiotach rzucających się w oczy)', ros. arg. *морчать* 'zadowalać się czymś, lubować się');

- z sufiksem *-ант*:

понимант 'człowiek mądry, pojętny' (por. ros. *понимать* 'rozumieć'), *упирант* 'uparciuch; człowiek niezgadzaający się na kompromis' (por. ros. *упираться* 'upierać się'), *врубант* 'człowiek, który szybko orientuje się w sprawach, mądry, domyslny' (por. ros. arg. *врубить* 'wyjaśniać coś komuś'), *неврубант* 'ten, kto czegoś nie rozumie, nie może zorientować się w sprawach; tępy, niedomyślny człowiek' (por. ros. arg. *врубить* 'wyjaśniać coś komuś');

- z sufiksem *-ач*:

нюхач 'śledzia śledczy; pracownik milicji' (por. ros. arg. *нюхать* 'sprawdzać coś; wywiadywać się o czymś'), *рюхач* 'człowiek pojętny, bystry; zdolny uczeń, prymus' (por. ros. arg. *рюхать* 'myśleć, wyobrażać, znajdować rozwiązanie; rozumieć coś'), *трыхач* 'onanista; tchórz' (por. ros. arg. *трыхать* 'zajmować się onanizmem; bać się czegoś'), *бухач* 'alkoholik, pijak' (por. ros. arg. *бухать* 'pić napoje alkoholowe');

- z sufiksem *-ик*:

датик 'pijany, alkoholik, pijak' (por. ros. arg. *поддать* 'wypić alkohol'), *дизик* 'człowiek dokuczliwy, natrętny' (por. ros. arg. *дизелить* 'dokuczliwie przyczepić się do kogoś');

- z sufiksem *-он*:

прустебон 'człowiek wyniosły, nadęty' (por. ros. arg. *прустебываться* 'wyśmiewać kogoś'), *дрючон* 'dziewczyna lekkich obyczajów wchodząca w kontakty płciowe z wieloma członkami jakiegoś ugrupowania, towarzystwa' (por. ros. arg. *дрюкать* 'odbywać akt płciowy z kimś');

- z sufiksem *-ина*:
лошина ‘człowiek głupi, ograniczony’ (por. ros. arg. *лошить* ‘znęcać się nad kimś, wyśmiewać kogoś’), *мумина* ‘nieśmiała, niedomyślna, niezwracająca na siebie uwagi dziewczyna’ (por. ros. arg. *мумиться* ‘przejawiać niezdecydowanie, wolno pojmować’);
- z sufiksem *-ево*:
жарево ‘uczestnik stosunku seksualnego; partner, partnerka seksualna’ (por. ros. arg. *жарить* ‘odbywać z kimś akt płciowy, zajmować się seksem’), *порево* ‘kobieta jako punkt zainteresowania; kobieta lekkich obyczajów’ (por. ros. arg. *пороть* ‘odbywać z kimś akt płciowy’);
- z sufiksem *-ак (-як)*:
следак ‘sędzia śledczy’ (por. ros. *следить* ‘śledzić’), *тухляк* ‘nikczemnik, łajdak’ (por. ros. arg. *тухлить* ‘kłamać, oszukiwać kogoś’);
- z sufiksem *-лка*:
писалка ‘kieszonkowiec przecinający ubranie w czasie kradzieży’ (por. ros. arg. *писать* ‘ciąć, rozciąć coś’), *ковырялка* ‘lekarz ginekolog’ (por. ros. *ковыряться* ‘grzebać się’);
- z sufiksem *-ук (-юк)*:
ездюк ‘szofer’ (por. ros. *ездить* ‘jeździć’), *пыхнук* ‘osoba przypalająca papierosa z narkotykiem’ (por. ros. arg. *пыхнуть* ‘zapalić papierosa z narkotykiem’);
- z sufiksem *-ун*:
ездун ‘kierowca, szofer’ (por. ros. *ездить* ‘jeździć’), *монтун* ‘ochroniarz’ (por. ros. *монтаться* ‘dreptać’);
- z sufiksem *-от*:
тошнот ‘słaby, cherlawy człowiek’ (por. ros. *тошнить* ‘mdlić’), *здыхот* ‘chory’ (por. ros. *сдыхать* ‘zdychać’);
- z sufiksem *-ай*:
маздай ‘człowiek nieprzyjemny, wyzwalający negatywne emocje; nieprzyjaciół, wróg’ (por. ros. arg. *маздать* ‘bić kogoś’), *мазай* ‘rektor’ (por. ros. arg. *мазать* ‘dawać łapówkę’);
- z sufiksem *-па*:
шушара ‘drobny złodziej’ (por. ros. arg. *шушарить* ‘dopuszczać się drobnych kradzieży z szafek kolegów z celi’);

- z sufiksem *-ник*:
коматозник ‘człowiek niedomyślny, ociężały umysłowo’ (por. ros. arg. *коматозить* ‘źle wyobrażać, nie rozumieć czegoś’);
- z sufiksem *-ушник*:
трахушник ‘lowelas, mężczyzna o dużym potencjale seksualnym’ (por. ros. arg. *трахать* ‘odbywać z kimś stosunek płciowy’);
- z sufiksem *-енник*:
обиженник ‘uczeń lekceważony i poniżany przez wszystkich’ (por. ros. *обидеть* ‘obrazić, skrzywdzić’);
- z sufiksem *-льчик*:
стукальчик ‘donosiciel, zdrajca’ (por. ros. arg. *стукать* ‘donosić na kogoś’);
- z sufiksem *-льник*:
прульник ‘człowiek, który zawsze ma farta’ (por. ros. arg. *переть* ‘mieć farta, udawać się’);
- z sufiksem *-альщик*:
мотальщик ‘członek agresywnej przestępczej grupy młodzieżowej’ (por. ros. arg. *мотаться* ‘być członkiem grupy młodzieżowej; spędzać w niej czas’);
- z sufiksem *-ист*:
обломист ‘człowiek dostarczający komuś nieprzyjemnych przeżyć, negatywnych emocji’ (por. ros. arg. *обломать* ‘dostarczyć komuś nieprzyjemnych emocji, spowodować cierpienie kogoś’);
- z sufiksem *-ан*:
пиликан ‘skrzypek, muzykant’ (por. ros. *пиликать* ‘grać coś na instrumencie smyczkowym (zwykle źle)’);
- z sufiksem *-ин*:
грузин ‘kłamca, oszust; człowiek, który mówi bzdury’ (por. ros. arg. *грузить* ‘kłamać, oszukiwać kogoś’);
- z sufiksem *-ец*:
ездец ‘kierowca’ (por. ros. arg. *ездить* ‘jeździć’);
- z sufiksem *-тель*:
поддатель ‘alkoholik’ (por. ros. arg. *поддать* ‘napić się alkoholu’);

- z sufiksem *-ичка*:
гужевичка ‘słuchaczka technikum zawodowego, kolegium’ (por. ros. arg. *гужевать* ‘upijać się, weselić się w towarzystwie’);
- z sufiksem *-ница*:
всадница ‘pielęgniarka’ (por. ros. arg. *всадить* ‘zrobić zastrzyk’);
- z sufiksem *-аль*:
трахаль ‘lowelas, mężczyzna o dużej potencji seksualnej’ (por. ros. arg. *трахать* ‘odbywać z kimś stosunek płciowy’);
- z sufiksem *-ой*:
отстой ‘nieudacznik; fajtłapa’ (por. ros. *отстаивать* ‘pozostawać w tyle; opóźniać się, nie nadążać’);
- z sufiksem *-уль*:
выстебуль ‘człowiek lubiący być oryginalnym, wyśmiewać innych’ (por. ros. arg. *выстебать* ‘wyśmiewać kogoś’);
- z sufiksem *-отра*:
шамотра ‘dziewczyna, która zapoznaje się z mężczyznami przed restauracją, daje im nadzieję na związki intymne, je kolację na ich rachunek i ucieka’ (por. ros. arg. *шамать* ‘jeść coś’);
- z sufiksem *-за*:
гонза ‘oszust, kłamca’ (por. ros. arg. *гнать* ‘kłamać, oszukiwać kogoś’);
- z sufiksem *-анг, -анга*:
мотанг, мотанга ‘członek agresywnej, przestępczej grupy młodzieżowej’ (por. ros. arg. *мотаться* ‘być członkiem jakiejś grupy młodzieżowej, spędzać w niej czas’);
- z sufiksem *-ца*:
чикса ‘dziewczyna (zwykle wyzwolona, łatwo wdająca się we flirty); prostytutka’ (por. ros. arg. *чикнуть* ‘odbyć stosunek płciowy’);
- z sufiksem *-ель*:
врубель ‘pojętny człowiek z wyobraźnią; kamerdyner-ochroniarz, wykidajło’ (por. ros. arg. *врубаться* ‘rozumieć; врубить’ ‘uderzyć’);

- z sufiksem *-ча* :
клинча ‘człowiek niezdolny do zrozumienia czegoś; człowiek zachowujący się podobnie jak ludzie niespełna rozumu’ (por. ros. arg. *клинить* ‘o niezdolności zrozumienia czegoś; o czasowej utracie świadomości pod wpływem alkoholu’);
- z sufiksem *-чица*:
залётчица ‘kobieta po aborcji’ (por. ros. arg. *залететь* ‘zajść w niechcianą ciążę’);
- z sufiksem *-енец*:
опущенец ‘pasywny homoseksualista, często ulegający gwałtom’ (por. ros. arg. *опустить* ‘zgwałcić’);
- z sufiksem *-оник*:
шентоник ‘gadula’ (por. ros. *шентать* ‘szeptać’);
- z sufiksem *-ира*:
зажира ‘człowiek starający się żyć na cudzy rachunek’ (por. ros. *зажить* ‘zacząć żyć, rozpocząć jakieś życie’);
- z sufiksem *-ёжник*:
чертёжник ‘człowiek z nożem, potencjalny zabójca’ (por. ros. arg. *чертить* ‘ciąć coś, zadawać komuś rany nożem’);
- z sufiksem *-ер*:
аскер ‘człowiek żyjący na cudzy rachunek, za pieniądze zebrane od znajomych; żebrak’ (por. ros. arg. *аскать* ‘prosić’ < ang. *to ask*);
- z sufiksem *-тель*:
аскатель ‘ktoś, kto często pożycza coś od kogoś: pieniądze, drobne na bilet, żyłkę itd.; żebrak’ (por. ros. arg. *аскать* ‘prosić’ < ang. *to ask*);
- z sufiksem *-уша*:
факуша ‘kobieta’ (por. ros. arg. *факать* ‘odbywać stosunek płciowy’ < ang. wulg. *to fuck*);
- z sufiksem *-уха*:
факуха ‘prostytutka, kobieta lekkich obyczajów; kochanka; kobieta’ (por. ros. arg. *факать* ‘odbywać stosunek płciowy’ < ang. wulg. *to fuck*);
- z sufiksem *-альщица*:
лекальщица ‘kobieta lubiąca seks oralny’ (por. ang. *to leak* ‘lizać’);

- z formantem paradygmatycznym *-a*:

выпендра ‘człowiek zachowujący się wyniośle, wyzywająco’ (por. ros. arg. *выпендриваться* ‘zachowywać się wyzywająco; starać się zwrócić na siebie uwagę’), *шестера* ‘człowiek podporządkowany komuś’ (por. ros. arg. *шестерить* ‘być zależnym od kogoś’), *имара* ‘kobieta lekkich obyczajów, prostytutka; kobieta, dziewczyna’ (por. ros. arg. *имарить* ‘odbywać akt płciowy’), *кандыба* ‘człowiek kulawy’ (por. ros. arg. *кандыбать* ‘iść powoli, kulejąc’), *тявка* ‘gadula’ (por. ros. *тявкать* ‘szczekać, ujadać’), *шушера* ‘chuligan uliczny’ (por. ros. arg. *шушерить* ‘kraść’).

Formant paradygmatyczny *-a* w rzeczownikach odczasownikowych nazywających osoby derywuje przede wszystkim nazwy dwurodzajowe.

5.1.3. DERYWATY ODPRZYMIOTNIKOWE

Do tworzenia derywatów odprzymiotnikowych uwzględnionych w badanym materiale najczęściej używa się następujących formantów: *-ак (-як)*, *-ик*, *-ка*, *-ист*, *-щик*, *-ан*, *-уха (-юха)*. Ponad połowa derywatów nazywa nosicieli cech wyrażonych podstawami słowotwórczymi. Mogą to być zarówno cechy dotyczące wyglądu danych osób, jak i ich cech psychicznych. W kilku przykładach nazwy dotyczą osób, które są związane z życiem szkoły i zdobywaniem wiedzy oraz pracą zawodową człowieka.

Przykłady argotyzmów odprzymiotnikowych:

- derywaty z sufiksem *-ак (-як)*:

долбак ‘głupek, dureń’ (por. ros. arg. *долбанутый* ‘obłąkany, szalony’), *наивняк* ‘człowiek naiwny, głupi’ (por. ros. *наивный* ‘naiwny’), *умняк* ‘człowiek mądry’ (por. ros. *умный* ‘mądry’), *дежурняк* ‘dyżurny (w celi, klasie, szkole)’ (por. ros. *дежурный* ‘dyżurny’), *цивильняк* ‘obywatele żyjący zgodnie z prawem; cywile’ (por. ros. *цивильный* ‘cywilny’), *темняк* ‘kłamca, oszust’ (por. ros. *тёмный* ‘niosący, przyczyniający się do zła, krzywdy’), *важняк* ‘funkcjonariusz na wysokim stanowisku; śledczy w szczególnie ważnej sprawie’ (por. ros. *важный* ‘ważny, doniosły’), *левак* ‘człowiek zajmujący się nielegalnym odsprzedażaniem towaru’ (por. ros. arg. *левый* ‘kradziony, zdobyty nie-

uczciwym sposobem'), *первак* 'student pierwszego roku' (por. ros. *первый* 'pierwszy'), *доходняк* 'człowiek o astenicznej budowie' (por. ros. arg. *доходной* 'człowiek o astenicznej budowie'), *основняк* 'lider grupy młodzieżowej' (por. ros. arg. *основной* 'lider grupy młodzieżowej'), *четвертак* 'student czwartego roku' (por. ros. *четвёртый* 'czwarty'), *вторяк* 'student drugiego roku' (por. ros. *второй* 'drugi');

- derywaty z sufiksem *-ик*:

волосатик 'przedstawiciel ruchu hippisowskiego' (por. ros. arg. *волосатый* 'hippis'), *лысик* 'łysy chuligan, członek agresywnej grupy młodzieżowej' (por. ros. *лысый* 'łysy'), *интенсивник* 'student intensywnie uczący się języka obcego według specjalnego programu' (por. ros. *интенсивный* 'intensywny'), *чистик* 'człowiek, który nie ma pieniędzy' (por. ros. arg. *чистый* 'niemający pieniędzy'), *старшик* 'członek agresywnej grupy młodzieżowej w wieku 18-20 lat' (por. ros. arg. *старшой* 'członek agresywnej grupy młodzieżowej w wieku 18-20 lat'), *осенник* 'żołnierz jesienno poboru' (por. ros. *осенний* 'jesienny');

- derywaty z sufiksem *-ка*:

зелёнка 'niedoświadczeni, zaczynający fani' (por. ros. *зелёный* 'bardzo młody, niedoświadczony z powodu młodości'), *чипка* 'głupia dziewczyna' (por. ros. arg. *чиповый* 'brzydki, zły'), *натуралка* 'kobieta heteroseksualna' (por. ros. *натуральный* 'naturalny');

- derywaty z sufiksem *-ист*:

глупист 'człowiek głupi, niedorzeczny' (por. ros. *глупый* 'głupi'), *современист* 'nauczyciel współczesnego języka rosyjskiego' (por. ros. *современный* 'współczesny'), *пиянист* 'pijak, osoba lubiąca wypić' (por. ros. *пьяный* 'pijany');

- derywaty z sufiksem *-щик*:

целевищик 'człowiek uczący się na docelowych studiach doktoranckich' (por. ros. *целевой* 'docelowy'), *казённый* 'bumelant, wagarowicz' (por. ros. *казённый* 'służbowy, państwowy'), *современищик* 'nauczyciel współczesnego języka rosyjskiego' (por. ros. *современный* 'współczesny');

- derywaty z sufiksem *-ан*:
умнан ‘człowiek mądry’ (por. ros. *умный* ‘mądry’), *чушкан* ‘człowiek nienależący do chuligańskiej grupy młodzieżowej’ (por. ros. *чужой* – *чужой* ‘cudzy’);
- derywaty z sufiksem *-уха, -юха*:
синюха ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *синий* ‘pijany’), *чернуха* ‘murzynka’ (por. ros. *чёрный* ‘czarny’), *краснуха* ‘milicjant, żołnierz służb wewnętrznych’ (por. ros. arg. *красный* ‘milicjant, żołnierz służb wewnętrznych’);
- derywaty z sufiksem *-ник*:
бесплатник ‘uczeń korzystający z bezpłatnego żywienia w szkolnej stołówce’ (por. ros. *бесплатный* ‘bezpłatny’);
- derywaty z sufiksem *-чик*:
нежданчик ‘niezaplanowane dziecko’ (por. ros. *нежданный* ‘niepodziewany’);
- derywaty z sufiksem *-ок*:
тупок ‘człowiek głupi, niedomyślny’ (por. ros. *тупой* ‘ograniczony umysłowo’);
- derywaty z sufiksem *-ёнок*:
кесарёнок ‘dziecko, które urodziło się w wyniku cesarskiego cięcia’ (por. ros. *кесаревое сечение* ‘cesarskie cięcie’);
- derywaty z sufiksem *-ован*:
хитрован ‘chytrus, cwaniak’ (por. ros. *хитрый* ‘chytry’);
- derywaty z sufiksem *-арь*:
голубарь ‘homoseksualista’ (por. ros. arg. *голубой* ‘homoseksualista’);
- derywaty z sufiksem *-юга*:
синюга ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *синий* ‘pijany’);
- derywaty z sufiksem *-ыш*:
дутыш ‘kulturysta, człowiek z rozwiniętą wyrzeźbioną muskulaturą’ (por. ros. *дутый* ‘specjalnie powiększony, nieodpowiadający rzeczywistości’);
- derywaty z sufiksem *-ор*:
тупор ‘głupi, niedomyślny człowiek; przełożony niekompetentny, bez autorytetu’ (por. ros. *тупой* ‘ograniczony umysłowo’);

- derywaty z sufiksem *-яв*:
умняв ‘człowiek mądry’ (por. ros. *умный* ‘mądry’);
- derywaty z sufiksem *-ол*:
солидол ‘człowiek solidny, z respektem’ (por. ros. *солидный* ‘solidny’);
- derywaty z sufiksem *-ва*:
белокурава ‘blondynka’ (por. ros. *белокурый* ‘jasnoblond’);
- derywaty z sufiksem *-ёшка*:
влюблёшка ‘lesbijka’ (por. ros. *влюблённый* ‘zakochany’);
- derywaty z sufiksem *-егал*:
синегал ‘alkoholik, pijak’ (por. ros. arg. *синий* ‘pijany’);
- derywaty z sufiksem *-ичка*:
руссичка ‘nauczycielka języka rosyjskiego’ (por. ros. *русский* ‘rosyjski’);
- derywaty z sufiksem *-ачка*:
русачка ‘nauczycielka języka rosyjskiego’ (por. ros. *русский* ‘rosyjski’);
- derywaty z sufiksem *-унец*:
пеструнец ‘dziecko, maluch’ (por. ros. *пёстрый* ‘pstry, pstrokaty’);
- derywaty z formantem paradygmatycznym *-а*:
закадыка ‘bliski kolega, koleżanka’ (por. ros. *закадычный* ‘serdeczny, najbliższy, najlepszy’).

5.1.4. DERYWATY ODPRZYSŁÓWKOWE

Wśród analizowanych argotyzmów wyodrębniono tylko jedną nazwę, która powstała na bazie przysłowka przy pomocy formantu *-ист*:
приколист ‘zartowniś; humorysta; człowiek stwarzający wokół siebie śmieszne, zabawne sytuacje’ (por. ros. arg. *прикольно* ‘we-soło, oryginalnie, z humorem’).

5.2. Nazwy osób utworzone przy pomocy alternacji tematowych

Nazwy osób w młodzieżowym argot mogą powstawać w wyniku alternacji tematowej. O alternacjach (obocznościach) tematowych⁹ można

⁹ Zob. ibidem, s. 364.

mówić wtedy, gdy część derywatu wspólna z podstawą różni się jakościowo lub ilościowo w sposób mniej lub bardziej regularny od tematu fleksyjnego podstawy. Alternacje tematowe jakościowe to przede wszystkim wymiany fonetyczne, natomiast oboczności ilościowe to różnego typu ucięcia elementów występujących w temacie fleksyjnym podstawy, które nie wchodzą do derywatów. Występowanie formantu alternacyjnego ilościowego (ucięcia), zwanego także dezintegracją tematu, opisywane jest także w językoznawstwie jako derywacja ujemna lub wsteczna¹⁰.

Pod pojęciem derywacji wstecznej nie należy jednak rozumieć wszystkich wypadków skrócenia formy wyrazu fundującego. Derywacja wsteczna¹¹ to proces uszczuplenia wyrazu fundującego o morfem słowotwórczy.

Do tworzenia argotyzmów ten zabieg słowotwórczy jest wykorzystywany niezbyt często. W podstawach nazw osób są przede wszystkim wyrazy z rosyjskiego języka literackiego, sporadycznie – inne argotyzmy. W większości przykładów następuje ucięcie części wygłosowej.

5.2.1. DERYWATY ODRZECZOWNIKOWE

Derywaty utworzone drogą alternacji można podzielić na kilka grup tematycznych:

1. Nazwy osób, które są związane z życiem szkoły i wyższej uczelni (określenia nauczycieli, uczniów i studentów), a także wykonywanym zawodem

Derywaty należące do tej grupy pochodzą od rzeczowników nazywających osoby:

зубр ‘kujon, przykładny uczeń, prymus’ (por. ros. зубрила ‘ts.’),
восnum ‘wychowawca klasowy’ (por. ros. воспитатель ‘wychowawca’),
рук ‘promotor’ (por. ros. руководитель ‘przywódca, kierownik’),
подлин ‘pracownik milicji, donosiciel; dokuczliwy człowiek’ (por. ros. arg. подлинуло ‘ts.’),
сексонам ‘lekarz seksopatolog’ (por. ros. сексопатолог ‘ts.’).

¹⁰ Zob. B. Kreja, *O tzw. derywacji wstecznej odrzeczownikowej we współczesnym języku polskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1970, z. 9, s. 61-94; idem, *Wybrane zagadnienia polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1985, s. 20.

¹¹ S. Grabias, *O ekspresywności języka*, Lublin 1981, s. 110.

2. Nazwy osób związane z życiem seksualnym człowieka

Rzeczowniki należące do tej grupy powstały od nazw osób i formanty alternacyjne pełnią tylko funkcję strukturalną:

транс ‘transseksualista’ (por. ros. *транссексуал* ‘ts.’), *би* ‘biseksualista, biseksualistka’ (por. ros. *бисексуал* ‘ts.’), *бубль* ‘dziewczyna, która straciła dziewictwo w młodym wieku; dowolna dziewczyna’ (por. ros. arg. *бублик* ‘prostyutka’).

3. Nazwy osób, uwzględniające pewne cechy psychiczne bądź fizyczne

Wyrazami fundującymi derywaty należące do tej grupy są rzeczowniki nazywające osoby:

дистроф ‘słaby, schorowany człowiek’ (por. ros. *дистрофик* ‘człowiek chory na dystrofię’), *блонд* ‘blondyn’ (por. ros. *блондин* ‘ts.’).

Podstawę słowotwórczą może stanowić wyraz określający cechę, którą posiada dana osoba:

интуит ‘człowiek posiadający dobrą intuicję’ (por. ros. *интуиция* ‘intuicja’).

4. Nazwy, określające osoby, które należą do pewnej społeczności, np. grupy młodzieżowej, narodowości itp.:

хунн ‘hippis’ (por. ros. *хунну* ‘ts.’), *фаши* ‘członek faszyzującej grupy młodzieżowej’ (por. ros. *фашист* ‘faszysta’), *нарк* ‘narkoman’ (por. ros. *наркоман* ‘ts.’), *шест* ‘człowiek zależny od kogoś, starający się popisać przed «władcą»’ (por. ros. arg. *шестёрка* ‘ts.’).

5.2.2. DERYWATY ODPRZYMIOTNIKOWE

Wśród derywatów należących do tej grupy znajdują się określenia ludzi należących do pewnych społeczności:

инострань ‘obcokrajowcy, przyjezdni, turyści’ (por. ros. *иностранный* ‘obcy, obcokrajowy’), *цивил* ‘osoba cywilna, w odróżnieniu od wojskowych’ (por. ros. *циви́льный* ‘cywilny’), *латин* ‘student z Ameryki Łacińskiej’ (por. ros. *латинский* ‘łaciński’).

Przy pomocy tego typu formacji nazywane są również osoby charakteryzujące się pewnymi cechami:

наив ‘człowiek naiwny, głupawy’ (por. ros. *наивный* ‘naiwny’),
доход ‘człowiek o astenicznej budowie’ (por. ros. arg. *доходной*
‘ts.’).

5.2.3. DERYWATY ODCZASOWNIKOWE

Podstawę słowotwórczą stanowi czasownik nazywający czynność, którą wykonuje określana osoba:

нышер ‘osoba sprzedająca narkotyki w działkach’ (por. ros. arg. *нышерить* ‘sprzedawać narkotyki’), *зуж* ‘uczeń technikum zawodowego’ (por. ros. arg. *зужевать* ‘pić, relaksować się w towarzystwie’).

5.3. Nazwy osób utworzone przy pomocy mutylacji

Proces mutylacji polega na ucięciu wyrazu fundującego o element niebędący morfemem. Czynnikiem wyznaczającym miejsce odcięcia końcowej części wyrazu jest zwykle rodzaj gramatyczny. W procesie mutylacji w większości przypadków obowiązuje zasada zgodności rodzaju gramatycznego między wyrazem fundującym i fundowanym. „Przed wszystkim proces ten właściwy jest środowiskowo-profesjonalnym odmianom języka, przy tym szczególnie należy odnotować jego produktywność w slangu, tj. w języku środowisk młodzieżowych. (...) w przeważającej większości ucięciom ulegają wyrazy, które można nazwać profesjonalnymi terminami”¹². Ucięcia są przejawem znanej językowi mówionemu tendencji do ekonomicznego wykorzystywania środków językowych.

5.3.1. DERYWATY ODRZECZOWNIKOWE

Wśród argotyzmów utworzonych przy pomocy mutylacji można wyróżnić następujące grupy tematyczne:

1. Określenia osób związane z życiem szkoły i wyższej uczelni

Wyrazami fundującymi w tej grupie są nazwy osób:

нпен, *нпенод* ‘nauczyciel’ (por. ros. *нпенодаватель* ‘ts.’), *проф*
‘profesor’ (por. ros. *профессор* ‘ts.’), *пен* ‘korepetytor’ (por. ros.

¹² Ibidem, s. 112.

пенетумор ‘ts.’), *дир* ‘dyrektor szkoły’ (por. ros. *директор* ‘dyrektor’).

Podstawę słowotwórczą mogą stanowić również wyrazy określające kierunek studiów:

фин ‘student kierunku «Finanse i kredyty»’ (por. ros. *финансы* ‘finanse’), *бых* ‘student kierunku «Księgowość»’ (por. ros. *бухгалтерия* ‘Księgowość’).

2. Nazwy związane z życiem zawodowym i pracą człowieka

Znalazły się tu określenia osób wykonujących określone zawody lub zajmujących się pewnymi czynnościami. Wszystkie derywaty należące do tej grupy są derywatami tautologicznymi:

дин ‘dyplomata’ (por. ros. *дипломат* ‘ts.’), *мед* ‘medyk, lekarz’ (por. ros. *медик* ‘ts.’), *кибер* ‘cybernetyk’ (por. ros. *кибернетик* ‘ts.’), *пенс* ‘emeryt’ (por. ros. *пенсционер* ‘ts.’), *хоз* ‘gospodarz, właściciel czegoś’ (por. ros. *хозяин* ‘ts.’).

3. Nazwy osób uwzględniające pewne ich cechy psychiczne bądź fizyczne:

шизо, *шиз* ‘schizofrenik, człowiek nienormalny psychicznie’ (por. ros. *шизофреник* ‘ts.’), *интель* ‘inteligent’ (por. ros. *интеллигент* ‘ts.’), *чел* ‘człowiek (zwykle wywołujący negatywne emocje)’ (por. ros. *человек* ‘człowiek’), *пэдэ*, *педэ*, *пед* ‘homoseksualista’ (por. ros. *педераст* ‘ts.’), *онан* ‘onanista’ (por. ros. *онанист* ‘ts.’), *лесбия* ‘lesbijką’ (por. ros. *лесбиянка* ‘ts.’), *имно*, *импот* ‘impotent’ (por. ros. *импотент* ‘ts.’), *нарком* ‘narkoman’ (por. ros. *наркоман* ‘ts.’).

4. Nazwy mieszkańców

Wyrazami fundującymi tej grupy nazw osób są pełne nazwy mieszkańców określonych państw:

даг ‘Dagestańczyk’ (por. ros. *дагестанец* ‘ts.’), *вьет* ‘Wietnamczyk’ (por. ros. *вьетнамец* ‘ts.’), *юг* ‘mieszkaniec byłej Jugosławii’ (por. ros. *югослав* ‘ts.’).

Argotyzmy wymienione w poszczególnych grupach tematycznych powstały drogą dezintegracji części wygłosowej rzeczowników fundujących, nieliczne – w wyniku dezintegracji części nagłosowej wyrazu fundującego. Są to derywaty tautologiczne:

mymka ‘ prostytutka ’ (por. ros. *посетимымка* ‘ts.’), *хан* ‘ojciec’ (por. ros. arg. *нахан* ‘ts.’), *numka* ‘wychowawczyni (w technikum, na letnim obozie, w świetlicy)’ (por. ros. arg. *восnumka* ‘ts.’).

5.3.2. DERYWATY ODPRZYMIOTNIKOWE

Do tej grupy derywatów można zaliczyć tylko jedną nazwę, której podstawę słowotwórczą stanowi nazwa wydziału, na którym określana osoba studiuje:

ned ‘student wydziału pedagogicznego’ (por. ros. *педагогический* ‘pedagogiczny’).

5.4. Nazwy osób utworzone przy pomocy złożenia

Wśród uwzględnionych w badaniach argotyzmów złożenia stanowią stosunkowo nieliczną grupę.

Wyrazy złożone¹³ to wyrazy motywowane o dwóch (lub więcej) tematach słowotwórczych. Są one tworzone na bazie grup syntaktycznych wyrazów samodzielnych znaczeniowo lub przez analogię z już istniejącymi modelami złożenia. Composita ujmują się zwykle w dwóch kategoriach: jako zrosty i złożenia. Cechą charakterystyczną zrostów jest to, że nie mają one żadnych interfiksów ani też formantów sufiksalnych, a człony ich nie tracą elementów fleksyjnych. Podstawa słowotwórcza zrostu to całe wyrażenie lub fraza, z której zrost powstaje. Elementem różniącym zrost od jego podstawy jest odmienne rozłożenie akcentów, charakterystyczne dla jednego wyrazu. Złożenia właściwe charakteryzują się natomiast brakiem fleksyjnych wykładników relacji syntaktycznych członów oraz obecnością jakiegoś formantu. Faktem oczywistym we współczesnym słowotwórstwie jest działanie analogii. Świadczą o tym wyrazy złożone z powtarzającymi się końcowymi członami, gdzie zmienia się tylko człon pierwszy. Niektóre z tych złożenia nie posiadają odpowiadającej im grupy syntaktycznej. Jedynie zrosty są całkowicie motywowane przez odpowiednie im grupy syntaktyczne. Ze względu na wzajemny stosunek ich członów można je podzielić na współrzędne i nadrzędno-podrzędne¹⁴. W złożeniach współrzędnych człony nie okre-

¹³ Zob. *Gramatyka współczesnego języka polskiego...*, s. 455.

¹⁴ Zob. Z. Kurzowa, *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim*, Warszawa 1976.

śląją się nawzajem lub też obojętne jest, który z członów uznać za określany, który za określający (np. *węglowodan*, *karpiokaraś*), w nadrzędno-podrzędnych natomiast jeden z członów określa drugi (np. *białodrzew*).

Złożenia dzieli się również na egzocentryczne i endocentryczne. W pierwszych wykładnikiem nadrzędnym elementu określanego jest formant, zaś człony złożenia, występujące wobec siebie w stosunku współrzędnym lub też nadrzędno-podrzędnym, są wobec tego elementu znaczeniowo określające (np. *siarkowodór*, *listonosz*). W złożeniach endocentrycznych wykładnikiem nadrzędnego elementu określanego jest jeden z jego członów lub też ewentualnie brak w nich w ogóle nadrzędnego elementu określanego, a człony są wobec siebie współrzędne (np. *parostatek*, *zębodoł*, *majster-klepka*).

5.4.1. CZYSTE ZŁOŻENIA

Czyste złożenia charakteryzują się tym, że ich drugi człon jest równy samodzielnemu wyrazowi – rzeczownikowi. Formantem złożenia jest w danym wypadku tylko interfiks, który neutralizuje znaczenie gramatyczne pierwszego członu¹⁵. W analizowanym materiale można odnotować typowe złożenia, w których jednoznacznie określa się odpowiadające im grupy syntaktyczne:

козлогвардеец ‘milicjant’ (por. ros. arg. *козёл* ‘zdrajca, donosiciel’ + ros. *гвардеец* ‘gwardzista’), *головочлен* ‘łysy młody człowiek (zwykle niewykształcony, niepojętny)’ (por. ros. *голова* ‘głowa’ + ros. *член* ‘członek’), *скотобаза* ‘otyła kobieta’ (por. ros. *скот* ‘bydło’ + *база* ‘baza’), *мрахсестра* ‘pielęgniarka chętnie uprawiająca seks z pacjentami’ (por. ros. arg. *мрахать* ‘odbywać stosunek płciowy’ + ros. *сестра* ‘siostra’).

Oprócz formacji czysto rodzimych znalazły się tu tzw. hybrydy, tzn. formacje składające się z elementu obcego i rodzimego. Jako element zapożyczony do tworzenia tego typu nazw osób wykorzystywany jest niemiecki lub angielski temat *man* ‘mężczyzna, człowiek’. Cechą charakterystyczną większości złożzeń należących do tej grupy jest Ø interfiksalne¹⁶ (tak interpretowany jest formant w wyrazach pozbawionych wszelkich innych wykładników relacji między członami):

¹⁵ M. Blicharski, *Złożenia imienne w języku rosyjskim i polskim. Studium konfrontatywne*, Warszawa – Wrocław 1977, s. 12.

¹⁶ *Gramatyka współczesnego języka polskiego...*, s. 458.

пенисман ‘urolog; wenerolog’ (por. ros. *пенис* ‘penis’ + niem. *man* ‘mężczyzna’), *клииторман* ‘człowiek zdolny do orogenitalnych stosunków płciowych’ (por. ros. *клиитор* ‘łechtaczka’ + niem. *man* ‘mężczyzna’), *лохмэн* ‘człowiek bardzo głupi’ (por. ros. arg. *лох* ‘niewykształcony, ograniczony, pozbawiony gustu człowiek’ + ang. *man* ‘człowiek, mężczyzna’), *лэкман* ‘mężczyzna preferujący oralno-genitalne stosunki płciowe z kobietami’ (por. ros. arg. *лэк* ‘lizanie narządów płciowych’ + niem. *man* ‘mężczyzna’), *гадмен* ‘milicjant’ (por. ros. arg. *гад* ‘milicjant’ + ang. *man* ‘człowiek, mężczyzna’), *бензоман* ‘toksykoman wachający benzynę’ (por. ros. *бензин* ‘benzyna’ + niem. *man* ‘mężczyzna’), *рокман* ‘muzyk rockowy’ (por. ros. *рок* ‘muzyka rockowa’ + niem. *man* ‘mężczyzna’), *рэкетмен* ‘szantażysta’ (por. ros. *рэкет* ‘przestępcze wymuszanie drogą szantażu i gróźb’ + ang. *man* ‘człowiek, mężczyzna’), *фарцман* ‘osoba skupująca towary od obcokrajowców’ (por. ros. arg. *фарц* ‘importowane towary na sprzedaż’ + niem. *man* ‘mężczyzna’), *факмен* ‘mężczyzna prowadzący bardzo aktywne życie płciowe’ (por. ros. arg. *фак* ‘stosunek płciowy’ + ang. *man* ‘człowiek, mężczyzna’).

Czyste złożenia to również złożenia jednostronnie motywowane z pierwszym członem obcym, który w analizowanym materiale jest zawsze pochodzenia łacińskiego (nawiasem mówiąc, te elementy językowe dawno zdomowały się w języku rosyjskim):

мотогад ‘nieuczciwy rocker zajmujący się spekulacją’ (por. *мото-* + ros. *гад* ‘wstrętny, odrażający człowiek’), *экстрасекс* ‘doświadczony, wytrawny kochanek’ (por. *экстра-* + ros. *секс* ‘seks’), *интербаба* ‘niemłoda prostytutka sprzedająca się za dolary’ (por. *интер-* + ros. *баба* ‘dowolna kobieta’), *интердевушка* ‘prostyutka sprzedająca się za dolary’ (por. *интер-* + ros. *девушка* ‘dziewczynka’).

Derywaty tego typu są reprezentowane przez formacje analogiczne (np. *ментозавр*, *муходром*), które powstały poprzez analogię do istniejących już wyrazów (*динозавр*, *аэродром*):

напряжометр ‘człowiek, który stwarza napięte sytuacje, sprzeciwia się, dyskutuje z kimś’ (por. ros. *напряжение* ‘napięcie’ + gr. *metron* ‘miara’), *муходром* ‘człowiek łysy’ (por. ros. *муха* ‘muchy’ + gr. *dromos* ‘miejsce do biegu, bieg’), *ментозавр* ‘milicjant’ (por. ros. arg. *мент* ‘milicjant’ + gr. *saúros* ‘jaszczurka’), *сперматозавр*

‘o kobiecie uprawiającej seks oralny’ (por. ros. *сперма* ‘sperma’ + gr. *saúros* ‘jaszczurka’), *таблетолог* ‘lekarz’ (por. ros. *таблетка* ‘tabletki’ + gr. *log*), *долбонавт* ‘głupek’ (por. ros. arg. *долбак* ‘głupek’ + gr. *navtiké* ‘pływanie’).

5.4.2. ZŁOŻENIA Z JEDNOCZESNĄ SUFIKSACJĄ

Złożenie z jednoczesną sufiksacją (wyrażoną materialnie bądź zero-wą) to sposób tworzenia nowych wyrazów, w którym derywat tworzy się od więcej niż jednego tematu przy pomocy sufiksu i interfiksu jednocześnie.

Złożenia z jednoczesną sufiksacją wyrażoną materialnie występują w analizowanym materiale sporadycznie. Do ich utworzenia zostały wykorzystane sufiksy *-ница*, *-ка*:

легкотрудница ‘o kobiecie uprawiającej seks oralny’ (por. ros. *лёгкий* ‘lekki’ + ros. *труд* ‘praca’), *сексопилка* ‘atrakcyjna dziewczyna’ (por. ros. *секс* ‘seks’ + ros. arg. *пилить* ‘odbywać stosunek płciowy’), *сексокосилка* ‘ prostytutka’ (por. ros. *секс* ‘seks’ + ros. *косить* ‘kosić’).

Znacznie częściej do tworzenia nazw osób w młodzieżowym argot wykorzystywane jest złożenie z jednoczesną sufiksacją zero-wą. Wszystkie derywaty tego typu powstały według jednego schematu: temat rzeczownika + temat czasownika:

крезогон ‘człowiek z odchyleniami psychiki; nienormalny’ (por. ros. arg. *креза* ‘obłąkanie’ + ros. *гнать* ‘gnać’), *тюлькогон* ‘oszust, kłamca’ (por. ros. arg. *тюлька* ‘oszustwo, kłamstwo, wymysł’ + ros. *гнать* ‘gnać’), *туфтогон* ‘nierób; oszust, kłamca’ (por. ros. arg. *туфта* ‘bzdura, wymysł, oszustwo’ + ros. *гнать* ‘gnać’), *фуфлогон* ‘gadula; kłamca, oszust’ (por. ros. arg. *фуфло* ‘oczywiste kłamstwo’ + ros. *гнать* ‘gnać’), *хохмогон* ‘żartowniś, człowiek dowcipny’ (por. ros. arg. *хохма* ‘coś śmiesznego’ + ros. *гнать* ‘gnać’), *шарогон* ‘profesjonalny gracz w bilard’ (por. ros. *шар* ‘kula’ + ros. *гнать* ‘gnać’), *психолом* ‘lekarz psychiatra; wolontariusz w klinice psychiatrycznej’ (por. ros. arg. *псих* ‘psychiatra; neuropatolog’ + ros. *ломать* ‘łamać’), *кайфолом* ‘człowiek, który psuje innym dobry nastrój, przeszkadza radować się’ (por. ros. arg. *кайф* ‘zadowolenie, rozkosz, dowolne przyjemne emocje’ + ros. *ломать* ‘łamać’), *крабошлѐн* ‘żeglarz, marynarz’

(por. ros. *краб* ‘krab’ + ros. *шлѣпать* ‘uderzać, bić wywołując przy tym głośne dźwięki’), *кишкoнрав* ‘zabójca’ (por. ros. *кишка* ‘kiszka’ + ros. arg. *нравить* ‘bić kogoś’), *мордомаз* ‘charakteryzator, stylistą’ (por. ros. arg. *морда* ‘człowiek’ + ros. *мазать* ‘malować, smarować’), *мордoдел* ‘specjalista od image’ (por. ros. arg. *морда* ‘człowiek’ + ros. *делать* ‘robić’), *маслокрад* ‘bogaty handlowiec’ (por. ros. *масло* ‘masło, olej’ + ros. *красть* ‘kraść’), *нерводрал* ‘skrzipacz’ (por. ros. *нервы* ‘nerwy’ + ros. *драть* ‘drzeć, rozrywać’), *хвостонад* ‘człowiek, który lubi wypić i zabawić się na koszt innych; natarczywy człowiek’ (por. ros. *хвост* ‘tylna część czegoś poruszająca się razem’ + ros. *падать* ‘padać’), *фуфломѣт* ‘gadula; oszust’ (por. ros. arg. *фуфло* ‘oczywiste kłamstwo’ + ros. *мести* ‘mieść’), *понтовоз* ‘człowiek o zawyżonej samoocenie’ (por. ros. arg. *понт* ‘wyzywające zachowanie osoby pewnej siebie’ + ros. *возить* ‘wozić’), *темноед* ‘człowiek, który je samotnie, żeby nie podzielić się z innymi’ (por. ros. *тѣмный* ‘ciemny’ + ros. *есть* ‘jeść’), *солданѣр* ‘żołnierz’ (por. ros. *солдат* ‘żołnierz’ + ros. *переть* ‘maszerować’), *долбокрыт* ‘głupek, tępak, prostak’ (por. ros. arg. *долбак* ‘głupek’ + ros. *крутить* ‘kręcić’), *вафлеглот* ‘człowiek nieustannie znajdujący się w niezręcznej sytuacji; gapa’ (por. ros. arg. *вафля* ‘niepowodzenie, nieprzyjemność’ + ros. *глотать* ‘połykać’), *глюколов* ‘człowiek mający halucynacje; alkoholik; narkoman’ (por. ros. arg. *глюка* ‘halucynacja wywołana narkotykami’ + ros. *ловить* ‘łowić’), *мужиковед* ‘homoseksualista’ (por. ros. *мужик* ‘chłop’ + *ведать* ‘wiedzieć’).

5.5. Nazwy osób utworzone przy pomocy kontaminacji

Wśród rosyjskich argotyzmów można spotkać twory, które powstały w wyniku kontaminacji, czyli rodzaju kompozycji polegającej na łączeniu jednostek językowych poprzez węzeł lub węzły kontaminacyjne (węzeł kontaminacyjny – niemorfologiczna częśćka strukturalna, która powstaje przez wyodrębnienie z fonologicznego składu komponentów takich samych fonemów). Nazwy osób wyrażone tego typu kompozycjami nazywają zarówno osoby płci męskiej, jak i żeńskiej. Są one reprezentowane przez 23 jednostki leksykalne. Zdecydowaną większość stanowią rzeczowniki:

кадрица ‘sympatyczna dziewczyna’ (por. ros. arg. *кадра* ‘sympatyczna dziewczyna’ i ros. *девица* ‘dziewica, panna’), *кыдра* ‘dziewczyna, koleżanka’ (por. ros. *выдра* ‘o bardzo chudej (zwykle nieprzyciągającej uwagi) kobiecie’ i ros. arg. *кадра* ‘sympatyczna dziewczyna’), *биолошадь* ‘duża, dobrze zbudowana nauczycielka biologii’ (por. ros. *биология* ‘biologia’ i ros. *лошадь* ‘o kimś posiadającym cechy charakterystyczne dla konia (rozmiar, siłę)’), *истеричка* ‘nauczycielka historii’ (por. ros. *истерия* ‘histeria’ i ros. *историчка* ‘historyczka’), *истерик* ‘student historii’ (por. ros. *истерия* ‘histeria’ i ros. *историк* ‘historyk’), *шизик* ‘nauczyciel fizyki; student fizyki’ (por. ros. *физик* ‘fizyk’ i ros. arg. *шиза* ‘schizofrenia’), *шизичка* (*физичка* i *шиза*) ‘nauczycielka fizyki’, *филосос* ‘o złym filozofie’ (por. ros. *философия* ‘filozofia’ i ros. *пылесос* ‘odkurzacz’), *накатчик* ‘bandyta, rabuś’ (por. ros. arg. *накатывать* ‘bić kogoś’ i ros. *налётчик* ‘rabuś, bandyta’), *ментавр* ‘milicjant konny’ (por. ros. arg. *мент* ‘milicjant’ i ros. *кентавр* ‘centaur’), *гитаросексуал* ‘gitarzysta’ (por. ros. *гитара* ‘gitara’ i ros. *гетеросексуал* ‘heteroseksualista’), *нейджераст*, *пэйджераст* ‘człowiek z pagerem’ (por. ros. *нейджер* ‘pager’ i ros. *педераст* ‘pederasta’), *нельзяин* ‘gospodarz’ (por. ros. *нельзя* ‘nie można’ i ros. *хозяин* ‘gospodarz’), *директор* ‘dyrektor szkoły’ (por. ros. *директор* ‘dyrektor’ i *дурак* ‘głupek’), *урлаган* ‘chuligan’ (por. ros. arg. *урла* ‘agresywni chuligani’ i ros. *хулиган* ‘chuligan’), *проэректор* ‘prorektor’ (por. ros. *проректор* ‘prorektor’ i ros. *эрекция* ‘erekcja’), *ерундит* ‘erudyta’ (por. ros. *ерунда* ‘bzdura, brednia’ i ros. *эрудит* ‘erudyta’), *быкан* ‘dziekan’ (por. ros. arg. *бык* ‘duży, silny mężczyzna’ i ros. *декан* ‘dziekan’), *замуч* ‘kierujący częścią naukową’ (por. ros. *завуч* ‘kierujący częścią naukową’ i *мучить* ‘męczyć’).

W jednym przypadku w wyniku kontaminacji powstał przymiotnik substantywowizowany:

внепапочный ‘nieślubne dziecko’ (por. ros. *внематочная беременность* ‘ciąża pozamaciczna’ i *папа* ‘ojciec’).

5.6. Nazwy osób utworzone przy pomocy abrewiacji

Abrewiacja to mechanizm słowotwórczy polegający na tworzeniu skrótowców z nazw wielowyrazowych. *Skrótowce* zwane *skrótami językowymi*, *wyrazami skrótowymi* lub po prostu *skrótami*, to wyrazy powstałe z połączenia pierwszych liter, głosek lub sylab nazw wielowyrazowych, stanowiących ich podstawy. Często skróty interpretuje się jako przejaw tendencji do ekonomiczności w języku. Jak twierdzi J. Hrbáček¹⁷, obok tendencji do językowej i tekstowej ekonomiczności wysoka frekwencja skrótów i skrótowców ma również inne przyczyny. Wśród nich najsilniejsza jest ogólnojęzykowa tendencja do uniwerbizacji, która ściśle łączy się z ekonomicznością. Rozwój skrótów jest wynikiem zwiększającego się udziału kilkuwyrazowych nazw w leksyce języków współczesnych. Tworzenie skrótowców jest więc jedną z form procesu uniwerbizacji – usuwa nazwy złożone.

W typologii skrótów językowych z punktu widzenia ich budowy trudny punkt stanowi granica między skrótem sensu stricto a złożeniem w mniejszym lub większym stopniu podległym dezintegracji. W związku z powyższym J. Puzynina¹⁸ dzieli skróty językowe na skrótowce, tj. skróty językowe niezawierające tematów fleksyjnych wyrazów podstawowych, interfiks -o- ani członów obcych związanych, oraz złożenia dezintegralne, charakteryzujące się poza dezintegracją którymś z wyżej wymienionych elementów. Zwraca ona również uwagę na stanowisko językoznawców rosyjskich, którzy przeprowadzają podział skrótowców na skróty literowe, dźwiękowe oraz wyrazy skrótowo-złożone.

Klasyfikacja J. Puzyniny stanowi pewną modyfikację i uzupełnienie podziałów dotychczas stosowanych, zapoczątkowanych przez J. Otrębskiego¹⁹ i H. Ułaszyna²⁰, których ostatnią wersję stanowi klasyfikacja w *Wielkim słowniku ortograficznym* pod red. M. Szymczaka, sygnalizowana przez J. Młodyńskiego²¹.

¹⁷ J. Hrbáček, *Uwagi o skrótach językowych*, (w:) *Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich*, red. J. Magnuszewski, Warszawa 1976, s. 91-97.

¹⁸ J. Puzynina, *Skróty językowe – charakterystyczna struktura XX w.*, (w:) *Z problemów współczesnych języków...*, s. 81-89.

¹⁹ Zob. J. Otrębski, *O skrótach*, „Język Polski” 1930, t. XV, s. 35.

²⁰ Zob. H. Ułaszyn, *O wyrazach skrótowych*, „Język Polski” 1930, t. XV, s. 168-177.

²¹ Zob. J. Młodyński, *Stan badań nad skrótowcami*, „Poradnik Językowy” 1974, z. 8, s. 412.

W analizowanym materiale dominują skróty w postaci złożzeń dez-integralnych:

1. z jednym pełnym i jednym uciętym tematem wyrazowym:
совхиппи ‘radziecki hippis’ (por. *советский хиппи*),
2. z jednym pełnym i dwoma uciętymi tematami wyrazowymi:
моспутанттрест ‘ prostytutka moskiewska’ (por. *московский путанный трест*),
3. z dwoma członami uciętymi:
молчел ‘młody człowiek’ (por. *молодой человек*), *руха* ‘wykonawca muzyki w stylu rap’ (por. *русский хаммер*), *примат* ‘student lub specjalista zajmujący się matematyką stosowaną’ (por. *прикладная математика*), *старпет* ‘starszy wychowawca’ (por. *старший педагог*), *главтрах* ‘o mężczyźnie o dużej potencji seksualnej’ (por. *главный трахатель*).

Ponadto wśród skrótowników można wyróżnić:

1. literowce:
ЧП ‘przedstawiciel struktur kryminalnych – «nowy russkij»’ (por. *чёрный плащ*), *ДВП* ‘chuda dziewczyna lekkich obyczajów z małymi piersiami’ (por. *доска временного пользования*),
2. głoskowce:
чмо ‘ubogi, moralnie zdegradowany człowiek, nad którym znęcają się’ (por. *человек, морально опустившийся*), *вуз* ‘dziewczyna, która uczy się na uniwersytecie, aby znaleźć męża’ (por. *выйти удачно замуж*).

Skróty językowe stanowią podstawę słowotwórczą rzeczowników utworzonych przy pomocy sufiksów *-янин*, *-чик* i formantu paradygmatycznego *-а*:

мехматянин ‘student wydziału mechaniczno-matematycznego’ (por. *механико-математический*), *вова* ‘weteran wojny ojczyznianej’ (por. *ветеран отечественной войны*), *вовчик* ‘ts.’, *интура* ‘zagraniczny turysta, obcokrajowiec’ (por. *иностраннный турист*), *лора* ‘kochanka odpowiedzialnego pracownika’ (por. *любовница ответственного работника*), *жора* ‘żona odpowiedzialnego pracownika’ (por. *жена ответственного работника*).

5.7. Nazwy osób utworzone przy pomocy konwersji

Jednym ze sposobów wykorzystywanych do tworzenia nazw osób w młodzieżowym argot jest konwersja.

Konwersja to metoda tworzenia wyrazów, w której nowe wyrazy powstają poprzez przeniesienie wyrazu podstawowego do innego paradygmatu²². Istnieją również przypadki, w których „tworzeniu wyrazów” nie towarzyszy zmiana formy fleksyjnej, dotyczy to przede wszystkim tzw. substantywizacji przymiotników. Zdaniem Dokulila, „takie wypadki należałoby również uważać za konwersję, ponieważ i tym razem ma miejsce zmiana paradygmatu: tak np. przymiotniki dewerbalne *studuici*, *cestuici* ‘studiujący, podróżny’ mają formy wszystkich trzech rodzajów gramatycznych, jako formy substantywizowane tylko rodzaju męskiego”²³. Dla tego sposobu słowotwórstwa charakterystyczne jest „отсутствие структурных ограничений и морфонологических различительных средств”²⁴.

W języku rosyjskim rzeczowniki rodzaju męskiego, które powstały w wyniku substantywizacji przymiotników tworzą dwa typy: główny i bardziej produktywny – nazwy osób płci męskiej, i drugi – nazwy zwierząt (częściej ich imiona niż nazwy pospolite). Natomiast substantywizowane przymiotniki rodzaju żeńskiego to przede wszystkim nazwy pomieszczeń, dokumentów i części całości²⁵.

Substantywizowane przymiotniki wśród omawianych argotyzmów to w większości przypadków przymiotniki rodzaju męskiego. Nazwy osób wyrażone w ten sposób można podzielić na kilka grup tematycznych:

1. Wyrazy, które nazywają osoby charakteryzujące się pewnymi cechami psychicznymi:

мягкошанкерный ‘człowiek o słabym charakterze, niezdolny do wstawienia się w swoich sprawach’, *деловой* ‘człowiek o zbyt wysokiej samoocenie, zbyt aktywny’, *пленный* ‘człowiek, który czegoś nie wie, nie rozumie’, *бамбуковый* ‘głupi, niedo-

²² M. Dokulil, op. cit., s. 89.

²³ Ibidem, s. 91.

²⁴ *Русская грамматика*, т. I, Москва 1980, s. 239.

²⁵ Ibidem.

мыслный', *ушатый* 'człowiek głupi, niepojętny', *шестой* 'lirus', *гоффрированный* 'bumelant, obibok', *двинутый* 'nienormalny, człowiek z odchyleniami', *задвинутый* 'ts.', *анемичный* 'człowiek głupi, niepojętny', *двиганутый* 'nienormalny', *гнутой* 'lirus, konformista', *вольтанутый* 'o człowieku zachowującym się nienormalnie', *унёртый* 'człowiek uparty i ograniczony', *правильный* 'godny zaufania, wierny interesom grupy człowiek', *безбашенный* 'zachowujący się nienormalnie', *крылатый* 'człowiek wybitny, z dużymi osiągnięciami'.

2. Nazwy osób, które wykonują określony zawód, pewne czynności, znajdują się w określonej sytuacji materialnej:

красноноёрый 'milicjant; żołnierz wojsk wewnętrznych', *красный* 'ts.', *квартильный* 'dzielnicowy inspektor milicji', *ментоловый* 'milicjant', *ссученный* 'zwerbowany (przez milicję, KGB) donosiciel wśród swoich', *вокзальная* ' prostytutka znajdująca klientów na dworcu', *перекладная* ' prostytutka obsługująca kierowców jadących w daleką trasę', *трассовая* ' prostytutka zarabiająca na autostradach', *трассовская* 'ts.', *баксильная* ' prostytutka walutowa', *одноклеточный* 'o modnie ubranym, bogatym, prymitywnym młodym człowieku', *ящериубогий* 'mizerny, ubogi chłopak', *пузатый* 'bogaty człowiek, związany ze światem przestępczym, mafią', *неишуточный* 'zamożny, dobrze ubrany młody człowiek', *толстенький* 'sponsor', *убитый* 'biedny młody człowiek', *уценённый* 'mężczyzna płacący alimenty', *привязанный* 'człowiek płacący alimenty', *продвинутый* 'zabezpieczony materialnie młody człowiek'.

3. Nazwy osób, które są związane z różnymi formalnymi lub nieformalnymi ugrupowaniami, przede wszystkim młodzieżowymi, a także posiadają określone zainteresowania, które wpływają na ich styl życia:

основной 'lider grupy młodzieżowej korzystający z przywilejów', *системный* 'hippis', *кустовой* 'recydywista, wokół którego zbierają się podroستki', *взрослый* 'lider grupy młodzieżowej', *молодой* 'członek grupy młodzieżowej w wieku 16–18 lat', *сопатый* 'osoba lubiąca muzykę pop', *хохлатый* 'punk', *панкующий* 'punk', *волнистый* 'fan stylu w muzyce «nowa fala»', *волосатый* 'hippis', *старшой* 'członek agresywnego ugrupowania młodzieżo-

wego w wieku 18-20 lat', *йогнутый* 'fanatyczny wyznawca agni jogi', *йоганутый* 'ts.', *прогрессивный* 'człowiek bywający na dyskotekach, spotkaniach towarzyskich', *правый* 'doświadczony kibic piłki nożnej'.

4. Nazwy osób związane z ich orientacją seksualną lub cechami dotyczącymi ich życia płciowego:

тёплый 'homoseksualista', *тёпленький* 'ts.', *голубой* 'ts.', *уважаемый* 'ts.', *голубенький* 'ts.', *босой* 'pasywny homoseksualista', *пробитый* 'ts.', *дырявый* 'ts.', *гаиёный* 'człowiek zdolny do homoseksualnych kontaktów płciowych', *косолапый* 'impotent', *хоровая* 'dziewczyna posiadająca kilku partnerów płciowych', *всеядный* 'człowiek zajmujący się wszystkimi rodzajami seksu'.

5. Nazwy osób, które są uzależnione od różnego rodzaju używek:

тёплый 'pijanu', *втёртый* 'ts.', *сухой* 'trzeźwy', *двинутый* 'narkoman', *начитанный* 'człowiek, który napalił się narkotyków', *убитый* 'o człowieku w stanie zamroczenia', *червивый* 'zago-rzały palacz', *лежащий* 'o bardzo pijanym człowieku', *пробитая* 'narkomanka', *вмазанный* 'człowiek znajdujący się pod wpływem narkotyków'.

6. Nazwy osób związane ze szkołą i nauką:

основной 'uczeń, przedstawiciel szkolnej „elity”, wyróżniają-cy się położeniem materialnym lub zdolnościami', *шерстяной* 'nieformalny lider w szkole', *молодой* 'student pierwszego roku', *хвостатый* 'student mający jakieś zaległości'.

7. Nazwy osób, które charakteryzują się pewnymi cechami zewnętrznymi:

золотой 'łyśy', *светловолосяй* 'łyśy mężczyzna'.

8. Nazwy osób związane z ich miejscem zamieszkania bądź urodze-nia:

рябой 'urodzony w rejonie Kaukazu', *центральной* 'człowiek mieszkający w centrum miasta'.

Substantywowizowane przymiotniki sporadycznie nazywają kobiety:
заряженная ‘kobieta w ciąży’, *залётная* ‘ciężarna na początku ciąży’, *басатая* ‘z dużym biustem (o kobiecie)’.

5.8. Nazwy osób w postaci rzeczowników *pluralia tantum*

Wśród argotyzmów nazywających osoby znalazły się również takie, które występują tylko w formie liczby mnogiej. Należą więc do leksemów o defektywnym paradygmacie²⁶. Od rzeczowników tych nie można utworzyć formy liczby pojedynczej, a jeśli nawet rzeczownik występuje również w liczbie pojedynczej w języku literackim bądź młodzieżowym argot, to ma on inne znaczenie leksykalne. Uwzględnione w badaniach *pluralia tantum* nazywają:

1. uczniów i studentów:
ашки ‘uczniowie klasy A’, *бэшки* ‘uczniowie klasy B’, *арабы* ‘studenci z Arabii’;
2. rodziców:
папаны ‘rodzice’, *деды* ‘ts.’, *родачки* ‘ts.’, *родики* ‘ts.’, *роднички* ‘ts.’, *родяки* ‘ts.’, *кони* ‘ts.’, *кости* ‘ts.’, *соседи* ‘ts.’, *старцы* ‘ts.’, *таблетки* ‘ts.’;
3. członków pewnych grup:
хоббиты ‘członkowie grupy młodzieżowej lubiący fantastykę naukową’, *пиплаки* ‘hippisi’, *лупни* ‘członkowie jednej z agresywnych grup подростков’;
4. osoby zajmujące się pewnymi zajęciami:
пенсы ‘uliczni sprzedawcy coca-coli i innych napojów’, *индюшата* ‘wykonawcy muzyki alternatywnej’, *графья* ‘dyrekcja, kierujący przedsiębiorstwem, firmą’.

Argotyzmy utworzone przy pomocy derywacji słowotwórczej stanowią największą grupę wśród analizowanych nazw osób. Najczęściej spotykane są formacje sufiksalne. Do najbardziej produktywnych formantów należą następujące sufiksy: *-ник*, *-ик*, *-щик*, *-ак* (*-як*), *-ист*. Mniej licznie reprezentowane są derywaty, które powstały w wyniku alternacji tematowej, mutylacji, złożenia, kontaminacji, abrewiacji i konwersji.

²⁶ Zob. *Русская грамматика...*, s. 473.

Grupa argotyzmów nazywających osoby charakteryzuje się występowaniem dużej ilości synonimów. Wśród argotyzmów, które zostały poddane analizie, występują synonimy derywowane od tej samej podstawy słowotwórczej przy pomocy różnych formantów, np.:

- *герлёнок, герлица, герлуха, герлушка, гёрлышка, гирла, гирлица, герла* 'dziewczyna';
- *чувачка, чувиха, чувица, чувиечка, чувишка* 'kobieta, dziewczyna';
- *чайлдёнок, чилд, чилдран, чилдрен, чилдрёнок, чилдрэн* 'dziecko';
- *дерюга, дерюжка, дир, дирик, дирюга, дирюжник, дирюжница, диря, директор* 'dyrektor szkoły';
- *мент, ментик, ментавр, ментозавр, ментоловый, ментос* 'milicjant';
- *мусор, мусорила, мусорила, мусорило, мусорка, мусорок* 'mili-cjant';
- *дринкало, дринькало, дринкач, дринчуган, дринчужник, дринкер, дринчер, дринчуга* 'alkoholik, pijak';
- *синюга, синюха, синюшка, синюшник, синяк, синячка* 'alko-holik, pijak';
- *креза, креси, крезовник, крезушник, крезогон, крезоид, крезош-ник, крезуха, крейза, крейзи* 'człowiek nienormalny, psychicznie chory';
- *металлёр, металлист, металлург, металлюга* 'wielbiciel mu-zyki metalowej';
- *хардист, хардовик, хардюшник, хардятник* 'wielbiciel ciężkie-go rocka';
- *нарик, нарк, нарком, наркота, наркоша, наркуша* 'narko-man';
- *ботлегер, ботлыга, ботлыжник* 'człowiek zajmujący się skupo-waniem i sprzedawaniem butelek';
- *закадыка, закадычка, закадычник* 'bliski kolega';
- *панкатура, панкер, панкист, панкующий, пунк, пункер* 'punk';
- *доход доходняк доходон* 'człowiek wąły, o astenicznej budowie';
- *ездец, ездун, ездюк* 'kierowca, szofer';
- *голубарь, голубенький, голубой* 'homoseksualista';

- *трахаль, трахальщик, трахтор, трахушник* ‘lowelas, mężczyzna o dużym potencjale seksualnym’;
- *олда, олдица, олдуха, олдушка* ‘staruszka; dawna przyjaciółka; doświadczona hippiska’;
- *лесба, лесбия, лесбочка, лесбушка* ‘lesbijka’;
- *пед, педё, педеряга, пэдэ* ‘homoseksualista’;
- *аллора, аллорец, аллорник* ‘Włoch’;
- *обэжеишник, обэжист, обэжун* ‘nauczyciel podstaw bezpieczeństwa życiowego’.

Można wyróżnić tu również ciągi synonimów o różnych podstawach słowotwórczych, np. dla określenia milicjanta wykorzystywane są następujące leksemy:

бобик, булыжник, важняк, дубинка, забрала, краснуха, краснушка, лепила, лепило, ментик, ментос, мусорила, мусорило, мусорка, мусорок, нюхач, попрошайка, стервятник, фуражкин, чепчик, чертила; wyrazy nazywające dzieci to np.: *кесарёнок, киндарёнок, нежданчик, инурёнок, пеструнец*; osoby nadużywające alkoholu to m.in.: *балдѣжник, бухач, выпивонишник, датик, запивала, клиник, краскушник, пиянист, поддатель, фунфырист*; określenia członków agresywnych grup młodzieżowych to np.: *мотальщик, лысик, гопотень, лампасник, чушкан, тусарь, старшак*.

ROZDZIAŁ 6

ZAPOŻYCZONE NAZWY OSÓB W ROSYJSKIM MŁODZIEŻOWYM ARGOT

Jednym z istotnych źródeł wzbogacania zasobu leksykalnego każdego języka, w tym także jego odmian argotycznych, są zapożyczenia z innych języków. Proces zapożyczania leksemów jest niewątpliwie uwarunkowany wpływem czynników zewnętrznych. Może on aktywizować się bądź słabnąć w zależności od całego szeregu czynników politycznych, społecznych, kulturowych itd., np. otwarta polityka państwa, jej ukierunkowanie na wszechstronne kontakty z innymi krajami może być bezpośrednią bądź pośrednią przyczyną zwiększenia potoku nowej leksyki obcego pochodzenia i wykorzystania tej leksyki w różnego rodzaju tekstach. Intensywność kontaktów z zagranicznymi sąsiadami, przekształcenie tych kontaktów w zjawisko powszednie (konferencje naukowe, wspólne projekty naukowe i przemysłowe, delegacje zagraniczne, wyjazdy turystyczne itp.) może zmienić stosunek do wszystkiego, co wiąże się z zagranicą, w tym też do „wyrazu obcego”, czyniąc go „swoim”¹.

Leonid Krysin² twierdzi, iż we współczesnym języku rosyjskim można zauważyć odchodzenie od semantycznych i słowotwórczych kalek na rzecz niemotywowanych neologizmów, czyli wyrazów, które wchodzą do języka w niezmienionej bądź prawie niezmienionej postaci. Jednocześnie obserwuje się tematyczne i znaczeniowe rozszerzenie kręgu przejmowanych leksemów: od terminów wąkospecjalistycznych do nazw przedmiotów i zjawisk życia codziennego oraz zwiększenie częstotliwości występowania różnych obcojęzycznych wyrazów. Zjawisko to stoi w ścisłym związku z rozwojem na szeroką skalę kontaktów międzynarodowych i współpracy w sferach: kultury, polityki, ekonomii, nauki i techniki.

¹ Л. П. Крысин, *Заимствование иноязычной лексики*, (w:) *Русский язык. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, Opole 1997, s. 107.

² Idem, *Иноязычные слова в современном русском языке*, Москва 1968, s. 151-193.

Zdaniem N. W. Nowikowej, „иностранное слово имеет и некоторые преимущества перед вновь образующимися на базе коренного языка словами, такими, например, как отвлечённость и точность. Заимствованное для обозначения какого-то одного конкретного предмета или понятия, оно его только и обозначает, не возбуждая никаких посторонних представлений. При этом нередко «в новом отечестве» слово получает более точное и определённое значение, чем в языке-источнике. Это свойство заимствованных слов давно и продуктивно используется в терминологии, где каждый термин имеет лишь одно, строго закреплённое значение. Понятно, что это положение должно быть верно и по отношению к другим языкам, так как в каждом языке иноязычная лексика чаще всего не имеет никаких ассоциативных связей с другими коренными словами»³.

Obce pożyczki w rosyjskim młodzieżowym argot podlegają takim samym zasadom, jak i w języku literackim. Jednak posiadają one również cechy różniące je od zapożyczeń w języku literackim. Przede wszystkim przyczyny zapożyczeń są zupełnie inne. W języku literackim wyrazy obce nazywają nowy przedmiot wchodzący do użycia razem z wyrazem lub jakieś nowe pojęcie. W tej sytuacji zapożyczenia wypełniają pewną „lukę” w systemie semantycznym zapożyczającego języka. Zupełnie inaczej przedstawia się sytuacja obcych pożyczek w młodzieżowym argot (i każdej innej socjolektalnej odmianie języka). Powodem zapożyczeń nie jest nazwanie czegoś nowego, ale nazwanie czegoś w zupełnie inny, nowy sposób. Dlatego też w większości przypadków wyrazy obce dublują istniejące już nazwy. W języku literackim wpływ tego bądź innego języka zależy od epoki, czasu, w którym nastąpiło przejście wyrazów. W języku młodzieży natomiast nie jest to podstawowy wyznacznik. Młodzieżowe argot najczęściej przejmuje wyrazy z języków obcych, których uczy się młodzież, obecnie z angielskiego i niemieckiego. Jest jeszcze jedna różnica między procesem zapożyczenia w młodzieżowym argot a językiem literackim – duża ilość wariantów wyrazów obcych. Żaden z języków literackich nie posiada tylu akcentologicznych, morfologicznych i słowotwórczych wariantów, ile można zauważyć w dowolnej socjolektalnej odmianie języka.

3 Н. В. Новикова, *Звонкое иноязычие*, „Русская речь” 1992, № 3, s. 53.

W czasach współczesnych głównym źródłem potencjalnych zapożyczeń do języka rosyjskiego jest język angielski⁴, co spowodowały przede wszystkim czynniki ekstralingwalne, a mianowicie wzrost znaczenia języka angielskiego w świecie, wiodąca rola USA w rewolucji naukowo-technicznej, a także wzrastające zainteresowanie osiągnięciami tego kraju i stylem życia jego mieszkańców. Trafnie sytuację tę opisał W. G. Kostomarov: „Заимствования из американского варианта английского языка многие считают самой яркой чертой нашего сегодняшнего языкового развития, сравнивая их поток с французским наводнением, пережитым в XVIII веке. Как и в большинстве стран мира, США в сознании россиян, особенно молодёжи, всё более укореняются в качестве центра, излучающего, если не законодательно, то привлекательно технические новшества, образцы общественного порядка и экономического процветания, стандарты жизненного уровня, эстетические представления, эталоны культуры, вкусы, манеры поведения и общения”⁵.

Najlichnieszą grupę zapożyczeń wśród nazw osób w młodzieżowym argot, analogicznie jak w języku literackim, stanowią pożyczki z języka angielskiego. Jak zauważył W. S. Jelistratow, „англицизмы в русских арг, по сравнению со всеми другими заимствованиями, имеют достаточно короткую историю. Конечно, существовала англомания 19 века или американская тема, связанная со второй мировой войной, но они не оставили заметного следа в русских арг (...). По всей видимости, настоящее внедрение англицизмов и англо-американской темы в русские арг только начинается”⁶.

Analizując zapożyczenia z języka angielskiego można zauważyć, że ich forma tworzy się z uwzględnieniem elementów fonetycznych bądź graficznych cech wyrazów angielskich. W związku z tym można je podzielić na zapożyczenia fonetyczne i zapożyczenia graficzne.

Wśród argotyzmów pochodzenia angielskiego przeważają zapożyczenia fonetyczne:

⁴ Patrz: B. Музаль, *Иноязычная лексика в языке русской прессы 1980–1984 годов*, „Studia Rossica Posnaniensia” 1993, vol. XXV, s. 181–188.

⁵ B. Г. Костомаров, *Языковой вкус эпохи*, Москва 1994, s. 81.

⁶ B. С. Елистратов, *op. cit.*, s. 649.

покеп 'podrostek motocyklista' (por. ang. *rocker* 'motocyklista'), *нигл* 'członek jakiegoś towarzystwa, jakiejś grupy; ludzie' (por. ang. *people* 'ludzie'), *чича* 'nauczycielka języka angielskiego' (por. ang. *teacher* 'nauczyciel'), *чуф* 'taksówkarz; szef; dowolny człowiek' (por. ang. *chief* 'szef'), *чайлд* 'dziecko' (por. ang. *child* 'ts.'), *чайн*, *чайна* 'Chińczyk' (por. ang. *China* 'Chiny'), *фэн*, *фэнс* 'wielbiciel (zwykle grupy rockowej lub drużyny sportowej); członek grupy młodzieżowej cieszącej się szacunkiem, autorytetem, ogólną sympatią; ciekawy, dobrze ubrany chłopak, mężczyzna' (por. ang. *fan* 'miłośnik, amator'), *фрэнч*, *френч* 'Francuz' (por. ang. *French* 'francuski'), *фрэнд*, *френд* 'kolega, przyjaciel; student z zagranicy' (por. ang. *friend* 'kolega, przyjaciel'), *форин* 'obcokrajowiec; student z zagranicy' (por. ang. *foreign* 'zagraniczny'), *тыча* 'nauczycielka' (por. ang. *teacher* 'nauczyciel'), *лавер* 'ukochany, kochanek' (por. ang. *lover* 'ts.'), *кэн* 'kapitan' (por. ang. *cap* 'ts.'), *татумэйкер* 'osoba wykonująca tatuaże' (por. ang. *tattooemaker* 'ts.'), *крейзи*, *крези* 'człowiek nienormalny, obłąkany' (por. ang. *crazy* 'nienormalny'), *бой* 'chłopak, młodzieniec' (por. ang. *boy* 'ts.'), *сэконд-хэнд* 'żonaty mężczyzna' (por. ang. *second hand* 'z drugiej ręki'), *мичер* 'nauczyciel' (por. ang. *teacher* 'nauczyciel'), *фазер*, *фазёр* 'ojciec' (por. ang. *father* 'ojciec'), *мазер* 'matka' (por. ang. *mother* 'ts.'), *сингер* 'piosenkarz' (por. ang. *singer* 'ts.'), *киллер* 'najemny morderca; człowiek o wyglądzie zabójcy' (por. ang. *killer* 'zabójca'), *кантры*, *кантри* 'mieszkańcy wsi; prowincjusze' (por. ang. *country* 'wieś'), *мэн* 'mężczyzna, młody człowiek; człowiek bogaty; mężczyzna mieszkający razem, kochanek' (por. ang. *man* 'człowiek, mężczyzna'), *милитер*, *милитэр* 'członek agresywnej grupy młodzieżowej byłych żołnierzy z Afganistanu' (por. ang. *military* 'wojskowy'), *мидл* 'przedstawiciel warstwy średniej społeczeństwa' (por. ang. *middle* 'średni'), *янг* 'chłopak, młody człowiek' (por. ang. *young* 'młody'), *литл* 'niewysoki człowiek; młody niedoświadczony człowiek' (por. ang. *little* 'mały'), *вайф*, *вайфа* 'żona' (por. ang. *wife* 'ts.'), *бэбис*, *бэйби* 'dziecko' (por. ang. *baby* 'ts.'), *бритиш* 'Anglik' (por. ang. *British* 'brytyjski'), *бразер*, *брайзер* 'brat' (por. ang. *brother* 'ts.'), *бойфренд* 'kolega, przyjaciel, ukochany' (por. ang. *boyfriend* 'sympatia'), *блэк*, *блек* 'murzyn, przedstawiciel rasy

negroidalnej; człowiek urodzony na Kaukazie' (por. ang. *black* 'czarny'), *драйвер* 'kierowca, szofer' (por. ang. *driver* 'ts.'), *джус* 'dobry znajomy, przyjaciel' (por. ang. *juice* 'sok'), *джунс* 'cygan' (por. ang. *gipsy* 'Cygan, Cyganka'), *джапан* 'Japończyk' (por. ang. *Japan* 'Japonia'), *дарлинг* 'kochanek, partner seksualny, którego kobieta najczęściej nie darzy uczuciem' (por. ang. *darling* 'drogi, kochany'), *битник* 'przedstawiciel jednej ze współczesnych agresywnych grup młodzieżowych' (por. ang. *beat* 'bić'), *гай* 'młody człowiek w wieku 14–20 lat' (por. ang. *guy* 'gość, facet'), *нэрэнт, нэрэнс, нэрент, парэнс, парент, парэнт* 'rodzice' (por. ang. *parents* 'ts.'), *полис* 'milicjant' (por. ang. *police* 'policja'), *хичхайкер, хитчхайкер, хич-хайкер* 'autostopowicz' (por. ang. *hitchhiker* 'ts.'), *чилдрен, чилдрэн, чилдран* 'dziecko' (por. ang. *children* 'dzieci').

Zapożyczenia graficzne z języka angielskiego w zebranym materiale stanowią nieliczną grupę:

дад 'ojciec' (por. ang. *dad* 'ts.'), *фан* 'wielbiciel (zwykle grupy rockowej lub drużyny sportowej); członek grupy młodzieżowej cieszącej się szacunkiem, autorytetem, ogólną sympatią; ciekawy, dobrze ubrany chłopak, mężczyzna' (por. ang. *fan* 'miłośnik, amator'), *стилл* 'przykładowy uczeń, prymus' (por. ang. *still* 'cichy, spokojny'), *юда, юде* 'Żyd' (por. ang. *Jude* 'ts.'), *пунк* 'punk' (por. ang. *punk* 'ts.').

Wśród analizowanych argotyzmów wyodrębniono jedną nazwę, która łączy w sobie częściowe cechy fonetyczne i graficzne wyrazu fundującego:

чилд 'dziecko' (por. ang. *child* 'ts.').

Niektóre wyrazy pochodzące z języka angielskiego, trafiając na grunt rosyjski, przystosowują się do systemu morfologicznego tego języka, otrzymując formanty paradygmatyczne *-a*, *-ы*:

крез-а, крейз-а, крыз-а 'człowiek nienormalny, obłąkany' (por. ang. *crazy* 'nienormalny'), *олд-ы* 'rodzice' (por. ang. *old* 'stary'), *герл-а, гурл-а* 'dziewczyna' (por. ang. *girl* 'ts.').

Formant paradygmatyczny, charakterystyczny dla liczby mnogiej, może być również łączony z rzeczownikiem angielskim występującym w formie liczby mnogiej:

гайз-ы 'przyjaciele' (por. ang. *guys* 'goście, faceci').

Zapożyczenia z języka angielskiego stanowią podstawę słowotwórczą rzeczowników utworzonych przy pomocy derywacji wstecznej:

джэп 'Japończyk' (por. ang. *Japan* 'Japonia'), джордж 'Gruzin' (por. ang. *Georgian* 'ts.').

Należy zwrócić uwagę, że w zapisie ortograficznym wyrazów zapożyczonych z języka angielskiego można zauważyć chaos. Anglicyzmy nazywające osoby bardzo często mają w młodzieżowym argot kilka wariantów graficznych. Szerszą informację na ten temat można znaleźć w pracy doktorskiej M. Jaszczewskiej⁷.

Znacznie mniejszy udział w tworzeniu nazw osób mają zapożyczenia z języka niemieckiego, chociaż, jak zauważa W. S. Jeliśtrатов⁸, mają one najbardziej bogatą i różnorodną historię w rosyjskich argot. Podstawowe sfery wpływu języka niemieckiego to zawodowo-rzemieślnicze argot i argot złodziei. We współczesnym argot zauważalne jest osłabienie wpływów niemieckich, co niewątpliwie związane jest ze zmniejszeniem zainteresowania tym krajem w stosunku do XIX wieku i okresu obu wojen światowych.

Nazwy osób wyrażone zapożyczeniami z języka niemieckiego:

киндерсюприз, киндер-сюприз 'małe dziecko, niemowlę', киндер 'dziecko' (por. niem. *die Kinder* 'dzieci'), фря 'dziewczyna, kobieta' (por. niem. *die Frau* 'kobieta'), флэч 'szantażysta' (por. niem. *die Flatsche* 'ulewa, kupa, strzęp'), мутер 'matka' (por. niem. *die Mutter* 'ts.'), полицай 'milicjant' (por. niem. *der Polizei* 'ts.'), фатер 'ojciec' (por. niem. *der Vater* 'ts.'), кинд 'dziecko' (por. niem. *das Kind* 'ts.').

Nieliczne są również zapożyczenia z innych języków:

- z języka łacińskiego:
namep 'ojciec' (por. łac. *pater* 'ts.'), фемина 'dziewczyna, kobieta' (por. łac. *femina* 'ts.'),
- z języka hiszpańskiego:
надпе 'ojciec' (por. hiszp. *padre* 'ts.'), мучача 'dziewczyna' (por. hiszp. *muchacha* 'ts.').

⁷ M. Jaszczewska, *Fonetyczna i graficzna adaptacja obcojęzycznych wyrazów we współczesnym języku rosyjskim*, praca doktorska napisana pod kierunkiem J. Bartoszewskiej (nieopublikowana), Gdańsk 2003.

⁸ В. С. Елистратов, *op. cit.*, s. 647.

- z języka francuskiego:
мрезор ‘agresywny portier, stróż; człowiek coś nadzorujący, ważny urzędnik trzymający się ściśle instrukcji’ (por. franc. *tresor* ‘skarb, skarbiec’),
- z języka łotewskiego i litewskiego:
лабас ‘Łotysz; Litwin’ (por. łot. *labs*, lit. *labas* ‘dobry’),
- z języka estońskiego:
кypam ‘Estończyk’ (por. est. *kurat* ‘diabeł’),
- z języka polskiego:
кyзyм ‘prowincjusz; głupi, naiwny człowiek’ (por. pol. *kogut* ‘kogut’), *мент* ‘milicjant’ (por. pol. arg. *ment*, *męt*, *menta*, *męta*, *menda* ‘ts.’),
- z języka włoskiego:
аллора ‘Włoch’ (por. wł. *allora* ‘tak, więc, w ogóle’),
- z języka starohebrajskiego:
мyсop ‘milicjant’ (por. st.hebr. *muser* ‘pouczenie, wskazówka’).

Biorąc pod uwagę fakt, że w niniejszej rozprawie poddano analizie tylko nazwy osób, zapożyczenia stanowią wśród argotyzmów wyraźnie widoczną grupę. Podobnie jak i w rosyjskim języku literackim dominują pożyczki z języka angielskiego.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że w rosyjskim młodzieżowym argot wyrazy zapożyczone biorą również udział w procesie derywacji słowotwórczej. Są one wykorzystywane jako podstawy słowotwórcze do tworzenia nowych nazw osób (zob. rozdz. V).

ZAKOŃCZENIE

Młodzieżowe argot to jedna z socjolektalnych odmian języka, którą posługują się osoby w wieku 12–30 lat. Granica wiekowa jest oczywiście umowna. Pod koniec XX wieku w języku młodzieży, mimo znacznej liczebności i rozproszenia terytorialnego jego nosicieli, zachodziły procesy integracyjne. Przy stosunkowo małym zróżnicowaniu wiekowym użytkowników tej odmiany języka, argot jest cechą charakterystyczną języka pokolenia, który znajduje się w procesie ciągłych zmian i odnawiania. Młodzieżowe argot zapożycza jednostki z języka literackiego, żargonów, języków obcych, a także tworzy je na bazie istniejących już argotyzmów. Ogarnia ono swoim zasięgiem praktycznie wszystkie dziedziny życia.

W niniejszej pracy poddano analizie lingwistycznej i kulturowej ponad 1 100 argotyzmów nazywających osoby. Pozwoliło to na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Największą grupę wśród nazw osób w młodzieżowym argot stanowią wyrazy powstałe w wyniku derywacji słowotwórczej. Prawie połowa analizowanych w rozprawie argotyzmów została utworzona przy pomocy sufiksacji. Nowe formacje były tworzone od różnych części mowy przy pomocy licznych formantów. Dominują argotyzmy odrzeczownikowe, a wśród nich – derywaty mutacyjne. Najbardziej produktywne sufiksy wykorzystywane do tworzenia nowych argotyzmów to: *-ник, -ка, -ист, -щик, -ик, -еп*. Argotyzmy wyrażone derywatami odczasownikowymi i odprzymiotnikowymi tworzą o wiele mniejsze grupy. Znaczną produktywnością wykazały się tu formanty: *-чик, -щик, -л-, -ак (-як)*. Nowe wyrazy derywowano zarówno od wyrazów pochodzących z języka literackiego, jak i innych argotyzmów. W wielu przypadkach podstawę słowotwórczą stanowiły zapożyczenia.
2. Dużą grupę (ok. 30%) stanowią nazwy osób powstałe w wyniku procesu metaforyzacji. O motywacji analizowanych nazw osób decydowało zarówno podobieństwo cech zewnętrznych, jak i wewnętrznych, a także podobieństwo funkcji desygnatów. Najwięk-

szą grupę stanowią argotyzmy powstałe w wyniku metaforyzacji na bazie podobieństwa funkcji desygnatów. Wśród nich można wyróżnić wyrazy określające ludzi związanych z życiem szkoły i wyższej uczelni, z formalnymi bądź nieformalnymi grupami młodzieżowymi, nazwy członków rodziny. Do częstych należą nazwy osób wykonujących określone zawody bądź zajmujących się pewnymi zajęciami. Mniej liczne grupy tworzą argotyzmy powstałe na bazie podobieństwa cech fizycznych i psychicznych. Poprzez odniesienie wyrazu do innej niż dotychczas sfery desygnatów powstały również takie nazwy osób, w których symbol przeniesienia trudno jest określić.

3. Niemalą grupę (biorąc pod uwagę, że analizie poddano tylko nazwy osób) tworzą zapożyczenia (ok. 100 argotyzmów). Najliczniejsze, analogicznie jak w języku literackim, są pożyczki z języka angielskiego. Wyrazy obce, zaadaptowane na potrzeby młodzieżowego argot, charakteryzują się wariantowością fonetyczno-graficzną.
4. Rosyjskie młodzieżowe argot jest jednym z ważniejszych składników kultury, ponieważ posługują się nim ludzie, którzy uczestniczą w procesie tworzenia swoistej subkultury. Jego ewolucję, tak jak i ewolucję języków literackich, należy więc rozpatrywać w kontekście rozwoju kultury. Kultura młodzieżowa i ściśle z nim związane młodzieżowe argot mają charakter dynamiczny i podlegają zmianom, a tym samym stanowią ciekawy obiekt badań.
5. Rosyjskie młodzieżowe argot końca XX wieku charakteryzuje się dużą ilością synonimów, co świadczy o aktywnym uczestnictwie młodych ludzi w odbiorze i kreowaniu nowej rzeczywistości.

WYKAZ SKRÓTÓW

arg.	– argotyzm
ros.	– rosyjski
niem.	– niemiecki
pol.	– polski
ang.	– angielski
por.	– porównaj
łac.	– łaciński
st.hebr.	– starohebrajski
wł.	– włoski
est.	– estoński
łot.	– łotewski
lit.	– litewski
franc.	– francuski
hiszp.	– hiszpański

BIBLIOGRAFIA

- Bartoszewicz A., *Zagadnienia ewolucji współczesnego języka rosyjskiego*, Warszawa 1987.
- Blicharski M., *Złożenia imienne w języku rosyjskim i polskim. Studium konfrontatywne*, Warszawa – Wrocław 1977.
- Blicharski M., *Typy słowotwórcze przymiotników złożonych w języku rosyjskim i polskim*, „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu” 1975, nr 14, s. 75-81.
- Boksański Z., Piotrowski A., Ziółkowski M., *Socjologia języka*, Warszawa 1977.
- Brodowska-Honowska M., *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*, Wrocław 1967.
- Buttler D., *Rozwój semantyczny wyrazów polskich*, Warszawa 1978.
- Chruścińska K., *Rzeczownikowe neologizmy słowotwórcze w języku prasy (derywaty proste)*, „Poradnik Językowy” 1975, z. 10, s. 560-567.
- Chruścińska K., *Nowe wyrazy złożone w języku polskiej prasy*, „Poradnik Językowy” 1976, z. 10, s. 438-443.
- Dacewicz L., *Polskie i rosyjskie argotyzmy strukturalne, (w:) Zagadnienia słowotwórstwa i składni w opisie współczesnych języków słowiańskich*, red. M. Blicharski, H. Fontański, t. 2, Katowice 1998, s. 13-23.
- Dacewicz L., *Obce elementy językowe w moskiewskim argot*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1998, Folia Linguistica 37, s. 183-188.
- Dacewicz L., *Najnowsze kolokwializmy w języku rosyjskim*, „Język Rosyjski” 1988, nr 2, s. 76-79.
- Dejna K., *W sprawie terminów: język, dialekt, gwara, żargon*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 1995, t. III, s. 151-156.
- Dokulil M., *Teoria derywacji*, Wrocław 1979.
- Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław – Warszawa – Kraków 1992.
- Encyklopedia Kultury Polskiej XX wieku*, red. A. Kłosowska, Wrocław 1991.
- Furdal A., *Językoznawstwo otwarte*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1990.
- Gajda S., *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole 1990.
- Gilson E., *Lingwistyka i filozofia*, Warszawa 1975.
- Grabias S., *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin 1997.
- Grabias S., *O ekspresywności języka*, Lublin 1981.
- Grabias S., *Paronimia jako proces leksykalny*, „Socjolingwistyka” 1982, z. 4, s. 75-88.

- Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia, red. R. Grzegorczykowa, R. Lasowski, H. Wróbel, Warszawa 1998.
- Grzegorczykowa R., *Zarys słowotwórstwa polskiego*, Warszawa 1974.
- Grzegorczykowa R., *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa 1995.
- Grzegorczykowa R., Puzynina J., *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1979.
- Hawrysz M., *Zmienność znaczenia wyrazów jako świadectwo systemu wartości*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN” 1997, t. XXIII, s. 95-112.
- Hrbáček J., *Uwagi o skrótach językowych, (w:) Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich*, red. J. Magnuszewski, Warszawa 1976, s. 91-97.
- Jaszczyńska M., *Fonetyczna i graficzna adaptacja obcojęzycznych wyrazów we współczesnym języku rosyjskim*, praca doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. J. Bartoszewskiej, prof. UG, Gdańsk 2003.
- Klemensiewicz Z., *O różnych odmianach współczesnej polszczyzny*, Warszawa 1953.
- Kłosowska A., *Socjologia kultury*, Warszawa 1981.
- Kreja B., *O tzw. derywacji wstecznej odrzeczownikowej we współczesnym języku polskim*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1970, z. 9, s. 61-94.
- Kreja B., *Wybrane zagadnienia polskiego słowotwórstwa*, Gdańsk 1985.
- Kuryłowicz J., *Dérivation lexicale et dérivation syntaxique (1936)*, przekł. pol. (w:) J. Kuryłowicz, *Studia Językoznawcze*, Warszawa 1987, s. 43-47.
- Kurzowa Z., *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim*, Warszawa 1976.
- Lakoff G., Johnson M., *Metafory w naszym życiu*, Warszawa 1988.
- Laskowski R., *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich*, Wrocław 1966.
- Lewin J. I., *Struktura rosyjskiej metafory*, przekł. S. Balbus, „Pamiętnik Literacki” 1969, z. 1, s. 296-302.
- Markiewicz H., *Uwagi o semantyce i budowie metafory, (w:) Studia o metaforze II*, red. M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1983, s. 9-22.
- Markowski A., *Polszczyzna końca XX wieku*, Warszawa 1992.
- Masłowska E., *Kształtowanie się wtórnych znaczeń wyrazów pod wpływem obowiązującego w danym społeczeństwie systemu wartości, (w:) Język a kultura*, red. J. Puzynina, J. Bartmiński, t. 2, Wrocław 1991, s. 181-185.
- Młodyński J., *Stan badań nad skrótowcami*, „Poradnik Językowy” 1974, z. 8, s. 407-416.
- Nida E. A., *Componential Analysis of Meaning. An Introduction to the Semantic Structures*, Hague 1975.
- Orzechowska A., *Właściwości gramatyczne skrótowców polskich*, „Polonica” 1975, z. 1, s. 199-211.

- Oryńska A., *Walka na słowa. O pewnych zachowaniach magicznojęzykowych w gwarze więziennej i subkulturze dzieci i nastolatków*, (w:) *Język a kultura*, red. J. Puzynina, J. Anusiewicz, t. 3, Wrocław 1991, s. 69-73.
- Oryńska A., *Kategorie semantyczne leksyki języka potocznego i gwary więziennej*, (w:) *Język a kultura*, red. J. Puzynina, J. Bartmiński, t. 2, Wrocław 1991, s. 81-105.
- Otrębski J., *O skrótach*, „*Język Polski*” 1930, z. XV, s. 33-43.
- Piotrowski A., Ziółkowski M., *Zróżnicowanie językowe a struktura społeczna*, Warszawa 1976.
- Puzynina J., *Język wartości*, Warszawa 1992.
- Puzynina J., *Skróty językowe – charakterystyczna struktura XX w.*, (w:) *Z problemów współczesnych języków i literatur słowiańskich*, red. J. Magnuszewski, Warszawa 1976, s. 81-89.
- Puzynina J., *O relacjach derywatów do ich podstaw i peryfraz słowotwórczych*, „*Poradnik Językowy*” 1978, z. 3, s. 93-97.
- Puzynina J., *Transpozycja, mutacja, modyfikacja*, „*Poradnik Językowy*” 1978, z. 5, s. 193-199.
- Puzynina J., *Zmiany znaczeniowe a semantyka składnikowa i słowotwórstwo*, „*Język polski*” 1979, z. 4, s. 271-281.
- Roszak T., *The Making of a Counter-Culture. Reflection on the Technocratic Society and its Youth Opposition*, New York 1969.
- Rusek J., *Dzieje nazw zawodów w językach słowiańskich*, Warszawa 1996.
- Ruwet N., *Synekdochy i metonimie*, „*Pamiętnik Literacki*” 1977, z. 1, s. 265-286.
- Semantyka w badaniach konfrontatywnych języka rosyjskiego i polskiego*, red. M. Blicharski, Katowice 1980.
- Sigurd B., *Struktura języka*, Warszawa 1975.
- Sobczykowa J., *Studia z historii skrótów językowych w polszczyźnie ogólnej do roku 1939 (na materiale języka prasy)*, Katowice 1987.
- Szołtysek A., *Język a przestrzeń kulturowa*, Katowice 1985.
- Tokarski R., *Derywacja semantyczna jako jedno ze źródeł polisemii wyrazowej*, (w:) *Pojęcie derywacji w lingwistyce*, red. J. Bartmiński, Lublin 1981, s. 91-105.
- Tokarski R., *Mechanizmy polisemii: metafora i metonimia*, (w:) *Stylistyczna akomodacja systemu gramatycznego*, red. T. Skubulanka, Wrocław 1988, s. 55-72.
- Tokarski R., *Uwagi o semantycznych mechanizmach zmian metaforycznych*, (w:) *Studia o metaforze II*, red. M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, Wrocław 1983, s. 45-61.
- Tokarski R., *Znaczenie słowa i jego modyfikacje w tekście*, Lublin 1987.

- Tokarski R., *Językowy obraz świata w metaforach potocznych*, (w:) *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 69-86.
- Ullmann S., *Précis de sémantique française*, wyd. II, Berno 1959.
- Ułaszyn H., *O wyrazach skrótowych*, „Język Polski” 1930, z. XV, s. 168-177.
- Urbańczyk S., *Rozwój języka narodowego. Pojęcia i terminologia*, (w:) *Z dziejów powstania języków narodowych i literackich*, red. Z. Stieber, Warszawa 1956, s. 9-36.
- Wilkoń A., *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice 2000.
- Wójtowicz M., *Характеристика заимствованных из английского языка имён существительных в русском языке*, Poznań 1984.
- Wróblewski P., *Struktura, typologia i frekwencja polskich metafor*, Białystok 1998.
- Współczesność języków słowiańskich. Aspekt lingwistyczny i glottodydaktyczny*, red. J. Bartoszevska, M. Grabska, Gdańsk 1998.
- Zabrocki L., *Z teorii lingwistyki*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” 1972, z. XXX, s. 17-25.
- Ziomek J., *Metafora a metonimia. Refutacje i propozycje*, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 1, s. 181-209.
- Znaniecki F., *Nauki o kulturze. Narodziny i rozwój*, Warszawa 1971.
- Алефиренко Н. Ф., *Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры*, Москва 2002.
- Арутюнова Н. Д., *Язык и мир человека*, Москва 1998.
- Арутюнова Н. Д., *Языковая метафора (синтаксис и лексика)*, (w:) *Лингвистика и поэтика*, Москва 1979, s. 147-173.
- Бабенко Л. Г., *Лексикология русского языка*, Екатеринбург 2008.
- Балли Ш., *Французская стилистика*, Москва 1961.
- Бартошевич И. А., *О некоторых общих процессах в современном русском и польском словообразовании*, „Русский язык за рубежом” 1990, № 3, s. 84-87.
- Береговская Э. М., *Молодёжный сленг: Формирование и функционирование*, „Вопросы языкознания” 1996, № 3, s. 32-41.
- Болдырев Р. В., *Структурно-семантические процессы в русской речи*, Киев 1967.
- Бондалетов В. Д., *Иноязычная лексика в русских арго. Учебное пособие к спецкурсу*, Куйбышев 1990.
- Бондалетов В. Д., *Типология и генезис русских арго. Учебное пособие к спецкурсу*, Рязань 1987.
- Быков В., *История и современность русского арго*, „Русистика” 1991, № 2, s. 50-59.
- Вахек И., *К проблеме письменного знака*, Москва 1967.

- Виноградов В. В., *Русский язык (грамматическое учение о слове)*, Москва – Ленинград 1947.
- Виноградова В. Н., *Стилистический аспект русского словообразования*, Москва 1984.
- Вопросы социальной лингвистики*, Ленинград 1969.
- Гак В. Г., *Языковые преобразования*, Москва 1998.
- Грачев М. А., *Языковая политика в области арготизмов*, „Язык и культура” 1996, № 1, s. 23-29.
- Грачев М. А., *Об этимологии в русском арготизме*, „Русская речь” 1994, № 4, s. 67-70.
- Грачев М. А., *Как появляются арготизмы в нашей речи*, „Русская речь” 1996, № 4, s. 67-71.
- Дубичинский В. В., *Лексическая инренационализация в русском языке, (w:) Национально-культурный компонент в тексте и языке. Материалы Международной научной конференции 7–9.04.1999*, Минск 1999, s. 47-50.
- Дубровина К. Н., *Студенческий жаргон*, „Филологические науки” 1980, № 1, s. 78-82.
- Елистратов В. С., *Словарь русского арготизма*, Москва 2000.
- Елистратов В. С., *Арготизмы и культура, (w:) Словарь русского арготизма*, Москва 2000, s. 574-692.
- Елистратов В. С., *Сленг как пассиолалия*, „Вестник МГУ” 2000, Сер. 19, № 4, s. 43-48.
- Ермакова О., *Современный молодёжный жаргон и его место среди других некодифицированных систем русского языка, (w:) Sprachlicher Standard und Substandard in Südosteuropa und Osteuropa*, Wiesbaden 1994, s. 49-64.
- Жирмунский В. М., *Национальный язык и социальные диалекты*, Москва – Ленинград, 1936.
- Журавлев А. Ф., *Технические возможности русского языка в области предметной номинации, (w:) Способы номинации в современном русском языке*, Москва 1950, s. 54-109.
- Земская Е. А., *Русская разговорная речь: лингвистический анализ и проблемы обучения*, Москва 1979.
- Кёстер-Томас З., *Стандарт, субстандарт, нонстандарт*, „Русистика” 1993, № 2, s. 15-31.
- Кон И. С., *Психология ранней юности*, Москва 1989.
- Копыленко М. О., *О семантической природе молодёжного жаргона, (w:) Социально-лингвистические исследования*, Москва 1976, s. 417-450.
- Коряковцева Е., *Словообразование и заимствование (о роли заимствований в развитии словообразовательных типов и категорий русского*

языка), (w:) *Słowotwórstwo a inne sposoby nominacji. Materiały z 4 konferencji Komisji Słowotwórstwa przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów*, Katowice 2000, s. 144-171.

Костомаров В. Г., *Языковой вкус эпохи*, Москва 1994.

Костомаров В. Г., *Откуда слово стилиага*, „Вопросы культуры речи” 1959, вып. 2, s. 168-175.

Костомаров В. Г., *Русский язык в иноязычном потоке*, „Русский язык за рубежом” 1993, № 2, s. 58-64.

Крысин Л. П., *Иноязычные слова в современном русском языке*, Москва 1968.

Крысин Л. П., Хак С. Ю., *О словообразовательных возможностях иноязычных неологизмов*, „Филологические науки” 1998, № 3, s. 15-21.

Кубриакова Е. С., *Что такое словообразование*, Москва 1965.

Кудрявцева Л. А., *Метафорические преобразования слова в современном русском языке*, „Филологические науки” 1988, № 5, s. 62-66.

Лапова Е. Б., *О молодёжном жаргоне*, „Русский язык” 1990, вып. 10, s. 36-43.

Ларин Б. А., *Западно-европейские элементы русского воровского арга*, (w:) *Язык и литература*, VII, Москва 1931, s. 113-130.

Левин-Брюль Л., *Сверхъестественное в первобытном мышлении*, Москва 1999, s. 105-107.

Лингвистический энциклопедический словарь, Москва 1990.

Лихачёв Д. С., *Черты первобытного примитивизма воровской речи*, (w:) *Язык и мышление*, т. 3, Москва – Ленинград 1935, s. 47-100.

Лопатин В. В., *Рождение слова*, Москва 1973.

Лукашанец Е. Г., *Концептуальная структура социального диалекта*, (w:) *Материалы I международной школы-семинара по когнитивной лингвистике*, Тамбов 1988, s. 5-8.

Лукашанец Е. Г., *Лексические заимствования и их нормативная оценка (на материале молодёжного жаргона 60–70-х гг.)*, Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук, Москва 1982.

Лукашанец Е. Г., *О теоретических предпосылках к созданию типологии социальных диалектов*, (w:) *Материалы II международной научной конференции «Язык и социум, 5-6 XII 1996*, Минск 1998, ч. I, s. 52-53.

Лукашанец Е. Г., *Реализация словообразовательного значения «носитель предметного признака» в социолекте*, (w:) *Реализационный аспект функционирования языка: Сборник научных работ*, Минск 1995, s. 76-83.

Лукашанец Е. Г., *Славянские социальные диалекты: сравнительно-типологическая характеристика*, Минск 1998.

- Лукашанец Е. Г., *Социальные диалекты в восточнославянских языках*, Минск 1993.
- Миралаева О. Д., *Современный русский молодёжный жаргон (социолингвистическое исследование)*, Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук, Москва 1994.
- Моисеев А. И., Иосифов Е. П., Пахомова С. И., *Устойчивость и подвижность словарного состава современного русского языка*, „Studia Rossica Poznaniensia” 1993, vol. XXIII, s. 133-144.
- Мокиенко В. М., Никитина Т. Г., *Большой словарь жаргона*, Санкт-Петербург 2000.
- Молодёжь в современном мире: Проблемы и суждения*, „Вопросы философии” 1990, № 5, s. 12-33.
- Музаль В., *Иноязычная лексика в языке русской прессы 1980-1984 годов*, „Studia Rossica Poznaniensia” 1993, vol. XXV, s. 181-188.
- Мякишев В., *Способы адаптации иноязычной лексики в молодёжном русском жаргоне*, „Studia Russica”, XIX, Budapest 2001, s. 93-99.
- Нестерская Л. А., *О некоторых новых тенденциях в развитии словарного состава современного русского языка (социокультурный и лингвистический аспекты)*, „Вестник МГУ” 1997, № 4, s. 40-47.
- Нечаева В., *Изменения в лексическом составе современного русского языка и нарушение узуса*, „Białostocki Przegląd Kresowy” 2000, t. VIII, s. 83-91.
- Новикова Н. В., *Звонкое иноязычие*, „Русская речь” 1992, № 3, s. 49-54.
- Поливанов Е. Д., *За марксистское языкознание*, Москва 1931.
- Потапова С. Ю., *Номинация лица в обиходном дискурсе*, Ярославль 2003.
- Рожанский Ф. И., *Сленг хиппи, материалы к словарю*, Санкт-Петербург – Париж 1992.
- Русская грамматика*, т. I, Москва 1980.
- Русский язык. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, red. nauk. E. Širjaev, Opole 1997.
- Скворцов Л. П., *Об оценках языка молодёжи (жаргон и языковая политика)*, „Вопросы культуры речи” 1964, вып. 5, s. 45-70.
- Скворцов Л. П., *Профессиональные языки, жаргоны и культура речи*, „Русская речь” 1972, № 1, s. 48-59.
- Скворцов Л. П., *Опасная болезнь жаргонизации*, (w:) *О культуре речи*, Москва 1981, s. 37-49.
- Склярёвская Г. Н., *Языковая метафора в словаре. Опыт системного описания*, „Вопросы языкознания” 1987, № 2, s. 58-65.
- Социально-лингвистические исследования*, под ред. Л. П. Крысина и Д. Н. Шмелёва, Москва 1976.

- Сэшан Ш., *Существительные на -инг – символ американской языковой экспансии*, „Русская речь” 1996, № 3, s. 46-49.
- Тот С., *Несколько замечаний по поводу исследований русского жаргона в связи с интересным и достойным пристального внимания словарём*, „Studia Rossica” 1997, vol. XVI, s. 338-345.
- Уздинская Е. В., *Семантическое своеобразие современного молодёжного жаргона*, (w:) *Активные процессы в языке и речи*, Саратов 1991, s. 24-28.
- Уфимцева А. А., *Лексическая номинация (первичная нейтральная)*, Москва 2010.
- Химик В. В., *Поэтика низкого, или Просторечие как культурный феномен*, Санкт-Петербург 2000.
- Чейф У., *Значение и структура языка*, Москва 1975.
- Языковая номинация. Виды наименований*, Москва 1977.
- Языковая номинация. Общие вопросы*, Москва 1977.
- Яклова А., *Развитие понятия арг в чешской лингвистике*, „Славяноведение” 2001, № 1, с. 58-62.

SUMMARY

Names of People in Russian Youth Argot

Youth argot is one of the sociolectal types of the language, which is used by people aged 12–30 years old. The age limit is obviously contractual. At the end of the 20th century, in spite of the significant number and territorial scattering of its speakers, the integration processes took place. With relatively small age variation of this type of language users, argot is a characteristic feature of the generation language, which is in the process of constant change and renewal. It allows young people to express the emotional relation to the various phenomena of reality and is used to maintain emotional bonds among members of the group. Common vocabulary, often incomprehensible for others, is an important part of integrating the group from the inside and distinguishing it from the rest of society. It allows the transmission of common values of the members of this group and cultivating their distinctive lifestyle. Youth argot borrows its units from literary language, jargons, foreign languages, and also creates them on the bases of existing argotisms. Its range embraces virtually all areas of life.

The Russian youth argot is one of the most important components of culture because it is used by people who participate in the process of creating of a kind of subculture. Its evolution, the same as the evolution of literary languages, is to be seen in the context of the development of culture. Youth culture and closely related to it youth argot are dynamic and subject to change, and thus represent an interesting object of research.

The largest group among the names of the people in the youth argot are words created as a result of morphological derivation. Almost half of the analyzed in the thesis argotisms was created using suffixation. The new formations were created from various parts of speech using numerous affixes. The dominant are nominal argotisms, among them – mutating derivatives. The most productive suffixes used to create new argotisms are: *-ник, -ка, -ист, -щик, -ик, -ер*, e.g.: *дипник, дирюжник, додошник, чувачка, репка, ботанка, бычка, эфедринист, фунфырист, хрустальщик, гамщик, стопщик, лохотронщик, брейкер, металлёр*,

рэнпер, рэнпер, рэйвер, факер, чейнджер. Argotisms expressed by verbal and adjectival derivatives form much smaller groups. Affixes such as: *-чик, -ицик, -л-, -ак (-як)* have shown the significant productivity, e.g.: *прикольицик, притырицик, ставицик, накольицик, затырицик терпила, базарила, молотила игрило, торчила, долбак, умняк, дежурняк, темняк, важняк*. New words were derived both from the words originating in the literary language and other argotisms. In many cases loanwords were the word stems.

A large group (about 30%) make up the names of the people resulting from the process of metaphorisation. The resemblance of external and internal characteristics as well as similarity of designata function decided on motivation of analyzed people's names. The largest group are the argotisms which came into being as a result of metaphorisation on the basis of the similarity of the designata function. Among them we can highlight the words describing people connected with the life of school and university, e.g.: *шеф, пасту, патруль, жандарм, хозяин, пахарь, фотограф*, with formal or informal youth groups, e.g.: *санитар, старшак, козырь, данник*, names of family members, e.g.: *начальство, антиквариат, черновичок, наездник*. Frequent are the names of people who do certain jobs or deal with certain activities, such as: *штурман, извозчик, рыбак, отец, барин, помещик, кровельщик, жушок*. The less numerous group consists of argotisms resulting from the similarity of the physical and mental characteristics, e.g.: *бутылка, котлета, бульдог, банан, кран, пузырь, крыска, раритет, свинья, козюля, кабриолет, хорь, ватрушка, мармеладка, кошка*. By reference of the word to other than before sphere of designata there were also such names of the people in which it is difficult to determine the transmission symbol, e.g.: *ремонт, якорь, веник, сухофрукт, чемодан, дядька, шерсть, чижик, зайчик, грач, кусок, носок*.

Quite a large group (taking into account that only the names of the people were analyzed) make loanwords (about 100 argotisms). The largest group, like in the literary language, are loans from English, e.g.: *френд, форин, тыча, лавер, татумэйкер, стилл бой, фан*. Foreign words, adapted to the needs of youth argot, are distinguished by phonetics-graphics variantivity.

The Russian youth argot of the late 20th century is characterized by a large number of synonyms, which shows the active participation of young people in the reception and creation of a new reality.

РЕЗЮМЕ

Наименования лиц в русском молодежном арго

Молодежное арго представляет собой интереснейший лингвистический феномен, бытование которого ограничено не только определенными возрастными рамками (им пользуются молодые люди в возрасте 12–30 лет), но и социальными, временными и пространственными рамками. Оно бытует в среде учащейся молодежи и отдельных более или менее замкнутых референтных групп, позволяя его носителям выражать эмоции в разных ситуациях и поддерживать эмоциональные связи между членами группы. Общий субъязык, часто непонятный для других, является важным элементом интегрирующим группу и отличающим ее среди общества. Позволяет он выражать общие для членов группы достоинства и одновременно культивировать характерный для них образ жизни.

Как все социальные диалекты, молодежное арго представляет собой только лексикон, который основывается на национальном языке, живет на его фонетической и грамматической почве. Оно пользуется литературным языком, жаргонами, иностранными языками, а также на основе существующих уже арготизмов образует новые слова. Молодежное арго охватывает практически все области жизни.

Русское молодежное арго является одним из важнейших элементов, составляющих культуру, потому что им пользуются люди, которые принимают участие в процессе формирования культуры. Его развитие, так как и развитие литературных языков, стоит рассматривать в контексте культурного подъема. Молодежная культура и тесно с ней связанное молодежное арго – это динамические явления, которые подвергаются постоянным изменениям, составляя интересный объект исследований.

Самую большую группу среди названий людей в русском молодежном арго составляют слова, образованные морфологическим способом. Почти половина проанализированных арготизмов возникла в процессе суффиксации. Дериваты образовались от разных частей речи с помощью многих формантов. Самое большое количество – это названия лиц, образованные от имен существительных. На-

и более продуктивными оказались суффиксы: *-ник, -ка, -ист, -щик, -ик, -ер*, напр.: *дипник, дирюжник, додошник, чувачка, репка, ботанка, бычка, эфедринист, фунфырист, хрустальщик, гамщик, стопщик, лохотронщик, брейкер, металлёр, рэпер, рэппер, рэйвер, факер, чейнджер*. Арготизмы, образованные от глаголов и имен прилагательных, встречаются реже. Большую продуктивность среди них проявили суффиксы: *-чик, -щик, -л-, -ак (-як)*, пр.: *приколыщик, притырищик, ставщик, наколыщик, затырищик терпила, базарила, молотила игрило, торчила, долбак, умняк, дежурняк, темняк, важняк*. Словообразовательные основы проанализированных дериватов составляют так литературные слова, как и другие арготизмы. Во многих примерах процесс деривации произошёл на базе заимствованных слов.

Относительно большую группу (ок. 30%) составляют названия лиц, образованные в процессе метафоризации. Перенос значения произошёл на основе сходства внешнего вида, качества и функции. Большинство метафорических арготизмов возникло на основе сходства функции. Среди них можно найти существительные, называющие людей, связанных с жизнью школы и вуза, напр.: *шеф, хозяин, пасту, жандарм, патруль, пахарь, фотограф*, с формальными или неформальными молодежными группами, напр.: *санитар, старшак, козырь, король, данник*, названия членов семьи, напр.: *начальство, антиквариат, черновичок, наездник*. Часто встречаются также названия лиц, занимающихся какими-то профессиями или какими-то делами, напр.: *рыбак, отец, штурман, извозчик, барин, помещик, кровельщик, жучок*. Метафоры, возникшие на основе сходства внешнего вида и качества встречаются реже, напр.: *банан, бутылка, котлета, бульдог, кран, пузырь, крыска, раритет, свинья, козюля, хорь, кабриолет, ватрушка, кошка, мармеладка*. В русском молодежном аргот с помощью метафоризации возникли также такие названия лиц, в которых сложным является определить основу сходства, напр.: *ремонт, якорь, веник, сухофрукт, чемодан, дядька, шерсть, чижик, зайчик, грач, носок, кусок*.

Относительно большую группу среди проанализированных арготизмов составляют заимствования (ок. 100 названий). Самыми частыми, аналогично литературному языку, являются заимствования из английского языка, напр.: *фрэнд, форин, тыча, лавер, татумэйкер*,

бой, фан, стилл. Иностранные слова, попадая в русское молодежное арг, характеризуются фонетико-графической вариативностью.

Характерной чертой русского молодежного арг конца XX века является наличие многих синонимов, что свидетельствует об активном участии молодых людей в восприятии и создании новой действительности.